

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

**AB DÜZENLEMELERİNDE KADIN VE ÇOCUK
İSTİSMARINA YÖNELİK ÇALIŞMALAR VE
TÜRKİYE’NİN YAKLAŞIMI**

İsa GÖNÜLTAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA, 2015

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

**AB DÜZENLEMELERİNDE KADIN VE ÇOCUK
İSTİSMARINA YÖNELİK ÇALIŞMALAR VE
TÜRKİYE’NİN YAKLAŞIMI**

İsa GÖNÜLTAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI: Prof. Dr. Oya AKGÖNENÇ

ANKARA, 2015

KABUL VE ONAY

İsa GÖNÜLTAŞ tarafından hazırlanan “AB Düzenlemelerinde Kadın ve Çocuk İstismarına Yönelik Çalışmalar ve Türkiye’nin Yaklaşımı” başlıklı bu çalışma, 23/06/2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından başarılı olarak kabul edilmiştir.

Başkan

: Prof. Dr. Oya AKGÖNENÇ

ÜYE

:Doç. Dr. Cavit ABDULLAHZADE

ÜYE

:Yrd. Doç. Dr. Güner KOÇ AYTEKİN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Ufuk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

23/06/2015

İsa GÖNÜLTAŞ

TEŐEKKÖR

Yüksek lisans eğitimin boyunca ilminden faydalandığım, insani ve ahlaki değerleri ile de örnek edindiğim, tez danışmanlığımı yapmasından onur duyduğum ve bu çalışmanın ortaya çıkmasında beni en başından beri değerli önerileriyle yönlendiren ve her türlü desteği sağlayan tez danışmanım ve hocam Prof. Dr. Oya AKGÖNENÇ'e;

Varlıklarıyla bana hep güven, mutluluk ve moral veren sevgili aileme ve beni hiç yalnız bırakmayan tüm arkadaşlarıma yürekten teşekkürlerimi sunarım.

İsa GÖNÜLTAŞ

ÖZET

GÖNÜLTAŞ, isa, “AB Düzenlemelerinde Kadın ve Çocuk İstismarına Yönelik Çalışmalar ve Türkiye’nin Yaklaşımı”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013

Kadın ve çocuk istismarı ile ilgili yaptığım bu çalışmada kadın ve çocuk hakları, kadın ve çocukların sosyal ve aile hayatlarında karşılaştıkları istismar ve ihmaller, Türkiye’de ve AB’de bu istismarlara yönelik yapılmış güncel düzenlemeler, Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde Türkiye’nin konuya bakış açısı ile gelecekte yapılması planlanan revizyon planları incelenmiştir. Başlıca Avrupa Birliği’nin hukuk düzeni ve Türkiye’nin uyumu konusu anlatılmış olup, Avrupa Birliği mevzuatının Türk hukuk mevzuatına etkileri analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, İstismar, Kadın İstismarı, Çocuk İstismarı, Kadına Yönelik Şiddet, Çocuğa Yönelik Şiddet

ABSTRACT

GÖNÜLTAŞ, isa, “Policies Related to EU Law Women And Child Abuse and Turkey’s Approach”, Master Thesis, Ankara, 2015

Women and child abuse in the work I've done on women's and children's rights, they face abuse and negligence, current regulations this abuse have been made against the EU and in Turkey, the revision planned for the future with Turkey the issue of perspective in the process of accession to the European Union plan have been examined. Major European Union rule of law and has discussed the issue of Turkey's compliance, analyzed the effects of EU legislation into the Turkish legal regulations.

Keywords: European Union, Abuse, Woman Abuse, Child Abuse, Violence Against Women, Violence Against Children

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

KABUL VE ONAY	İ
BİLDİRİM	İİ
TEŞEKKÜR	İİİ
ÖZET.....	İV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	VI
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	XII
ÇİZELGELER DİZİNİ	XIII
ÖNSÖZ.....	XIV
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
1 ÇOCUK VE KADIN HAKLARI İLE İSTİSMAR.....	1
1.1 ÇOCUK HAKLARI	1
1.1.1 Çocuk Haklarının Tarihçesi	1
1.1.1.1 Avrupa Birliğinde Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi	3
1.1.1.2 Türkiye’de Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi	5
1.2 ÇOCUĞA YÖNELİK İSTİSMAR.....	8
1.2.1 Çocuk İstismarı	8
1.2.1.1 Fiziksel İstismar	9
1.2.1.2 Duygusal İstismar	9
1.2.1.3 Cinsel İstismar	10
1.2.1.4 Ekonomik istismar	11
1.2.2 Sokak Çocukları Ve Sokakta Çalışan Çocuklar Kavramı.....	11
1.2.2.1 Aileleriyle Sürekli İlişkisi Olan Çocuklar (Sokakta Çalışan Çocuklar).....	12
1.2.2.2 Aileleriyle Zaman Zaman ilişki Kuran Çocuklar (Sokaktaki Çocuklar).....	13
1.2.2.3 Aileleriyle Hiç İlişkisi Olmayan Çocuklar (Sokağın Çocukları)	13
.....	13
1.2.3 I. Türkiye Çocuk Hakları Stratejisi (2012-2016)	15

1.2.4 Çocuk Haklarının Korunması Ve Çocuk İstismarını Önlemeye Yönelik Uluslararası Düzenlemeler	16
1.2.4.1 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi.....	16
1.2.4.2 1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi.....	16
1.2.4.3 BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme - 20 Kasım 1989.....	17
1.2.4.3.1 Özel Yaşantının Korunması	19
1.2.4.3.2 Çocuğun Her Türlü Şiddete Karşı Korunması	19
1.2.4.3.3 Ailesiz Çocuğun Korunması	20
1.2.4.3.4 Çocuk İşçiliği	20
1.2.4.3.5 Cinsel Sömürü	21
1.2.4.3.6 Çocukların Kaçırılmaları, Satılmaları ve Fuhuşa Zorlanmaları	21
1.2.4.3.7 Sömürünün Diğer Biçimlerine Karşı Koruma.....	22
1.2.5 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile İlgili BM Kuralları.	22
1.2.5.1 Pekin-Beijing Kuralları (Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkındaki Asgari Standart Kurallar)	22
1.2.5.2 Riyad İlkeleri (Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri)	22
1.2.5.3 Havana Kuralları (Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına ilişkin Birleşmiş Milletler Kuralları)	23
1.2.6 BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek Protokoller.....	23
1.2.6.1 Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol ..	23
1.2.6.2 Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol	24
1.2.6.3 BM Suç Mağduru ve Tanığı Olan Çocukları İlgilendiren Konularda Adalete İlişkin Rehber İlkeler	25
1.2.7 Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmesi.....	25
1.2.8 Çocuk Hakları Avrupa Sözleşmesi	27
1.3 KADIN HAKLARI	28

1.3.1 KADIN HAKLARININ TARİHÇESİ.....	29
1.3.1.1 Kadın Haklarının Gelişimi Açısından Lizbon Stratejisi	29
1.3.1.2 Kadın Hakları Açısından Avrupa Anayasası (Antlaşma Taslağı)	30
1.3.2 Kadın Erkek Eşitliği Açısından Avrupa Sosyal Şartı	32
1.4 KADINA YÖNELİK İSTİSMAR.....	33
1.4.1 Kadına Yönelik İstismar	33
1.4.1.1 Fiziksel Şiddet.....	33
1.4.1.2 Duygusal Şiddet.....	34
1.4.1.3 Cinsel Şiddet	35
1.4.1.4 Sözel Şiddet	36
1.4.1.5 Ekonomik Şiddet.....	36
1.5 KADIN HAKLARI İLE İLGİLİ ULUSAL MEVZUAT HÜKÜMLERİ	36
1.5.1 1997 Ulusal Eylem Planı.....	39
1.5.2 2006 Avrupa Komisyonunun Türkiye İçin İlerleme Raporu'nda Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele ve Mevzuat Değerlendirmesi.....	41
1.5.3 2007 Avrupa Komisyonu Türkiye İçin İlerleme Raporu'nda Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele ve Mevzuat Değerlendirmesi.....	43
1.5.4 Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı: 2007- 2010 ve Sonrası	44
İKİNCİ BÖLÜM.....	45
2 KADIN VE ÇOCUK İSTİSMARI İLE İLGİLİ AVRUPA BİRLİĞİ DÜZENLEMELERİ.....	45
2.1 AVRUPA BİRLİĞİ SOSYAL POLİTİKASI.....	45
2.1.1 Avrupa Sosyal Şartı	48
2.1.2 Çalışanların Temel Sosyal Hakları Topluluk Şartı	50
2.1.3 Avrupa Temel Haklar Şartı	51
2.2 AVRUPA BİRLİĞİ SOSYAL POLİTİKASI KAPSAMINDA RİSK GRUBU OLARAK ÇOCUKLAR	52
2.3 AVRUPA KONSEYİ DÜZENLEMELERİ.....	53
2.3.1 Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi.....	53

2.3.2	Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi	54
2.3.3	Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin CM/Rec (2009)10 Sayılı Tavsiye Kararı.....	54
2.4	AVRUPA KONSEYİNİN DİĞER DÜZENLEMELERİ.....	55
2.4.1	Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Kararları.....	56
2.4.2	Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararları	56
2.4.3	Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Kararları	57
2.4.4	Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Tavsiye Kararları.....	57
2.4.5	Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Tavsiye Kararları	57
2.5	AVRUPA BİRLİĞİ DÜZENLEMELERİ.....	58
2.5.1	Gençlerin Korunmasına İlişkin 22 Haziran 1994 Tarih ve 94/33/EEC Konsey Direktifi (Council Directive).....	60
2.5.2	PROGRESS Programı.....	61
2.5.3	Avrupa Birliği Ekonomik ve Sosyal Komitesinin “Çocukların İnternette Korunması Programına” İlişkin Görüşü	62
2.5.4	Avrupa Birliği Ortak Çocuk Hakları Stratejisi.....	63
2.6	AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI HUKUKTA KADIN DÜZENLEMELERİ.....	65
2.6.1	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)	65
2.6.1.1	İnsan Hakları Evrensel Bildirisi.....	67
2.6.1.2	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.....	68
2.6.2	Avrupa Sosyal Şartı ve Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı	69
2.6.3	Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleri	69
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		71
3 AVRUPA BİRLİĞİ – TÜRKİYE DÜZENLEMELERİ.....		71
3.1	AVRUPA BİRLİĞİ DÜZENLEMELERİ VE TÜRKİYE.....	71
3.1.1	Katılım Ortaklığı Belgeleri	71
3.1.2	Ulusal Programlar	72
3.1.3	İlerleme Raporları	75

3.1.4 Avrupa Birliği “IPA” Mali Yardım Sistemi / 2007-2013	79
3.2 ULUSAL DÜZENLEMELER	81
3.2.1 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası	81
3.2.2 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu	82
3.2.3 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu.....	84
3.2.4 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu.....	86
3.2.5 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun	86
3.2.6 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu.....	87
3.2.7 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu.....	88
3.2.8 4857 sayılı İş Kanunu	91
3.2.9 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu	93
3.2.10 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu	93
3.2.11 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu.....	94
3.3 TÜRK HUKUKUNDA KADIN VE KADINI KORUYUCU HÜKÜMLER	99
3.3.1 Anayasal Hükümler.....	99
3.3.2 Türk Ceza Kanunda Yapılan Düzenlemeler	100
3.3.3 Türk Hukuku’nda Kadın Erkek Eşitliği İlkesini Sağlamaya Yönelik Yasal Düzenlemelerin Avrupa Birliği’ne Katılım Sürecine İlişkin İlerleme Raporlarına Yansıması.....	101
3.3.3.1 1998 Yılı İlerleme Raporu	101
3.3.3.2 1999 Yılı İlerleme Raporu	101
3.3.3.3 2000 Yılı İlerleme Raporu	101
3.3.3.4 2001 Yılı İlerleme Raporu	102
3.3.3.5 2002 Yılı İlerleme Raporu	102
3.3.3.6 2003 Yılı İlerleme Raporu	103
3.3.4 Türkiye’nin AB 2009 Yılı İlerleme Raporunda Kadın İstismarı	103
3.3.5 2012 Yılı AB İlerleme Raporu.....	104
3.3.6 2013 Yılı AB İlerleme Raporu.....	104
3.3.7 2014 Yılı AB İlerleme Raporu.....	105
3.3.8 Ülkemizde Çalışma Mevzuatında Kadın Hakları İle Yapılması Öngörülen Düzenlemeler	106

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	107
KAYNAKÇA	108

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKG	: Adli Kolluk Genelgesi
AKY	: Adli Kolluk Yönetmeliği
AÖAY	: Arama Önleme Aramaları Yönetmeliği
As.MKYUK	: Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usulü Hakkında Kanun
Av.K.	: Avukatlık Kanunu
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
CEDAW	: Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination
CGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu
CGTİHK	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemesi Usul Kanunu
çev.	: Çeviren
dip.	: Dipnot
E	: Esas numarası
ed.	: Edition (Basım)
Ed.	: Editör(ler)
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
et	: Kısaltma (et cetera)
F	: Fıkra

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sekil 1 : AB Sosyal Politikası Kapsamını Etkileyen Koşullar.....	46
Tablo 1: Yürürlükteki AB Ve Türk Mevzuatları	74

ÖNSÖZ

Avrupa birliği örgütü ulusların üstünde bir örgütlenmedir. Bu büyük örgütlenmenin yaratmış olduğu hukuksal düzen, avrupa birliğine üye ve üye olmak için aday olan ülkelerin hukuksal düzeninin çok üzerinde olmakla birlikte aynı zamanda bu ülkelerin ulusal mevzuatlarında müktesebata uygun değişikliklerin yapılmasına neden olmaktadır. Bu birlik hukuku, kendi özellikleri sebebiyle ülkelerin ulusal mevzuatlarını farklı şekillerde etkileyebilmektedir. Avrupa birliği kuruluşundan bu yana sürekli bir gelişim göstermekte ve üye ülkelerin arasındaki bütünleşme her geçen zamanda artmaktadır. Fakat birliğin güçlenmesi üye ülkelerin hakimiyet yetkilerini olumsuz yönde etkilediğinden söz edebiliriz.

Üye ülkelerin ulusal mevzuatları gittikçe gelişen bu üst örgütlenmeden ne şekilde etkilenmektedir? Bu soruya verilecek cevaplar hazırlanan bu çalışmanın anafikrini oluşturmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti avrupa birliğine üyelik yolunda ilerleyen bir ülkedir. Tam üyeliğın gerçekleşmesi durumuna yönelik olarak bir çok yasa gibi kolluk mevzuatı da avrupa birliği hukukundan etkilenmekle birlikte bazı değişikliklere uğramıştır. Bu yüzden bu tarz çalışmalar kurumsal bilgi sağlamanın yanında uygulamaya yönelik yararlar sağlayabileceğini de söylemek mümkündür. Kadın ve çocuk hakları ile istismar ve ihmalleri üzerinde Türkiye'nin attığı adımların tamamına yakınında, AB süreci etkili olmaktadır.

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

1 ÇOCUK ve KADIN HAKLARI İLE İSTİSMAR

1.1 ÇOCUK HAKLARI

Çocuk hakları kavramı birçok hukuksal boyutu barındıran bir kavramdır. Toplumsal yönden çocuk hakları refah, korumacı, yetişkin ve ebeveyn hakları olmak üzere dört temel başlık altında değerlendirilmektedir. Çocuk hakları, doğal hukuk yönünden değerlendirmek gerekirse herşeyden önce çocuğun bir insan olması ve bakıma muhtaç olması sebebiyle doğuştan kazandığı bir haktır. Bu, insanlığın belirli zamanında teorik olarak çocukların sahip olması gereken ideal haklar listesini içine alır. Pozitif hukuk açısından çocuk hakları yasalarda ayrıntılarıyla birlikte düzenlenen sabit bir yasal güvenceye, özellikle de yargı tarafından gerçekleştirilmesi zorunlu olan koruma haklarından oluşur. (Akyüz, 2001: 7)

“Pozitif hukuk açısından çocuk hakları, özel hukuk, sosyal hukuk, kamu hukuku ve uluslararası sözleşmelerde yer alan kuralların çocuklara tanıdığı hak ve sorumlulukların tümünü ifade eder”. (Akyüz, 2001: 7)

Batı toplum bilincinde çocukluk kavramı, eğitim anlayışının 16. yy. da sadece çocuklarla sınırlı tutulmasıyla başlamıştır. 19. yy. da sanayi devrimi beraberinde çocuğun ekonomik bir birim olmasını sağlamıştır. “Çocuk” tarihi incelenmesinde toplumsal bilimlerin her geçen gün gelişmesinin de etkisinin çok yüksek olduğu söylenebilir. Sözcük anlamı olarak “çocuk” , “insan yavrusu” olarak tanımlanmaktadır. Fakat çocunun hangi yaş aralıklarında “insan yavrusu” hangi yaş aralığında yetişkin olduğu bir yaş sınırı belirlenmesini gerektirmektedir. Çağdaş toplumlarda bu sınır “18 yaş” olarak belirlenmiştir (Franklin, 1993: 28).

1.1.1 Çocuk Haklarının Tarihçesi

Çocuk hakları başlarda dini boyutlarda ele alınmıştır. Bu dini etkenlerin yanı sıra toplumsal olarak kurumsal seviyeye ulaşması ancak 19. yy. da gerçekleşmiştir. Çocukların korunmasına yönelik durumun örgüt haline gelmesi fikri ilk olarak 1894

yılında Jules De Juene tarafından ortaya atılmıştır. Fakat bu alandaki en mühim gelişme Cenevre’de 1920 de kurulan Uluslar Arası Yardım Birliği’dir. Bu birliğin ve uluslararası Kadınlar Meclisinin çabalarıyla BM 26 eylül 1924’te Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi’ni yayınlanmıştır. Bu anlaşma Mustafa Kemal tarafından bizzat imzalanmıştır. Beyanname, çocuk gelişimi, korunması, tedavi görmesi, eğitilmesi, istismardan korunması, en önce yardım görmesi, kardeşlik ve barış ruhu içerisinde büyütülmesi prensiplerini içeren beş maddeden oluşmuştur.

Çocuk hakları konusunda diğer önemli belge “*Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulunca 20 Kasım 1959 tarihinde kabul edilen ve on maddeden oluşan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Beyannamesi*”dir. (Akyüz, 1980: 339-360). 1978 yılında Polonya’nın insiyatifi ile insan hakları alanında olduğu gibi çocuk hakları alanında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) paralelinde bir Çocuk Hakları Sözleşmesi oluşturulması düşüncesi ortaya atılmış ve 1979 BM Çocuk Yılı münasebeti ile uygulamaya koyulmuştur. 30 Eylül 1990 tarihinde BM Genel Merkezinde toplanan Çocuklar İçin Dünya Zirvesi’nde “*Çocukların Yaşatılmaları, Korunmaları ve Geliştirmelerine İlişkin Dünya Bildirgesi*” ile BM Örgütü Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeyi temel alan bir küresel süreci başlatmış ve bu bildirgenin uygulanması için bir eylem planı benimsemiştir (Onursal, 1998: 1147-1148). Sözleşme, çocuğun doğumundan itibaren yetişkinlik dönemine kadar hayatının tümünü kapsamaktadır. (Duyan, 2004: 10).

“*Türkiye Sözleşmeyi 14 Eylül 1990 yılında imzalamış, 9 Aralık 1994’de 17, 29 ve 30 uncu maddelerine Anayasa ve Lozan Antlaşması çerçevesinde çekince koyarak TBMM’de onaylanmıştır. Sözleşme 27 Ocak 1995 tarih ve 22184 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak 4058 sayılı Kanun olarak yürürlüğe girmiştir*” (Cılga, 1999: 506)

18 yaşına kadar herkesi çocuk olarak tanımlayan sözleşme çocuğun korunması ve yetiştirilmesi sırasında önceliği çocuğun biyolojik veya yasal vasilerine vermekle beraber devletin konuya olabildiğince çok kaynak aktarması ve yasal düzenlemeleri yapması gerektiğini vurgulamaktadır. (Acar, 2000: 5)

Sözleşme, çocuklara karşı ayrımcılığa, çocukların ilgilerine, çocukların gelişimsel ve yaşamsal haklarına, kimlik haklarına, milliyet haklarına ve yasadışı müdahale olmaksızın aile ilişkilerini sürdürme haklarına ilişkin maddelerden oluşmaktadır.

1.1.1.1 Avrupa Birliğinde Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi

Avrupa birliği ülkelerinde çocuk tanımına giren 0-18 yaş arasında 100 milyona yakın çocuğun olduğu bilinmektedir. Bu ülkelerden özellikle medeniyet seviyesi daah ileride olan İngiltere, Fransa gibi ülkelerde çocuk hakları konusunda toplumsal bilinç yerleşmiş ve hukuksal düzenleme bu bilinç etrafında şekillenmiştir (Ruxtonve Aktürk, 2006).

AB'nin temel amaçlarından biri olan çocuk haklarının iyileştirilmesi ve konunması Lizbon anlaşması tarafından önemli derecede şekillendirilmiştir. Anlaşmanın AB'ye ilişkin 3(3). Maddesi açık bir şekilde AB'nin bugün çocuk haklarını teşvik etmesini gerektirmektedir.

Aynı zamanda, Avrupa Birliği Temel Haklar Tüzüğünde de çocuk haklarına yer verilmiştir. Tüzüğün 24. Maddesi, *çocukların bağımsız ve özerk haklar sahibi olduklarını tanımaktadır. Bu madde, aynı zamanda, çocuğun yüksek yararını kamu otoriteleri ve özel kurumlar için birincil husus haline getirmektedir. Çocuk haklarının teşviki hem de uluslararası sözleşmelerin bir sonucudur. Tüm AB Üye Devletleri, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesini (BMÇHS) onaylamıştır.* (Agenda for the Rights of the Child, 2011).

2006'da, Komisyon, "*Çocuk Haklarına İlişkin Bir AB Stratejisine Doğru*" Tebliği ile iç ve dış politikalarında, çocuk haklarının teşviki ve korunması için bir temel belirlemiştir. Dolayısıyla, Komisyon, kanıta dayalı politikaların temelini atmak ve ilgili gruplarla etkileşim için adım atmak suretiyle, Avrupa Birliği kurumlarının çocuk haklarına yönelme yetkisini güçlendirecek yapılar kurmuştur. Lizbon Anlaşmasında ve temel haklar tüzüğünde çocuk haklarına yönelik güçlü ve pekiştirilmiş bir taahhütten dolayı, Komisyon, şimdi, çocuk haklarına yönelik etkinliği arttırmanın ve politika amaçlarını eyleme geçirmenin tam zamanı olduğuna inanmaktadır (EU Agenda for the Rights of the Child, 2011).

Avrupa 2020 Stratejisi, günümüz çocuklarının daha iyi bir eğitim alacağı, gelişmek için ihtiyaç duydukları kaynaklara ve hizmetlere erişimin olacağı, 22. yüzyılın Avrupa'sına götüren, Avrupa'nın 21. yüzyılı için bir vizyon düzenlemektedir. Bu nedenle Komisyon, "*Çocuk Hakları İçin Avrupa Birliği Gündemini*" savunmaktadır. Amacı, AB kurumlarının ve tüm Üye Devletlerin, ilgili AB politikalarında çocuk haklarının teşvik edilmesi, korunması ve yerine getirilmesine yönelik güçlü taahhüdünü

tekrar doğrulamak ve dolayısıyla onu somut sonuçlara dönüştürmektir (Europe 2020, 2010).

Avrupa Parlamentosu, Bölgeler Komitesi, Ekonomik ve Sosyal Komite ve bunun yanında, UNICEF ve Üye Devletlerdeki Çocuklar için Şikâyet Dinleyen Kişiler gibi konuyla ilgili temel gruplar ve Sivil Toplum Örgütleri, AB Çocuk Hakları Forumunun da içinde bulunduğu iletişimin hazırlanmasına katkı yapmışlardır. AB Çocuk Hakları Gündemi, AB etkisinin, çocukların hakları bakımından, Tüzüğü ve ÇHS'nin şartlarına saygı gösterilmesini garantiye almada örnektir. Ayrıca bu, çocuk dostu adalet, hassas durumlarda çocukları koruma ve hem Avrupa Birliği içinde hem de dışında, çocuklara yönelik şiddetle mücadele etme gibi gerçek bir katma değer getirilebildiği bir alanda çok sayıda somut eylemler üzerinde odaklanmaktadır (EU Agenda for the Rights of the Child, 2011).

Çocuk yoksulluğu Üye Devletlerin büyük bir çoğunluğu (daha fazla ülkede 2/3 'ünden) için mücadele edilmesi bakımından çok önemli bir önceliktir. 2009 yılında elde edilmiş verilere göre Avrupa'da yoksulluk ve dışlanma riski taşıyan 25 Milyon çocuk vardı. Bazı ülkeler çocuk yoksulluğu ile ilgili olarak kendi ulusal hedef veya alt hedeflerini belirlemiş bulunmaktadır. Yoksulluğun nesiller arası iletimini önlemede özellikle eğitimin rolünü bir çok ülke vurgulamaktadırlar.

Alınacak önlemler ise şöyle sıralanmaktadır:

- Sağlık ve eğitim gibi alanlarda erken çocukluk müdahalesinin güçlendirilmesi.
- Ebeveynler, özellikle yalnız ebeveynler arasında işgücü piyasasına katılımın desteklenmesi.
- Çocuk bakımının kalitesine yatırım yapılması (kalite standartları, personelin profesyonelleşmesi gibi alanlarda)
- Aileler ve çocuklar için önemli olan hizmetlerin(konut, sağlık, vb) finanse edilmesi ve kalitesinin sağlanması.
- Ailelere yeterli gelir desteğinin garanti edilmesi (A of The Social Protection Committee, 2015).

Avrupa'da 6 milyondan fazla genç, alt orta öğretimi veya daha aşağısını tamamlayarak, eğitim ve öğretimi bırakmıştır; bunların %17,4'ü sadece ilköğretimi tamamlamıştır. Bundan dolayıdır ki Avrupa Konseyi tarafından hazırlanmış Avrupa 2020 Stratejisi çerçevesinde kabul edilen ana başlıklardan birisi, okulu erken terk eden

çocukların oranını %10'un altına indirme konusunu kapsamaktadır (EU Agenda for the Rights of the Child, 2011).

Kayıp çocuklar için 116.000 yardım hattı, kayıp çocuklar ve onların ebeveynleri için, yardım, destek ve potansiyel hayat çizgisi sunmaktadır. Yardım hattının 2010'da uygulanma oranının düşük olmasından dolayı, Komisyon, bir öncelik meselesi olarak, üye devletleri kayıp çocuklar hattını uygulamaya koymak için özendirmek ve aynı kaliteli hizmetin tüm Avrupa Birliğinde sunulması amacıyla bir sıra tedbirler gerçekleştirmektedir. Komisyon, tüm Üye Devletlerdeki kayıp çocuklar için acil hattın uygulamaya konulmasını yakından izlemeye devam etmektedir. Eğer belirli bir zamanda hiç bir gelişme kaydedilmezse, komisyon 116.000 acil hattın tüm Üye Devletlerde çalışır durumda olduğundan emin olmak için, bir kanun teklifi sunmayı düşünmektedir (EU Agenda for the Rights of the Child, 2011).

1.1.1.2 Türkiye'de Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de kültürün geleneksel değerleri çocuk haklarının köklerini Batılı oluşumlardan çok öncesine götürmektedir. "*Çocuklarımızın terbiye ve eğitimini daha kendi çocuklarımızın haklarını öğrenmemekle mi başaracağız?*" şeklindeki bir sitem "*çocuk haklarının*" uluslararası söyleminden çok daha öncesine dayandığının kanıtıdır. (Münif, 1279: 33).

Türkiye'nin katıldığı çocukların korunması alanındaki ilk uluslar arası çalışmalar Birinci ve İkinci Balkan Kongreleridir. Bu kongreler sadece balkan ülkelerine özgün olmasına rağmen bu kategoride gerçekleştirilmiş olan başka projelere örnek olmuştur. (Tiryakioğlu, 1991: 36).

Türkiye'de kutlanmakta olan 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı 1979 yılından itibaren dünyada ilk ve tek kutlanan çocuk bayramı dünya çocuk bayramı olarak kabul etmiş ve bütün dünya çocuklarıyla birlikte görkemli bir şekilde kutlanmaya başlamıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 20 Kasım 1989 tarih ve 44/25 sayılı Kararıyla kabul edilip imza, onay ve katılıma açılan ÇHS, Türkiye adına 14. 09. 1990 tarihinde imzalanmış, 9 Aralık 1994 tarihinde 4058 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunmuş ve Bakanlar Kurulu tarafından 23 Aralık 1994, 946423 sayılı kararla onaylanarak 1995 senesinde 22184 sayılı Resmi Gazete de yayınlanarak yürürlüğe

girmiştir (tbmm.gov.tr – 21.04.2015).

Türkiye sözleşmenin 17, 29, 30. maddelerine Anayasa ve Lozan Antlaşması çerçevesinde çekince koymuştur (Akyüz, 2001: 41).

Bu maddeler:

Madde 17-

Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla Taraf Devletler;

1. *Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29. maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;*
2. *Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;*
3. *Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;*
4. *Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;*
5. *13. ve 18. maddelerde yer alan kurallar göz önünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.*

Madde 29 -

Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;

- a. *Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;*
- b. *İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;*
- c. *Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı ve ya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;*
- d. *Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla*

üstlenecek şekilde hazırlanması;

e. Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi

Madde 30 -

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz (BMÇHS, 1989).

Görüldüğü üzere Sözleşmenin 17. maddesinin (d) fıkrası, “*Taraf devletler, ...kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler*” şeklindedir.

Sözleşmenin çekince konulan 29. maddesinin (c) fıkrasında “*Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi*” hükmü vardır. Hakkında çekince konulan 30. maddede: “*Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz*” hükmü yer almaktadır (Kobat, 2009: 61).

Ortaya konulan çekincelerin ana sebebi Türkiye'nin uluslar arası düzeyde tanıdığı azınlıklardan başka azınlık tanımamasıdır.

Çünkü "*Azınlık*" deyince yalnızca gayrimüslim yurttaşlar, hatta biraz aşağıda ele alınacağı gibi, yalnızca üç tarihsel gayrimüslim grup (Ermeniler, Museviler, Rumlar) kastedilir (Oran, 2010: 8).

1995 tarihli Başbakanlık Genelgesi uyarınca, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilke ve hükümlerinin Türkiye' de uygulanmasının izlenmesinden Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Genel Müdürlüğü koordinatör kuruluş olarak sorumlu kılınmıştır (mfa.gov.tr- 12.05.2015)

Yukarıda belirttiğimiz anlaşmaların yanı sıra Türkiye çocuk haklarının geliştirilmesine verdiği önem çerçevesinde aşağıdaki temel uluslararası belgelere de taraftır:

- *BM Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (kız çocuklar açısından) ve bu Sözleşme 'ye Ek Protokol.*
- *AK Çocuk Haklarının Uygulanmasına Dair Avrupa Sözleşmesi.*
- *Çocuk İstihdamına İlişkin 138 ve 182 sayılı ILO Sözleşmeleri.*

BM Sınır aşan Suçlarla Mücadele Sözleşmesi'ne Ek Başta Kadın ve Çocuk Ticareti Olmak Üzere İnsan Kaçakçılığının Önlenmesi, Bastırılması ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol (mfa.gov.tr – 12.05.2015).

1.2 ÇOCUĞA YÖNELİK İSTİSMAR

1.2.1 Çocuk İstismarı

Çocuk istismarı, *çocukların ebeveynleri, onları bakıp gözetmek ve eğitmekle görevli kişiler (öğretmen, usta, koruyucu aile vb.) veya yabancılar tarafından; bedensel ve/veya psikolojik sağlıklarına zarar veren ya da fiziksel, duygusal, zihinsel ve/veya sosyal gelişimlerini engelleyen tutum ve davranışlara maruz bırakılmalarıdır.*

Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) 1999'da yaptığı tanıma göre, “*Çocuk istismarı veya çocuğa karşı kötü muamele; sorumluluk, güven ve yetenek ile ilgili genel durumunda çocuğun sağlığına, yaşamına, gelişimine zarar verebilen, fiziksel veya duygusal kötü davranışı, cinsel istismarı, ihmali, her türlü ticari çıkar için çocuğun kullanılmasını içeren her türlü davranışlardır.*” (Runyan, Corrine ve Ikeda, 2002: 57-86)

İhmal ise, çocukların fiziksel ve psikolojik sağlıkları ve gelişmeleri için temel olan beslenme, korunma, sevgi, gözetim, eğitim ve yol gösterme gibi gereksinimlerin kendilerine kanunen bakıp gözetmekle yükümlü kişilerce yeterince karşılanmamasıdır.

Çocuk istismarı, “*0-18 yaş dilimi içinde bulunan çocuk ve gence bakmakla yükümlü olan kişilerin, kurumların, kaza dışında bilerek ya da bilmeden, eksik, hatalı, kötü, olumsuz davranmaları*” veya çocuğa gelebilecek zararı engellememeleri sonucu oluşan durumlardır. İstismar; fiziksel, cinsel ve duygusal başlıkları gibi geniş bir yelpaze içinde yer alan çok yönlü bir dizi sorunu kapsar. İstismar türleri genel olarak, ailede başlayıp sokakta devam etme özelliği gösterir (Köknel, 2001: 309).

Sonuç itibarıyla aile içinde çocuğa istismar uygulanması ya da bilinçli veya bilinçsiz olarak çocuğun normal büyüme ve gelişimini tamamlayamaması ve iyilik durumu dışında olması istismar ve ihmal olarak tanımlanabilir. (Polat, 2007: 208) Dünya

Sağlık Örgütü bir başka tanımında çocuk istismarını, "*Bir yetişkin tarafından bilerek ya da bilmeyerek yapılan ve çocuğun sağlığını, fiziki gelişimini, psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen davranışlar*" olarak tanımlamaktadır. (Freitag, 1998: 391).

Bugün toplumlarda çocuğa yönelik istismar oranları tam olarak bilinmemektedir. Bunun nedeni olguların pek çoğunun rapor edilmemesidir. Ayrıca yapılan istismar tanımına bağlı olarak bulunacak prevalans (olaya maruz kalan ve kalacak tüm çocuklar) değerleri de farklı olmaktadır.

Çocuk istismarı; fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar, ekonomik istismar ve ihmal olmak üzere dört ana grup altında incelenir.

1.2.1.1 Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar en çok rastlanan ve ortaya koyulması en basit olan istismar türüdür. Çocuğun kaza dışındaki yaralanmaları ya da aile tarafından yeterli seviyede gözetilmemesi durumunda ortaya çıkan kazaları kapsar. Bu istismar türü en fazla dayak şeklinde görülür. Daha az olarak ise yanık, kesici travma zehirenme ve boğulma olarak görülür. Yaralanma ile karşı karşıya kalan her çocuk fiziksel istismar olasılığı doğrultusunda incelenmelidir (Tıraşçı ve Gören, 2007: 70-74).

“Çocuk anne ve ya babasının bir malıdır” söylemi oldukça yanlıştır. Basit bir sebepten bile olsa anne babanın çocukları usluluk açısından terbiye etmek amacıyla uyguladıkları fiziksel şiddet normal karşılanmaktadır. Fakat bu durum çocuğu şiddete ya da diğer kötü muamelelere karşı savunmasız bırakmaktadır.(Alpsoy, 2005: 248)

Fiziksel istismara uğramış çocuklar sosyal işlevsellik alanında yetersizlik ve yakın ilişki kurma güçlüğü yaşamakta; duygusal yoğunluğu az, öfke ve istismar davranışı içeren ilişkilerle dikkati çekmektedirler. Fiziksel istismara uğramış kişilerde intihar düşünceleri ve girişimlerine daha yüksek oranda rastlanılmaktadır (Tackett, 2002: 715-719).

1.2.1.2 Duygusal İstismar

Duygusal istismar ve ihmal oldukça sık görülmekle birlikte, fark edilmesinde, tanımlanmasında, anlaşılmasında ve yasal olarak kanıtlanması diğer istismar türlerine göre oldukça zordur (Taner ve Gökler, 2004: 82-86). Duygusal istismar, çocukların gereksinim duydukları ilgi, sevgi ve bakımdan mahrum bırakılarak psikolojik hasara

uğratılma durumudur. UNICEF duygusal istismarı ve ihmali çocuğun nitelik, kapasite ve arzularının sürekli kötülenmesi, sosyal ilişki ve kaynaklarla ilişkisinden sürekli yoksun bırakılması, çocuğun sürekli olarak insanüstü güçlerle, sosyal açıdan ağır zararlar verme ya da terk etme ile tehdit edilmesi, çocuktan yaşına ve gücüne uygun olmayan taleplerde bulunulması ve çocuğun, topluma aykırı düşen çocuk bakım yöntemleri ile yetiştirilmesi olarak tanımlamıştır.

Çocuk mağdurlar genelde suçluluk ve utanma duyguları içindedirler. Özellikle duygusal izler bedensel yaralardan daha geç iyileşir. Kendisini güvende hissetmeyen, istenmediği ve sevilmediği duygularını taşıyan bu tür çocuklarda sağlıklı bir kişilik gelişmesi olmadığı gibi, bunların okulda başarıları düşer. Çocuk istismarı gerçekleştiren ebeveyn ise genellikle kendisi de çocukluğunda istismara uğramış bir kişidir. Kendi evladına reva gördüğü muamele suçluluk ve yetersizlik duygularına yol açtığı gibi, aynı eylemlerin tekrarına da neden olur.

1.2.1.3 Cinsel İstismar

Cinsel istismar, çocuk istismarı tipleri içerisinde saptanması en zor olanıdır. Çoğunlukla gizli kalan ve gün yüzüne çıkmayan cinsel istismarın özellikle kısa ve uzun dönemli etkileri çok önemlidir. Çocukların cinsel obje olarak kabul edilip cinsel tatmin amacıyla kullanılmaları cinsel istismardır. Burada rıza olup olmaması önemli değildir. Çocuk erişkin olana ve rızasını bilinçli olarak verebileceği döneme gelene kadar şikayeti olsun olmasın cinsel istismar grubunda değerlendirilmelidir. Cinsel olarak güdülenen davranış, cinsel uyarılma ve tatminle sonuçlanan kasten yapılan hareketleri içine almaktadır (Polat, 2007: 193).

Çocukların cinsel istismarını Kempe ve Kempe (1978) şu şekilde tanımlamaktadır. *“Bağımlı ve gelişimsel olarak olgunlaşmamış çocuk ve adolesanların bilinçli olarak onay vermeye muktedir olmadıkları, bütünüyle algılayamadıkları veya ailevi rollerle ilgili sosyal tabulara ters düşen cinsel aktivitelerde taraf olmaları, cinsel istismardır.”*(Polat, 2007: 97)

Yasal olarak istismar incelendiğinde 18 yaşından küçük kişilerde herhangi bir erişkin tarafından cinsel stimilasyon amacıyla yapılmış herhangi bir eylemdir.

Yapılan araştırmalara göre, şiddet suçları içinde en hızlı artış gösteren suç türü cinsel suçlardır. Araştırmalar çocukların %65.72 gibi yüksek oranda istismara

uğradıklarını ortaya koymakla beraber, çocuk istismarının daha büyük bir bölümünün siyah sayı olarak, bilinmeyen suçluluk olarak kaldığı ifade edilmektedir. Çocukların cinsel istismarı çok yaygın ve ciddi bir sorundur. Yaş, cinsiyet, sosyoekonomik sınıf ve coğrafi bölge farkı gözetmeksizin herkesi etkileyebilir. Her yaş grubundan çocuk istismarı kurbanı olabilirse de, ortalama olarak bildirilen yaş 8-11 yaşdır. Diğer araştırmacılar, 4-9 yaş arası çocukların cinsel istismar için daha büyük bir risk grubu oluşturduğunu söylemektedirler (Russell, 1983: 56-63)

Cinselliğe saldırı bir genel ahlak sorunu değildir ve cinselliğe yönelik saldırılar kişilerin cinsel özgürlüklerine yönelik saldırılardır. Karşılaştırmalı hukukta, korunan hukuksal değerdeki anlayış değişikliklerinin sonucu olarak cinsel özgürlüğe ve aileye ilişkin suçların artık yasaların ayrı bölümlerinde düzenlenmekte olduğu görülmektedir. Çocuklara yönelik “*kötü muamele*” niteliğindeki davranışlar da özel suç tipleri olarak düzenlenmektedir.

1.2.1.4 Ekonomik istismar

Çocukların gelişmesine engel olan, haklarını ihlal eden işler ya da düşük ücretli çalıştırılmaları ekonomik istismar olarak tanımlanır. Çocukların çalışmasının en büyük nedenlerinden biri ülkelerin sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlarından kaynaklanır. Gelir dağılımındaki her geçen gün artan adaletsizlik olgusu, yayılan yoksulluk, kentlere göç ve buna bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal ve ekonomik sıkıntılar, kaçak işçiliğin artıyor olması iş hayatında yaşanan çocuk sorunu ortaya çıkmaktadır. Çocuklar çocukluklarını yaşayacakları zamanda bu haklardan mahrum kalmakta ve bu zor şartlarda çalışması sebebiyle sağlık sıkıntıları yaşayabilmektedirler. (<http://web.firat.edu.tr/shmyo/edergi/CiltDortsayioniki/FSHD51-65.pdf>, 06.04.2015)

1.2.2 Sokak Çocukları Ve Sokakta Çalışan Çocuklar Kavramı

Sokak çocuklarıyla alakalı birçok tanım yapılmasına rağmen net bir görüş ortaya koyulamamıştır. Bu tanımlama çalışmalarında öncelikli olarak kabul gören çalışma UNICEF’in “*Çalışan Çocuklar ve Sokak Çocuklarının Sömürüsü*” isimli belgede yer almıştır. Terim olarak ilk defa “*Sokak Çocukları*” 1851 yılında Henry Mayhew tarafından kullanılmıştır (Aktaş Arnas, 2003: 43-58).

Ancak yaygın kullanım, 1979’ da yapılan “*Birleşmiş Milletler Çocuk Yılı*”

çalışmasından sonra olmuştur. Bu terim kullanılmadan önce adı geçen çocuklar; Kolombiya’da “*yatak böcekleri*”, Brezilya’da “*marjinaler*”, Peru’da “*meyve kuşları*”, Vietnam’da “*toz böcekleri*”, Ruanda’da “*kötü çocuklar*”, Kamerun’da “*sinekler*” gibi isimlerle “*evsiz ve/veya ailelerinden kaçmış çocuklar*” anlamlarına gelen değişik ifadelerle anlatılmaya çalışılmıştır. Türkiye’de ise 1940’lı yıllarda Galata Köprüsünü mesken tutmalarından dolayı bu çocuklar için, “*köprü altı çocukları*” deyimini kullanılmıştır. Aileleriyle ilişkileri çözülmüş, kopmuş, sokaklarda yaşayan ve yaşayabilmek için sık sık yasal olmayan ilişkilere karışan 18 yaşın altındaki çocuklardır (Küntay, 2000: 124).

Avrupa Konseyi Çocukları Çalıştırma Grubu tarafından da benimsenmiş olan sokak çocukları tanımı şöyledir: “*18 yaşın altında bulunan ve kısa/uzun süredir sokak ortamında yaşayan çocuklar sokak çocuğu olarak tanımlanabilir. Bu çocuklar oradan oraya başıboş mayın gibi dolaşır dururlar, kendi arkadaş grupları arasında ve sokaklarda ilişkilerini sürdürürler. En çarpıcı olanı, bunların anne baba, öğretmen ve sosyal hizmet uzmanı gibi kendilerine karşı sorumlu bulunan yetişkinlerle ya çok az ilişkileri vardır ya da hiç ilişkileri yoktur.*” (Uluğtekin, 1997: 5)

UNICEF’in organize ettiği 80’li yılların başındaki sivil toplum örgütlerinin bir araya geldiği “*İnter-NGO Programme For Street Children*” toplantısında yapılan ortak tanım gelmektedir. Buna göre sokak çocuklarının tanımı şöyledir:

“*Sokak çocukları; sorumlu yetişkinler tarafından herhangi bir koruma, denetleme ya da yönlendirmenin olmadığı bir pozisyonda, ailelerinden çok, en geniş anlamıyla sokağı ev edinmiş şekilde yaşayan çocuklardır.*” (Ennew, 1998: 15)

Yine UNICEF, 80’li yılların sonuna doğru büyük çapta Güney Amerika deneyiminden edinilen fikirlerle, “*sokaktaki çocuklar*” ile “*sokağın çocukları*” gibi bir ayrım yapmıştır.

Yapılan çalışmalar sonucu genel olarak sokak çocuklarını aileleriyle olan ilişkilerine göre ayırmanın daha sağlıklı olacağı görüşü ağırlık kazanmıştır. UNICEF, sokak çocuklarını sokakta bulunma nedenleri ve aileleri ile olan ilişkileri bakımından üç başlıkta ele almaktadır.

1.2.2.1 Aileleriyle Sürekli İlişkisi Olan Çocuklar (Sokakta Çalışan Çocuklar)

Bu çocukların çoğu aileleriyle ilişki halindedirler. Gece evlerinde kalmasına

rağmen günlerini farklı işlerde çalışarak geçirirler. Çocuklar üzerinde ailenin denetimi ve koruması sürmektedir. Bu çocuklar “sokakta çalışan çocuklar” olarak tanımlanmaktadır.

1.2.2.2 Aileleriyle Zaman Zaman İlişki Kuran Çocuklar (Sokaktaki Çocuklar)

Bu çocukların aileleriyle bağları zayıflamış olsa da tümüyle kopmamış olup, hâlâ kendilerini anne baba ve kardeşleriyle özdeşleştirebilmektedirler. Bu çocuklar da sokakta çalışan çocuklar gibi günlerini sokakta bir şeyler satarak, bir hizmet yaparak ya da sadece dolaşarak geçiren ancak zaman zaman gece evlerine dönen “sokaktaki çocuklar” olarak tanımlanmaktadır. Bu grup çocuklar kendi içinde iki alt kategoride değerlendirilmektedir. Bunlardan ilki; ailelerinden uzak kente gelip çalışan ve ailelerine para gönderenler, İkincisi ise aile bağları oldukça gevşemiş çocuklardan oluşmaktadır. Sokaktaki çocuklar, ailesinden giderek daha az destek alan, ailenin geçim sorumluluğunu sokaklarda, pazarlarda çalışarak paylaşmak zorunda kalan çocuklardır. Bu çocuklar için yaşadıkları evler, oyun, kültürel faaliyet ve günlük yaşam mekanları olmaktan çıkmıştır. Sokaklar, bu çocuklar için günlük faaliyetlerde buldukları mekanlara dönüşmüş olsa da, çoğu akşam evlerine dönmektedirler. Aile ilişkileri bir taraftan bozuluyor olsa da, hala evlerine bağlıdırlar ve yaşamı ailelerinin bakış açısından görmeye devam ederler.

1.2.2.3 Aileleriyle Hiç İlişkisi Olmayan Çocuklar (Sokağın Çocukları)

Bu gruptaki çocuklar sayıları daha az olmakla birlikte, aileleriyle hiçbir ilişkisi olmadan yaşam mücadelesi veren, günün 24 saatini sokaklarda geçiren ve toplumun en yoksul kesiminden gelen çocuklardır. Bu çocuklar ailelerinden zorla ya da kendi istekleriyle ayrılmış olup günün yirmi dört saatini sokaklarda geçirmektedirler. Bu çocukların bir kısmı aileleriyle asgari düzeyde ilişki halinde olsalar dahi birçoğu tamamen terk edilmiş durumdadırlar. Bu çocuklar ise “sokağın çocukları” olarak tanımlanmaktadır. Sokağın çocukları, günlük geçim mücadelesini, ailelerinden hiçbir destek almaksızın yalnız başlarına veren daha küçük bir gruptur. Bu çocuklar genelde “terk edilmiş” diye adlandırılırsalar da, güvensizlik duygusu, istenmeme ve şiddete maruz kalma gibi nedenlerle onlar da ailelerini terk etmiş olabilirler. Evle olan bağları kopmuştur. Bu çocuklar, yetim kalmış ya da aileleri tarafından terk edilmiş ya da

kendileri evden kaçıp, sokakları ev olarak kabul etmiş, genelde ergen yaşlarda olan çocuklardır.

Sokakta yaşayan erkek çocuklar; 5-18 yaş arasında olup formel (kayıtlı iş yerleri, mevsimlik ve gündelik işler) ve informel (genelde bildiri yapılmamış inşaat, taşımacılık, küçük atölyeler vb.) işlerde çalışarak hayatlarını devam ettirmeye çalışan çocuklardan oluşur. Yapılan araştırmalar sokakta yaşayan çocukların büyük çoğunluğunu erkek çocukların oluşturduğunu göstermektedir. Sokakta yaşayan çocukların % 90'ı erkek çocuklardır (Atauz, 1994: 1-2).

Sokakta yaşayan kız çocuklar; 5-18 yaşları arasında olup, sokaklarda yaşayan erkek çocuklar gibi kız çocuklarının da bulunduğu bilinmesine rağmen yapılan araştırmalarda kız çocuklarına pek rastlanılmamıştır. Sokakta yaşayan çocuklar arasında kızların oranının %10 civarında olduğu belirtilmektedir.

Sokakta çalışan çocuklar, UNICEF'in birinci kategoride ele aldığı sokakta çalışan çocuklar olup bunlar aileleriyle sürekli ilişki içerisinde, onların denetim ve gözetimi altındadırlar. Günlerini sokaklarda değişik işlerde çalışarak geçiren bu çocuklar gece ise evlerine dönmektedirler. Gelişmekte olan ülkelerde sokaklarda çalışan bu çocukların %90'ı sokaklarda çalışırken aileleri ile bağlarını korumaktadırlar (Aptekar, 1994: 195). Çalışan çocukların % 75'inin aileleri ile bağlarını koruduğunu ve oran değişmekle birlikte bu çocukların yaklaşık % 20'sinin bazı gecelerini sokakta geçirdiklerini, %5'inin ise aileleriyle bağlarını tamamen koparmış olduğu bilinmektedir.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 18 yaşına kadar herkesi çocuk olarak kabul etmektedir. Bu açıdan bakıldığında 18 yaşın altında olup çalışan herkes çocuk işçi veya çalışan çocuk olarak nitelendirilebilir. 15-24 yaş arası genç işçi olarak kabul eden Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 146 sayılı tavsiye kararıyla da taban yaşının yukarıya çekilmesini benimsemektedir. ILO'nun çocuk işgücünde benimsediği yaş sınırı 15'tir. Bu açıdan bakıldığında aile bütçesine katkıda bulunmak ve yaşamını kazanmak amacıyla, çalışma yaşamına (15 yaş) erken yaşta atılan çocuklara çocuk işçi ya da çalışan çocuklar denir (Karabulut, 1998: 11). Ülkemizde de 12 yaşından küçük olanların çalıştırılmayacağını ifade eden Umumi Hıfzıssıhha Kanunu olmasına rağmen İş Kanunu bu yaşı 15 olarak belirlemiş, ancak hafif işlerde bu yaşın 13'e kadar indirilebileceğini de hükme bağlamıştır. Çocuk işçileri yetişkin işçilerden ayıran en önemli özellik, onların gelişim aşamalarında bulunmalarıdır. Kendilerine verilen ad ve

çalışma nedenleri ne olursa olsun eğitim çağında ve reşit olmadan çalışma hayatının zor ve tehlikeli koşullarını tanımış olmalarıdır.

1.2.3 I. Türkiye Çocuk Hakları Stratejisi (2012-2016)

I. Türkiye Çocuk Hakları Stratejisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı himayelerinde 25-27 Şubat 2011 tarihinde gerçekleştirilen I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi'nin paydaşları Çocuk Vakfı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK), İstanbul Üniversitesi'nin işbirliği ile TÜBİTAK-TÜSSİDE'nin danışmanlığında hazırlanmıştır.

Türkiye, BM Çocuk Hakları Sözleşmesine taraf olan bir ülke olarak çocuğun bütün hakları ve esenliğinin sağlanması için yasal ve idari önlemleri almak amacıyla I. Türkiye Çocuk Hakları Stratejisini hazırlamıştır. Bu Strateji Belgesine BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin temel ölçütü olan “*çocuğun yüksek yararı, yaşaması, yetiştirilmesi ve gelişiminin sağlanması ve korunmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları; çocuğun her türlü ayrımcılığa karşı korunması ve katılımı*” ilkeleri belirleyecektir.

Strateji ile “temel haklara saygı denetimi” uygulaması için yeni yapılar ve yaklaşımlara öncülük edilecektir. Bu strateji belgesi, Türkiye'nin çocuk haklarını koruma ve geliştirme kavramının ne kadar önemli olduğu ifadesinin en mühim kanıtı olarak gösterilebilir. (Şirin ve Gülan, 2011: 13-18)

I. Türkiye Çocuk Hakları Stratejisi'nin çocuk hakları odaklı uygulamaları için 10 öncelikli yaklaşım şu şekilde belirlenmiştir:

- *Çocuk haklarının yasal düzenlemelerle kabulü ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin fiilen kalkmış bulunan 17 nci, 29 uncu ve 30 uncu maddelerine konulmuş çekincelerin kaldırılması.*
- *Yasalarda kabul edilen ilke ve ölçütleri uygulamaya dönüştürecek kurumsal yapıların oluşturulması ve var olanların güçlendirilmesi.*
- *Sorumlu kuruluşlarca ulusal çocuk politikalarının faaliyet, uygulama ve eylem planlarının bireyin, toplumun ve devletin katılımıyla hazırlanması ve gerçekleştirilmesi*
- *Çocuk hakları politikaları ve uygulamaları konusunda kamuoyunda bilinç ve duyarlılık oluşturulması,*

- Çocuk hakları politikaları ve uygulamalarından sorumlu kurum ve kuruluşların yaklaşımlarının geliştirilmesi; bütüncül, disiplinler arası, çok sektörlü ve eş güdümlü çalışma anlayışının karar ve uygulama birimlerinde güçlendirilmesi,
- Ulusal çocuk politikaları ve faaliyet planlarına dayalı uygulama programları hazırlanması ve çocukların ilgili haklardan yararlanmalarının sağlanması,
- Çocuklara sağlanan hakların korunması ve geliştirilmesi,
- Çocuk hak ihlalleri karşısında başvuru sisteminin kurulması ve yaygınlaştırılması,
- Çocuk hakları uygulamalarının bütün süreçlerine çocuk ve yetişkin bireylerin, toplumun, sivil toplum kuruluşlarının, yerel yönetimlerin, üniversitelerin, medyanın ve hükümet kuruluşlarının etkin katılımı ve işbirliği ortamlarının hazırlanması,
- Çocuk ve yetişkin paydaşlığında etkin uygulama, değerlendirme, denetleme, izleme ve raporlama sisteminin kurulması.

1.2.4 Çocuk Haklarının Korunması Ve Çocuk İstismarını Önlemeye Yönelik Uluslararası Düzenlemeler

1.2.4.1 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi

Uluslararası alanda çocuk haklarının korunmasına yönelik yapılan ilk etkin girişim 1924 yılında Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen Cenevre Çocuk Hakları Bildirisidir. Bildiri ile “çocukların erişkinlerden farklı fiziksel, fizyolojik, davranış ve psikolojik özellikleri olduğu, sürekli büyüme ve gelişme gösterdiği bilincinin yerleşmesi, çocukların bakımının bir toplum sorunu olduğu ve bilimsel yaklaşımlarla herkesin bu sorumluluğu yüklenmesi gerektiği” düşüncesi şekillenmiştir. Bildiri ’de, “çocukların doğal biçimde gelişmesine olanak sağlanması, hasta çocukların tedavi edilmesi, terk edilmiş çocukların korunması, felaket altında yardımın öncelikle çocuğa yapılması, çocukların her türlü istismara karşı korunması ve kardeşlik duyguları içinde eğitilmeleri gerektiği” belirtilmiştir.

1.2.4.2 1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi

20 Kasım 1959’da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda “Çocuk Hakları

Bildirgesi” kabul edilmiş olup, bu Bildirge ’de yer alan bazı haklar şunlardır:

- *Çocuklar özel olarak korunmalı, yasa ve gerekli kurumların yardımı ile fiziksel, zihinsel, ahlaki, ruhsal ve toplumsal olarak sağlıklı normal koşullar altında özgür ve onurları zedelenmeyecek şekilde gelişmeleri sağlanmalıdır,*
- *Çocuk her koşulda koruma ve kurtarma olanaklarından ilk yararlananlar arasında olmalıdır,*
- *Çocuklar her türlü istismar, ihmal ve sömürüye karşı korunmalı ve hiçbir şekilde ticaret konusu olmamalıdır. Çocuk uygun bir asgari yaştan önce çalıştırılmayacak, sağlığını ve eğitimini tehlikeye sokacak fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişmesini engelleyecek bir işe girmeye zorlanmayacak ve böyle bir işe girmesine izin verilmeyecektir.*

1.2.4.3 BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme - 20 Kasım 1989

Uluslararası hukukta, diğer bildirimlerde olduğu gibi çocuk haklarına ilişkin bildirimler de taraf devletlerin hükümetleri tarafından kabul ve imza edilmesine rağmen hukuksal yaptırımı olmayan bazı genel ilkelerin ilan edilmesinden başka bir anlam taşımamaktadır. Bildirimler, çocukların çıkarları yönündeki özel ve kamusal nitelikteki girişimler açısından o günden bu yana bir kılavuz işlevi görmüştür. Sözleşmeler ise, devletlerin iç hukuk kurallarına göre imza ve bilhassa bir kanunla da onaylandıktan sonra taraf devletleri bağlayıcı niteliğe kavuşan, dolayısıyla iç hukuk kurallarında uluslararası antlaşma kuralları gereği yeni düzenlemeler veya değişiklikler yapma taahhütleriyle taraf devletleri yükümlülük altına sokan belgelerdir (İnan, 1995: 765-778).

Çocukların Magna Carta’sı olarak nitelendirilen ÇHS, on sekiz yaşına kadar her insanı çocuk saymaktadır. Ayrıca çocukların ihmalden, istismardan, kötü muameleden korunması amacını taşımaktadır. Bu sözleşme, çocukların da bir birey olarak sahip oldukları haklara uluslararası yasa gücü kazandırmış ve çocuk yönünden aile sorumluluğunun öncelikli olduğunu, aileden yeterli desteği görmeyen çocukların bakımının da kamu tarafından karşılanmasını öngören 1959 tarihli Çocuk Hakları Bildirgesi’nde yer alan ana-baba sorumluluğunun esas olması anlayışını korumuştur. (Topuzoğlu, 2004: 17-19). Uluslararası hukukta çocuk haklarına dair en kapsamlı belgedir. Dünya çocuklarının “İnsan Hakları Yasası” sayılmaktadır. 18 yaşından küçük

insanları çocuk olarak nitelemektedir. Çocukların yaşama, gelişme, koruma ve katılım haklarına ilişkin bu güne kadar hazırlanmış en eksiksiz belgedir. Çocuk haklarına yasa gücü kazandıran ilk metindir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 19, 34 ve 39 uncu maddeleri çocuk istismarı, ihmali ve önlenmesiyle ilgilidir. Çocuk ihmal ve istismarı kapsamlı bir olgu olmasına karşın çocuğa yönelik istismar kapsamında fiziksel istismar ön plana çıkmaktadır (Aral, 1997: 21).

Çocuk Hakları alanında yer alan uluslararası argümanlar içinde özellikle göz önünde bulundurulması gereken argüman BM Çocuk Hakları Sözleşmesidir. Bu Sözleşme’de yer alan düzenlemeler ışığında aşağıdaki hususlar tespit edilmiştir:

- *18 yaşına kadar herkes çocuktur,*
- *Çocuk, herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmaksızın eşit olarak doğuştan haklara sahiptir,*
- *Çocuk yaşla ve olgunlaşma ile gelişen ihtiyaçlara sahip bir bireydir,*
- *Çocukla ilgili her işlemde çocuğun yüksek yararı göz önünde bulundurulmalıdır,*
- *Anne-baba sorumluluğu esastır. Devletler anne babanın sorumluluğu yerine getirmesine destek olmalı, anne-baba sorumluluğu yerine getiremediği durumlarda sorumluluğu devralmalıdır,*
- *Çocuk hakkında alınan her kararda çocuğun görüşü alınmalıdır,*
- *Çocuklar ifade özgürlüğüne sahip bireylerdir,*
- *Çocukların özel yaşantısı korunmalıdır,*
- *Çocuklar herhangi bir kişiden gelebilecek her türlü suiistimalden korunmalıdır,*
- *Tedbir olarak gerçekleştirilen yerleştirme uygulamaları düzenli olarak denetlenmelidir,*
- *Çocuklar her türlü gelişimleri açısından yeterli yaşam standartlarına sahip olmalıdırlar. Bu konuda asıl sorumlu ana-babadır. Devlet ana-babaya bu konuda yardım etmekle yükümlüdür.,*
- *Çocuklar ekonomik sömürüden uzak tutulmalı, çocuk işçiliği kontrol altına alınmalıdır,*
- *Çocukların uyuşturucu maddelerle her türlü ilişkisi engellenmelidir,*
- *Çocukların her türlü cinsel sömürüden korunması gerekmektedir,*

Çocukların yargılamaında işkence ve özgürlükten yoksun bırakma konusunda gerekli tedbirler ele alınmalıdır, çocukların sahip oldukları nitelikler gözetilerek

yargılama, ceza ve infaz sisteminde gerekli değişiklikler yapılmalıdır,

- Çocukların silahlı çatışmaya girmesi engellenmelidir,
- Devlet mağdur çocukların yeniden sağlıklarına kavuşması için her türlü önlemi almalıdır,
- Çocuk yargılamasında çocukların kişilik ve değer anlayışları merkezli ve yeniden sosyalleştirilmesini hedefleyen değişiklikler yapılmalıdır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede çocuk istismarı, ihmali ve önlenmesiyle ilgili olarak taraf devletlere önemli sorumluluklar ve görevler yüklemektedir.

1.2.4.3.1 Özel Yaşantının Korunması

ÇHS'nin 16 ncı maddesi ile “*çocuğun özel yaşantısına, ailesine, konutuna ya da iletişimine, onur ve saygınlığına yapılabilecek keyfi veya yasa dışı müdahalelere karşı korunması*” düzenlenmektedir. Bu madde tüm çocuklar için geçerli olmaktadır. Aile içinde çocuğun özel yaşamının korunması kuşkusuz ailenin yapısına, yaşam koşullarına ve çocuğa tanınan özel alanı belirleyen ekonomik ve diğer etmenlere göre değişiklik gösterecektir. Kalabalık ailelerde ya da çok kalabalık bir okulda çocuğun özel yaşamına saygı gösterme sorunu ortaya çıkabiliyor ya da ekonomik koşullar çocuğun özel yaşam alanlarını ortadan kaldırııcı bir etken olarak rol oynayabiliyor.

Çocukların ceza yasasını ihlal etmekle suçlandıkları durumda, çocuğun afişe olmasını ya da damgalanmasını engellemek amacıyla, yargılamanın her aşamasında gizliliğe azami özen gösterilmeli, sanık veya şüpheli çocuğun kimliğine ilişkin hiçbir bilginin yayımlanmasına izin verilmemelidir. (UNICEF, Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi, 97-98)

1.2.4.3.2 Çocuğun Her Türlü Şiddete Karşı Korunması

ÇHS'nin 19 uncu maddesi, “*çocukların anne-babalarının ya da başkalarının bakımında iken maruz kalabilecekleri her türlü istismar ve kötü muameleden korunmaları*”nı öngörmektedir. Bu madde, çocuğun bakım altında bulunduğu her yeri ve burada karşılaşabileceği her türlü şiddeti kapsamaktadır. Maddede çocuğun korunması için alınması gerekli önlemler ayrıntılı şekilde sayılmakla kalmamış, bu önlemlerin içeriği ve usulleri de belirtilmiştir. Devletler yasal, idari, sosyal ve eğitsel nitelikteki bütün önlemlerin alınmasını sağlamakla yükümlüdür. Bu madde Devletlere

pozitif yükümlülük getirmektedir.

Çocukların buldukları bütün ortamlar bakımından, doğrudan çocuklara yönelik fiziksel ceza uygulamasını ya da çocuklara yönelik, fiziksel, cinsel ve duygusal istismar teşkil edecek eylemleri yasaklayan özel bir düzenleme bulunmamakta, buna karşın ya bu tür eylemlerin suç teşkil edeceğini öngören ya da bu eylemlere maruz kalan çocukların haklarını düzenleyen yasa hükümleri bulunmaktadır.

1.2.4.3.3 Ailesiz Çocuğun Korunması

ÇHS'nin 20 nci maddesi, aile ortamından yoksun olan çocuklar için bir hak öngörmektedir. Bu düzenleme bir hakkı tarif ettiği için kendiliğinden uygulanabilir niteliktedir. Buna göre aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararı gereği bu ortamdan uzaklaştırılması gereken her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkını ileri sürerek, talepte bulunabilecektir. Böylelikle ihmal ve istismara uğradığı belirlenen ya da benzer koşullarda bulunan çocukların yüksek çıkarlarının korunması, bunun için gerekirse çocuğun bulunduğu ortamdan uzaklaştırılarak korunma ve bakım altına alınması hükme bağlanmıştır. (Kurtay, 2006: 89)

1.2.4.3.4 Çocuk İşçiliği

Sözleşmenin 32 nci maddesi ile “*çocukların ekonomik sömürüden korunma ve tehlikeli işler, eğitime zarar verebilecek işler, sağlık ya da bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesi için zararlı işlerde çalıştırmaktan korunması amaçlanmaktadır*”. Özellikle 32. Maddenin 2. Fıkrasında belirtilen önlemler mutlaka alınmalıdır. Bunlar; işe kabul için asgari bir yaşın belirlenmiş, çalışma saat ve süreleri ile koşulların düzenlenmiş ve bu kuralların ihlali halinde uygulanacak yaptırımların öngörülmüş olmasıdır.

ILO'nun 1999 tarihli 182 No.lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesinin amaçları bakımından “en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği” ifadesi;

- Çocukların alım-satımı ve ticareti, borç karşılığı veya bağımlı olarak çalıştırılması ve askeri çatışmalarda çocukların zorla ya da zorunlu tutularak kullanılmasını da içerecek şekilde zorla ya da mecburi çalıştırmaları gibi kölelik ve kölelik benzeri uygulamaların tüm biçimlerini,

- Çocuğun fahişelikte, pornografik yayınların üretiminde veya pornografik gösterilerde kullanılmasını,
- Çocuğun uyuşturucu maddelerin üretimi ve ticareti gibi yasal olmayan faaliyetlerde kullanılmasını,
- Doğası veya gerçekleştirildiği koşullar itibariyle çocukların sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişimleri açısından zararlı olan işi kapsar.

1.2.4.3.5 Cinsel Sömürü

Sözleşmenin 34 üncü maddesi, çocuğun her türlü cinsel sömürü ve suiistimalden korunması için Devletlerin sağlamayı taahhüt ettikleri güvenceleri düzenlemektedir. Sözleşmenin 19 uncu maddesi, bedensel ve zihinsel şiddetin bütün biçimlerine karşı koymayı kapsamakta ve cinsel istismardan da özel olarak bahsetmektedir. 35 inci madde ise çocukların kaçırılmalarının, satılmalarının ve fuhşa zorlanmalarının önlenmesini amaçlamaktadır. Özellikle bu iki madde, çocukların cinsel sömürü ve suiistimalden korunmasını öngören 34 üncü madde ile doğrudan ilgilidir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 25 Mayıs 2000 tarih ve 54/263 sayılı kararıyla Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokolünü kabul etmiştir.

1.2.4.3.6 Çocukların Kaçırılmaları, Satılmaları ve Fuhşa Zorlanmaları

Taraf devletler her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların satılmaları, kaçırılmaları ve fuhşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ikili ve çok taraflı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar. Birleşmiş Milletler çerçevesinde 12-13 Aralık 2000 tarihlerinde Palermo’da düzenlenen konferansta kabul edilen ve TBMM tarafından 30.01.2003 tarih ve 4804 sayılı Kanun ile kabul edilen Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokolün 3 üncü maddesinde “insan ticaretini” şu şekilde tanımlamaktadır;

“İnsan ticareti; kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfusu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını

kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir”. (<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4804.html>. 04.01.2015)

1.2.4.3.7 Sömürünün Diğer Biçimlerine Karşı Koruma

Sözleşmenin 36 ncı maddesi, çocukların cinsel ve ekonomik sömürünün dışındaki her türlü sömürüye karşı korunabilmesini amaçlayan bir güvenlik ağıdır. Yasaların, çocukları medya tarafından sömürülmeye, tıbbi deneylerde kullanılmaya karşı koruyucu düzenlemelere sahip olması gerekmektedir. Aynı zamanda çocukların bedensel, zihinsel, duygusal, ruhsal, ahlaksal ve sosyal gelişmeleri açısından zararlı olabilecek herhangi bir risk altında olduğundan kaygı duyulduğunda duruma müdahale etme yetkisine sahip kılınmış bir sosyal güvenlik ve yardım kurumunun bulunması beklenmektedir.

1.2.5 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile İlgili BM Kuralları

1.2.5.1 Pekin-Beijing Kuralları (Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkındaki Asgari Standart Kurallar)

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 29 Kasım 1985 tarih ve 40/33 sayılı kararıyla kabul edilmiştir. Gençlerin insani gelişme sürecinin erken aşamalarında bulunmaları nedeniyle, fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişme açısından özel bakıma ve yardıma; barış, özgürlük, değer ve güvenlik koşullarında yasal korumaya gereksinimleri olduğu kabul edilmiştir. Mevcut ulusal yasal düzenlemelerin, politikaların ve uygulamaların gözden geçirilmesi gerekebileceğini belirleyerek, mevcut sosyal, ekonomik, kültürel, siyasal ve hukuki koşullarda tamamen yerleştirilmesi güç de olsa en azından asgari sınırları belirleyecek bir sınırın belirlenmesi uygun görülmüştür.

1.2.5.2 Riyad İlkeleri (Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri)

Riyad İlkeleri, çocuk suçluluğunun önlenmesi için ailenin, toplumun, okulun, medyanın ve diğer toplumsal birimlerin sahip oldukları sorumlulukların neler olduğuna

ve bu konuda kurumların yapması gerekenlere ilişkin ayrıntılı düzenlemeler içermektedir. Bu yükümlülükler ÇHS'nin 3 üncü maddesinde de devletlere verilen aynı zamanda T.C. Anayasasının 41 inci maddesinde de düzenlenen “devletlerin çocukları risklerden koruma yükümlülüğü” ile ilgilidir. Bu düzenlemeler, tüm toplumsal birimlerin çocukların suçtan korunması alanında dikkate almaları gerekenleri göstermektedir. Bu açıdan da idarenin sorumluluğuna işaret eden davalar bakımından önem kazanmaktadır (Köktaş, 2011: 16).

1.2.5.3 Havana Kuralları (Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına ilişkin Birleşmiş Milletler Kuralları)

Havana kuralları özgürlüklerinden yoksun bırakılacak olan çocukların tutulacakları yere giriş, sınıflandırma ve yerleştirme, fiziksel çevre ve kalma yerleri, eğitim, mesleki öğrenim ve çalışma, eğlenme, sağlık bakımı, hastalığın, kazanın ve ölümün bildirilmesi, dış dünya ile ilişkiler, fiziksel kısıtlamanın ve zor kullanmanın sınırları, disiplin usulleri, toplum içine dönüş konularını içermektedir (T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2005).

1.2.6 BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek Protokoller

Uluslararası toplumda çocukların korunması gerekliliğinin farkına varılması ve çocuk haklarına ilişkin ayrı uluslararası sözleşmelerin akdedilmesi gereğinin idraki sonucu 1989 yılında BM Çocuk Hakları Sözleşmesi imzalanmıştır. Ancak, toplumların yaşam koşul ve alışkanlıklarının değişmesine bağlı olarak çocukların korunmasını gerektirecek yeni alanların ortaya çıkması dolayısıyla Sözleşme bazı alanlarda yetersiz kalmaktadır. Bu eksikliğin giderilmesi için BM Genel Kurulu tarafından BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne ek protokoller çıkarılmıştır.

1.2.6.1 Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol

Çocuk istismar ve ihmalinin, özellikle cinsel istismarının önlenmesi ile ilgili önem taşıyan bir belgedir. BM Genel Kurulunun 08 Eylül 2000 tarihinde kabul edilen Protokol Türkiye tarafından 09.05.2002 tarih ve 4755 sayılı Kanun ile onaylanmıştır. Bu Protokol ÇHS'nin, çocukların ekonomik istismardan ve çocuk açısından tehlike arz

edebilecek veya çocuğun eğitimini aksatabilecek veya çocuğun sağlığına, çocuğun fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimine zarar verebilecek herhangi bir işte çalışmaktan korunma hakkının bulunduğu göz önünde bulundurularak; çocukların satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi amacı ile yapılan kayda değer ve giderek artan uluslararası çocuk ticaretinden ciddi endişe duyulması ve çocuk pornografi ve istismarının internet ve diğer gelişen teknolojiler üzerinde artan erişebilirliğinden endişe duyularak sözleşme çocuğun korunması ve uyumu, gelişimi için her halkın geleneklerinin ve kültürel değerlerinin önemi dikkate alınarak anlaşma sağlanmıştır (Yaşar, 2007: 155).

Protokol taraf devletlere çocuk mağdurların haklarını ve çıkarlarını bu protokol ile yasaklanmış uygulamalardan korumak için uygun önlemleri ceza adaleti sürecinin her aşamasında ve özellikle;

- Çocuk mağdurların duyarlılıklarını kabul ederek tanık sıfatı ile özel ihtiyaçları da dahil olmak üzere usulleri belirlemek,
- Çocuk mağdurları adalet sürecindeki rolleri ve sahip oldukları haklar konusunda bilgilendirmek,
- Çocuk mağdurların görüşlerinin dile getirilmesine imkan vermek,
- Yasal sürecin tümü boyunca çocuk mağdurlara uygun destek hizmetlerini sağlamak,
- Çocuk mağdurların mahremiyetini ve kimliklerini uygun şekilde koruyarak ve kimliklerin tespit edilmesine yol açabilecek bilgilerin uygunsuz bir biçimde yayılmasını önlemek için ulusal yasalara uygun önlemlerin alınmasını sağlamak,
- Çocuk mağdur ve tanıkların ailelerinin güvenliklerini sağlamak,
- Yargılama sürecinin her aşamasında gereksiz ertelemelerden kaçınılması yükümlülüğü getirilmiştir.

1.2.6.2 Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol

BM Genel Kurulunun 25 Mayıs 2000 tarihinde kabul edilip imza, onay ve katılıma açılan Protokolün önemli düzenlemeleri olarak; silahlı çatışmaların çocuklar üzerindeki zararlı ve yaygın etkisini ortadan kaldırarak bu durumun barış, güvenlik ve kalkınmaya yönelik olabilecek muhtemel olumsuz sonuçlarını önleyebilmek amacını

taşımaktadır.

1.2.6.3 BM Suç Mağduru ve Tanığı Olan Çocukları İlgilendiren Konularda Adalete İlişkin Rehber İlkeler

BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi, 22 Temmuz 2005 tarih ve 2005/20 sayılı Kararı ile hükümetler ve suç yüzünden kendileri zarar gören veya başkalarının zarar gördüklerine tanık olan çocuklarla ilgili işler yapan herkes tarafından kullanılmak üzere yol gösterici ilkeler yayınlamıştır. Herhangi bir suçtan mağdur olan veya başkalarının bu duruma düştüğünü gören çocukların, bir hukuk mahkemesinde neler olduğunu anlatırken korunmalarını ve kendilerine adil davranılmasını sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

1.2.7 Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmesi

Türkiye Uluslararası Çalışma Örgütüne 1932 yılında üye olmuştur. Türkiye 25.01.2001 tarihli ve 4623 sayılı Kanunla bu sözleşmeyi kabul etmiştir. Türkiye üyelik tarihinden günümüze 39 ILO sözleşmesini onaylamış ve bu sözleşmelerle kabul edilen kıstaslar kendi mevzuatlarımızda yer bulmuştur. Türkiye tarafından kabul edilmiş olan çocuk işçiliğini ilgilendiren ILO sözleşmeleri şunlardır:

- Trimci ve Ateşçi Sıfatıyla Gemilerde İşe Alınacaklarda Asgari Yaşın Tespitine Dair 15 No.lu Sözleşme
  - Deniz İşlerinde Çalıştırılacak Çocukların Asgari Yaş Haddinin Tespiti Hakkında 58 No.lu Sözleşme
  - Sanayi İşyerlerine Alınacak Çocukların Asgari Yaş Sınırını Belirleyen 59 No.lu Sözleşme
  - Çocukların ve Gençlerin İşe Elverişlilikleri Yönünden Sağlık Muayenesine Tabi Tutulmaları Hakkındaki 77 No.lu Sözleşme
  - Yer altı Madenlerinde İşe Alınmada Asgari Yaş Hakkındaki 123 No.lu Sözleşme
- 138 sayılı Çalışma Yaşamında Asgari Yaş Sözleşmesi (1973)**

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından 6 Haziran 1973 tarihinde kabul edilmiştir. Türkiye’de 09.12.1994 tarihli ve 4058 sayılı Kanun’la onaylanması uygun bulunan Sözleşme, 5 Mayıs 1998 tarihli ve 98-11184 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile onaylanmış ve söz konusu Kararname’nin 21 Haziran 1998 tarih ve

3379 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanmasıyla yürürlüğe girmiştir.

Sözleşme özetle, işe kabulde asgari yaşın zorunlu temel eğitimin tamamlandığı yaştan daha düşük olamayacağını öngörerek çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır.

- **182 sayılı En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi**

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından 17 Haziran 1999 tarihinde kabul edilmiştir. Türkiye tarafından 25.01.2001 tarihli ve 4623 sayılı Kanun'la onaylanması uygun bulunan Sözleşme, 18 Mayıs 2001 tarihli ve 2001/2528 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile onaylanmış ve söz konusu Kararname'nin 27 Haziran 2001 tarihli ve 24445 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanmasıyla yürürlüğe girmiştir.

182 sayılı Sözleşme, çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin sona erdirilmesine yönelik ivedi önlemlerin alınmasını öngörmektedir. “En kötü biçimler” kölelik ve zorla çalıştırmadan çocukların yasa dışı işlerde kullanılmalarına, çocukların sağlığı, güvenliği ve ahlaki açısından zararlı işlere dek geniş bir alana yayılmaktadır.

Bu Sözleşmenin amaçları bakımından en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği ifadesi;

- Çocukların alım-satımı ve ticareti, borç karşılığı veya bağımlı olarak çalıştırılması ve askeri çatışmalarda çocukların zorla ya da zorunlu tutularak kullanılmasını da içerecek şekilde zorla ya da mecburi çalıştırılmaları gibi kölelik ve kölelik benzeri uygulamaların tüm biçimlerini,
- Çocuğun fahişelikte, pornografik yayınların üretiminde veya pornografik gösterilerde kullanılmasını,
- Çocuğun uyuşturucu maddelerin üretimi ve ticareti gibi yasal olmayan faaliyetlerde kullanılmasını,
- Çocukların sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişimleri açısından zararlı olan işleri kapsar.
- **142 No.lu İnsan Kaynaklarının Değerlendirilmesinde Mesleki Eğitim ve Yönlendirmenin Yeri Hakkında ILO Sözleşmesi**

Bu Sözleşme, Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından 4 Haziran 1975 tarihinde kabul edilmiştir. Türkiye tarafından 26.11.1992 tarihli ve 3850 sayılı Kanunda onaylanması uygun bulunan Sözleşme, 8 Ocak 1993 tarihli ve 93-3967 sayılı Bakanlar

Kurulu Kararnamesi ile onaylanmış ve söz konusu Kararnamenin 25 Şubat 1993 tarihli ve 21507 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanmasıyla yürürlüğe girmiştir. Sözleşme özetle, insan kaynaklarının geliştirilmesi: mesleki rehberlik ve mesleki eğitime ilişkindir.

1.2.8 Çocuk Hakları Avrupa Sözleşmesi

Bu Sözleşme Avrupa Konseyi tarafından hazırlanmış ve 25.01.1996 tarihinde Strasbourg'da imzalanmıştır. Türkiye tarafından 1999 tarihinde imzalanan bu sözleşme TBMM'de 18.01.2001 tarih ve 4620 sayılı Kanun ile onaylanmış, Anayasa'nın 90 inci maddesi gereğince bir iç hukuk normu haline gelmiştir. Çocukların haklarını kullanabilmeleri için uygun koşulların yaratılmasını devletlere ödev olarak yükleyen Sözleşme, halihazırda 24 ülke tarafından imzalanmış, ancak sadece 12 ülke tarafından onaylanmıştır. Bu Sözleşmede yüksek bir onay oranının yakalanamamasının nedeni, Sözleşmenin 24 üncü maddesi çerçevesinde, çekince koyma imkanının bulunmamasından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Dikkat çekici bir şekilde çocuk hakları ile ilgili sözleşmeler AB ülkelerinde ilgi görmemektedir. Bunun en önemli nedeninin, Avrupa'daki göçmenlerin varlığı ve çoğu Avrupa ülkesinin göçmen ülkesi olmaya hazır olmamasıdır. Sözleşme, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve özellikle bu sözleşmenin taraf devletlerin yasal, idari ve Sözleşme ile tanınan diğer hakları uygulamaya geçirmelerini isteyen 4 üncü maddesi dikkate alınarak hazırlanmıştır. Sözleşmenin tanıdığı haklar genel başlıkları ile şu şekilde sıralanabilir.

- Çocukların doğrudan ve diğer kişiler veya organlar tarafından bir adli merci önünde temsil edilmeleri,
- Kendilerini ilgilendiren davalar hakkında bilgilendirilmeleri,
- Bu davalara katılmalarına izin verilmesi,
- Görüşlerinin alınması.

Her devlet Sözleşmeye imza sırasında, Avrupa Konseyine (AK) , bir adli merci önünde bu sözleşmeyi uygulayacağı en az üç çeşit aile uyuşmazlığını belirtmelidir. Türkiye bu sözleşmeyi aşağıdaki davalarda uygulayacağını beyan etmiştir. 1. Boşanma Davaları, 2. Ayrılık Davaları, 3.Çocukların Velayetine İlişkin Davalar, 4.Babalığın Mahkeme Kararı ile Kurulmasına İlişkin Davalar. Sözleşme, çocukların adli bir makam önünde boşanma, velayet ve şahsi ilişki kurulması gibi kendilerini etkileyen aile hukuku

davalarına katılmak, tercih ve görüşlerini açıklamak ve bilgilendirmek olanağı tanımak, görüş ve arzuları da dikkate alınmak suretiyle çocuğun en fazla yararına olabilecek çözümlerin bulunması amacına yönelik bulunuyor.

Sözleşmenin 1 inci maddesi uygulama alanını 18 yaşına ulaşmamış çocuklar olarak belirlemiştir. Sözleşmenin 3 ve 5 inci maddeleri arasında çocuk haklarının kullanılmasını geliştirmek için usule ilişkin tedbirler öngörülmüştür.

Sözleşmenin 12 nci maddesi çerçevesinde taraf devletler;

- Çocuk haklarının kullanılmasına ilişkin kanun hükümlerini güçlendirmek için öneriler yapmak,
- Çocuk haklarının kullanılmasına ilişkin mevzuat tasarıları hakkında görüşler vermek,
- Çocuk haklarının kullanımı ile ilgili genel bilgileri medyaya, kamuya, kişilere veya çocuklara ilişkin sorunlarla ilgilenen kurumlara sağlamak.

1.3 KADIN HAKLARI

Genel bir ifadeyle, kadınların sosyal, ekonomik ve siyasal hayata katılımlarının geliştirilmesi ve bu alanlarda kadın erkek eşitliğinin sağlanması evrensel hukukun temel hedeflerinden biri olduğu görülür.

Kadın konusunda özellikle üzerinde durulan konular şu şekilde sıralanabilir:

- Karar alma mekanizmalarında cinsiyetler arası dengenin sağlanması
- İş ve ev hayatının beraber yürüyebilmesinin kolaylaştırılması
- Kadınların bilim dünyasına katıl iminin desteklenmesi
- Kadınların şiddet ve cinsel tacize karşın etkin korunması
- Kadınlara yönelik genel eğitim ve mesleki eğitim olanaklarının artırılması
- Eşit işe, eşit ücret prensibinin yaygınlaştırılması
- Kadınların iş gücüne katılımının artırılması

Kadın-erkek eşitliği, Avrupa Birliği'nin "Ayrımcılıkla Mücadele" politikası kapsamına girmektedir. Bu anlamda, "Ayrımcılığın önlenmesi" kavramı eşitlik ilkesinin hayata geçirilmesini sağlamaktadır. Söz konusu kavram, kişi ya da grupların talep ettikleri eşit muameleyi engelleyen ya da aksatan her türlü uygulamanın kaldırılarak toplumun tüm bireyleri için eşitliğin gözetilmesi anlamına gelmektedir(Oran, 2001: 82).

1.3.1 KADIN HAKLARININ TARİHÇESİ

1.3.1.1 Kadın Haklarının Gelişimi Açısından Lizbon Stratejisi

Lizbon Stratejisi kadın hakları açısından önemli bir role sahiptir. Avrupa Konseyi Mart 2000'de Lizbon'da toplanarak, Birliğin stratejik amacının 2010 yılında daha fazla ve daha iyi işlerle güçlendirebilecek, daha geniş bir sosyal uyumu olan, dünyanın bilgiye dayalı en rekabetçi ve en dinamik ekonomisi olmak olduğunu vurgulamıştır. Bu amaç doğrultusunda oluşturdukları Lizbon Stratejisi, Birliğin zayıf olduğu konulardaki sorunları belirleyip neler yapılması gerektiği ile ilgili bir genel çerçeve sunmaktadır.

Lizbon'un hedefleri arasında çalışma yaşamında cinsiyet eşitliği önemli bir yere sahiptir. Buna göre, kadınların çalışma yaşamına katılım oranı % 60 olmalıdır. Ancak, daha önce de ifade edildiği üzere, AB'de bu oran 2009 yılı verilerine göre, % 58,6'dır. Kadınların işsizlik oranı (%9,7) ile erkeklerin işsizlik oranından (%7,8) daha yüksektir (<http://www.avmpa.info.ü7Files/ABVEKadin.pdf>,09.05.2015). Lizbon Stratejisi ayrıca cinsiyet ayrımcılığından kaynaklanan farklı maaş ödemelerine dikkat çekmekte ve eşit veya eşit değerde iş için kadınlar ve erkeklerin eşit ücret almalarının gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Bunlara paralel olarak, Lizbon Stratejisi özellikle tek başına yaşayan yaşlı bayanların fakirlik sınırının altındaki yaşam standartlarına da dikkat çekmekte, sosyal kapsam stratejilerinin benimsenmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır.

Avrupa Birliği, 2006-2010 tarihleri arasında kalan süreçte kadın ve erkek arasındaki eşitliğin sağlanması amacıyla, 2001-2005 yılları arasındaki deneyimlerinden yararlanarak 1 Mart 2006 yılında bir yol haritası benimsemiştir. Bu yol haritasına göre altı temel başlık belirlenmiştir. Bunlar:

- Kadın ve erkek için eşit ekonomik bağımsızlık
- Özel ve profesyonel yaşamın uyumu
- Karar aşamasında eşit temsil
- Cinsiyet kaynaklı tüm şiddet olaylarının yok edilmesi
- Cinsiyet stereotiplerinin yok edilmesi
- Dış ve kalkınma politikalarında cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi

(<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=422&langId=en> , 09.05.2015).

1 Mart 2006'da kabul edilen bu yol haritasının, Lizbon Stratejisi'nin kadın

haklarına yönelik hedeflerinin gerçekleştirilmesi açısından oldukça önemli bir gelişme olduğu görülmektedir. Yol haritası cinsiyet eşitliğinin sağlanması öngörmekte ve kadınların iş kurma, iş yerlerine finansal destek bulma, terfi gibi konularda da erkeklerle eşit seviyeye getirilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır.

1.3.1.2 Kadın Hakları Açısından Avrupa Anayasası (Antlaşma Taslağı)

Avrupa Anayasa taslağı 20 Ekim 2004'te Roma'da Birliğe üye ülkeler tarafından imzalanmıştır. Anayasanın dayandığı temel ilkeler arasında konumuz olan "kadın erkek arasında eşitlik" de yer almaktadır. Kadın erkek eşitliği açısından Anayasa Taslağına bakılacak olursa;

Birliğin Temel Haklar Antlaşması" başlıklı II. Bölüm'ünde "Eşitlik" başlıklı Madde II- 20'de herkes yasalar önünde eşittir ibaresi yer almaktadır. Madde II-21'de "Ayrım Yapmama" başlığı altında cinsiyet, ırk, ten rengi, etnik veya toplumsal köken, genetik özellikler, dil, din veya inanç, siyasi veya herhangi başka bir görüş, bir ulusal azınlığın üyesi olma, mülkiyet, doğum, özür, yaş veya cinsel tercih gibi gerekçelere dayanan her türlü ayrımcılık yasaklanmıştır. Madde II-23 "Kadın-Erkek Eşitliği" başlığı altında düzenlenmiştir ve bu maddeye göre;

- İstihdam, çalışma ve ücret dâhil olmak üzere her alanda, erkeklerle kadınlar arasında eşitlik sağlanacaktır.
- Eşitlik ilkesi, yeterli ölçüde temsil edilemeyen cinsiyetin lehine belirli bazı avantajlar sağlayan önlemlerin sürdürülmesini veya kabul edilmesini engellemeyecektir.

Antlaşmanın "Aile Yaşamı ve Mesleki Yaşam" başlıklı Madde II-33. fıkrasına göre; aile, yasal, ekonomik ve toplumsal korunmadan yararlanacaktır. Aile yaşamıyla mesleki yaşamın uzlaştırılması için, herkes, annelikle ilgili bir nedenden dolayı işten çıkarılmaya karşı korunma hakkına ve çocuğun doğmasını veya evlat edinilmesini müteakip ücretli doğum izni ve ebeveyn izni alma haklarına sahiptir. Aynı maddenin 34. fıkrasında doğum sosyal güvenlik ve sosyal yardımdan yararlanma hakkı içinde sayılmış ve koruma ve güvence altına alınmıştır

Anayasanın III. Bölümü Birliğin Politikaları ve İşleyişi'ni düzenlemektedir. Bu bölümde "Genel Uygulamaya Yönelik Maddeler" altında Madde III-2'de Anayasa'da tanımlanan "bütün faaliyetlerde eşitsizlikleri ortadan kaldırma ve kadın erkek eşitliğini

teşvik etme amacını güder” ifadesi, Madde III-3’de Anayasa’da tanımlanan “politika ve faaliyetlerin tanımlanması ve uygulanmasında birlik, cinsiyet, ırk veya etnik köken, din ya da inanç, özürlülük, yaş veya cinsel tercihe dayalı ayrımcılığa karşı savaşımayı amaçlayacaktır” ibaresi yer almaktadır. “Ayrım Yapmama ve Vatandaşlık” başlığı altında da Madde III-8’de “Anayasa’nın diğer hükümlerini ihlal etmeyecek şekilde ve Anayasa tarafından birliğe verilen yetkiler dâhilinde, bir Avrupa yasası veya Bakanlar Konseyi’nin çerçeve yasası, cinsiyet, ırksal ya da etnik köken, din veya inanç, özürlülük, yaş veya cinsel tercih gerekçelerine dayanan ayrımcılıkla savaşılmaması için gereken tedbirleri alabilir. Bakanlar Konseyi, Avrupa Parlamentosu’nun rızasını aldıktan sonra oybirliği ile hareket eder” ifadesi yer almaktadır.

Sosyal Politika Başlığıyla düzenlenen II. Bölümde, Madde III-103’de Birliğin Sosyal Politika alanındaki hedefleri belirtilmiştir. Buna göre; 18 Ekim 1961 tarihinde Torino’da imzalanan Avrupa Sosyal Haklar Antlaşmasında ve 1989’da imzalanan İşçilerin Temel Sosyal Haklarına İlişkin Topluluk Antlaşmasında belirtilen temel sosyal hakları göz önünde bulunduran Birlik ve üye devletler; ilerleme sürdürülürken uyumlulaşmayı mümkün kılmak için istihdamın teşvik edilmesi, gelişmiş yaşama ve çalışma koşulları, uygun sosyal koruma, sosyal ortaklar arasındaki diyalog, sürekli yüksek istihdam ve işten çıkarılmalarla savaş görüşü doğrultusunda insan kaynaklarının geliştirilmesi konularını hedef alırlar .

Madde 111-105 ve Madde III-106’da sosyal politikaların geliştirilmesi alanında Komisyonun sosyal ortaklarla birlikte hareket etmesi ifade edilmiştir. Madde III-108’de

1. Tüm üye devletler, erkek ve kadın çalışanlarına eşit veya eşit değerde iş karşılığında eşit ücret ilkesinin uygulanmasını sağlar.
2. Bu maddede geçen “ücret” sözcüğü, çalışması karşılığında çalışanın işvereninden doğrudan ya da dolaylı olarak aldığı, normal temel veya asgari ücret ya da maaş ile diğer ücretlerinin tümü anlamına gelir.

Cinsiyet ayrımı yapılmaksızın eşit işe eşit ücret;

- Parça başı fiyatlandırılan aynı işler için ücretin aynı ölçü birimine göre hesaplanması;
  - Zamana göre fiyatlandırılan işlerde, aynı iş için aynı ücret uygulanması anlamına gelir.
1. Avrupa yasaları veya çerçeve yasaları, eşit işe veya eşit değerdeki işe eşit ücret

ilkesi de dâhil olmak üzere, istihdam ve meslek konularında erkeklerle kadınların eşit fırsatlara sahip olmaları ve eşit muamele görmeleri ilkesinin uygulanmasını sağlayacak tedbirleri alır. Söz konusu yasalar veya çerçeve yasaları, Ekonomik ve Sosyal Komite'ye danıştıktan sonra kabul edilir.

2. Eşit muamele ilkesi, çalışma hayatında erkeklerle kadınlar arasında uygulamada tam eşitliğin sağlanması düşüncesiyle, hiçbir üye ülkeyi, yeterli ölçüde temsil edilmeyen cinsiyetin mesleki bir faaliyette bulunması veya mesleki kariyerlerin dezavantajlarına karşı korunmasını veya tazmin edilmesini kolaylaştırmak amacıyla bazı avantajlar sağlayan tedbirleri sürdürmekten ya da benimsemekten alıkoymaz.

1.3.2 Kadın Erkek Eşitliği Açısından Avrupa Sosyal Şartı

1961 yılında Torino'da imzaya açılan ve 1965 yılında yürürlüğe giren Avrupa Sosyal Şartı, temel sosyal ve ekonomik hakları koruyan, medeni ve politik hakları garanti eden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni takviye eden bir Avrupa Sözleşmesidir.

Avrupa Sosyal Şartı Ek Protokolü de 1988 yılında Avrupa Konseyine üye devletlerin imzasına açılmış ve 1992 yılında onaylanmıştır.

Avrupa Sosyal Şartı, *“çalışan erkeklerle kadınlara eşit ücret hakkı tanımayı, çalışan kadınların korunma hakkının etkin biçimde kullanılmasını sağlamak üzere; kadınlara doğumdan önce ve sonra ücretli izin veya yeterli sosyal güvenlik yardımı veya kamu haklarından yararlandırma yoluyla toplam en az 12 haftalık izin sağlamayı; çalıştırmanın, bir kadına doğum izni sırasında işten çıkarma bildiriminde bulunmasını yasa dışı saymayı; emzirme döneminde analara, bu amaçla yeterli bir süre işe ara verme hakkı sağlamayı; endüstride çalışan kadınların gece işlerinde çalışmalarını düzenlemeyi ve çalışan kadınların yer altı madenlerinde ve gerektiğinde tehlikeli, sağlığa aykırı ve ağır niteliği nedeniyle uygun düşmeyen tüm öteki işlerde çalışmalarını yasaklamayı”* taahhüt etmektedir. 1988 tarihli Ek Protokol ile de Şartın maddi kapsamı genişletilmiş ve bu genişlemeye istihdam koşullarında eşit fırsat ve muamele, çalışanların haklarını etkileyecek kararların alınması ve ekonomik-mali incelemeler konusunda bilgi edinme hakları, çalışma koşulları ile ilgili konularda karar alma sürecine çalışanların da dâhil edilmesi, istihdamda ve mesleki seçimde cinsiyete dayalı

ayrımcılık yapılmaması kayıt altına alınmıştır .

1999 yılında Avrupa Sosyal Şartı ve ek protokolüne yeni hükümler eklenerek Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı yürürlüğe girmiştir. Çalışmanın konusu kapsamında, Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'na eklenen ve yenilenen hükümlere kısaca değinilecek olursa şunlarla karşılaşılır:

Madde 8, “*Analık izninin*” süresinin on iki haftadan on dört haftaya çıkarılması, hamile kadınlara işten çıkarma bildirimini yapılamayacağı dönemin uzatılması ki bu dönem hamile kadının işverenine hamile olduğuna dair bildirim yaptıği tarihten analık izninin sonuna kadardır. Ayrıca hamile, emzikli ve yeni doğum yapan kadınların gece postalarında ve yer altı madenlerde ve kendine ve çocuğuna karşı bir tehdit içeren unsurların bulunduğu ortamlarda çalıştırılmasının yasaklanmasını da kapsamaktadır. Emziren kadınlar için mesai saatleri içinde ve mesaiden sayılan emzirme saatlerinin tahsis edilmesi gerekmektedir. Madde 27 ile de istihdamda kadın ve erkekler için eşit fırsatlar yaratmanın temel konusu olan iş yaşamı ve aile yaşamının uyumlaştırılması bağlamında ele alabileceğimiz çocuk bakımı, ebeveyn izni ve işten bu nedenlerden dolayı ayrılan kadın veya erkek işçinin işe geri dönmesini sağlayıcı özel önlemlerin alınmasını hüküm altına almıştır.

1.4 KADINA YÖNELİK İSTİSMAR

1.4.1 Kadına Yönelik İstismar

1.4.1.1 Fiziksel Şiddet

Birleşmiş Milletler 1991 yılında yayınlanan deklarasyon ile kadına yönelik şiddeti genel olarak "kadınlarda ister kamu, isterse özel yaşamlarında, fiziksel, cinsel veya psikolojik yaralanma sonucunu doğuran veya böyle bir sonuç doğurmaya yönelik herhangi bir alandaki cinsiyete dayalı her türlü eylem, ihmal ve kontrol edici davranış veya tehdit veya özgürlüğünün keyfi biçimde kısıtlanmasıdır" şeklinde tanımlamıştır (Arın, 1996: 87).

Viyana'da 1993 yılının Haziran ayında yapılan BM İkinci Dünya İnsan Hakları Konferansı "kadınların ve kız çocuklarının insan haklarının ayrılmaz, bölünmez ve vazgeçilmez bir parçası" olduğunu kabul etmiş ve kadınlara yönelik şiddeti ve cinsel şiddeti şu şekilde tanımlamıştır; "...Kadınlara yönelik şiddet kavramı, cinsiyete dayanan,

ister kamusal, isterse özel yaşamda meydana gelmiş olsun her türlü davranış tehditleri, özgürlükten zorla ya da keyfi olarak yoksun bırakma da dahil olmak üzere kadınlarda fiziksel, cinsel ya da psikolojik zarar ya da acı ile sonuçlanan ya da sonuçlanması muhtemel her türlü davranış demektir” (İçli ve Önder, 2003: 319).

Kadını erkek cinsiyetinden farklı muameleye tabi tutan ve kadının insan haklarını tam olarak tanımayan anlayışı ortadan kaldırmak üzere, Birleşmiş Milletler tarafından "*Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme*" kabul edilmiştir. Bu Sözleşme’de, insan haklarına, sadece erkeklerin değil, kadınların da sahip olduğu vurgulanmıştır (Arslan, 2004: 3). 30 maddeden oluşan Sözleşmeye 168 ülke imza atmış ve Sözleşmeyi kabul eden devletler kadına yönelik ayrımcılığın yok edilmesine yönelik yükümlülükleri yerine getirmekle sorumlu tutulmuşlardır. "*Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi*"nin aldığı kararla (m.19) devletlere, kadına yönelik şiddetin engellenememesi halinde, şiddetin soruşturulması, cezalandırılması ve zararın tazmin edilmesi sorumluluğunu yüklemektedir (Bahar ve Eryılmaz, 2003: 361).

Kadına yönelik şiddet, 1995 yılında Pekin’de toplanan Birleşmiş Milletler Dünya Kadın Konferansında şöyle tanımlanmıştır; "*Kadının fiziksel, cinsel, psikolojik zarar görmesi ve acı çekmesiyle sonuçlanan -veya sonuçlanması muhtemel olan hareketlerin, tehdidin, baskının yapılması ve o kadının özgürlüğünün keyfi olarak elinden alınmasıdır*" (Ekşi, 2003: 361). Bunun toplum önünde ya da özel hayatta meydana gelmiş olmasının önemi yoktur, cinsiyete dayalı her türden şiddet anlamına gelir. Bu konferansa katılan 189 devlet, kadına karşı her türlü şiddete karşı mücadele edeceklerine teminat vererek kadına yönelik şiddet uygulamalarına son verilmesini, kadına yönelik şiddeti kabul etmemeyi, kadını şiddete maruz kalmaktan ve şiddet riskinden uzak tutmayı ve adaletin tesis edilmesi için gerekli mekanizmaların kurulmasını kabul etmişlerdir (Bahar ve Eryılmaz, 2003: 362).

1.4.1.2 Duygusal Şiddet

Duygusal şiddet; fiziksel şiddete öncülük veya eşlik eden ve aile içi şiddete maruz kalan kadınların duygusal şiddetten daha fazla zarar gördüklerini, duygusal şiddetin esas yaralayıcı şiddet şekli olduğunu belirttikleri bir şiddet tipidir.

Duygusal şiddet, sürekli aşağılayıcı sözler söylemek, isimler takmak, para

vermemek, küfür etmek, sürekli emirler yağdırmak, çocuklarından veya sevdiği şeylerden mahrum etmek, şefkat ve ilgi göstermemek gibi pek çok şekilde ortaya çıkabilir. Duygusal şiddet kadının kendisine olan güvenini ve saygısını yok etmektedir.

Kadına yönelik aile içi duygusal şiddeti saptamak için yapılan bir araştırmada kadınların %41'inin kocası tarafından küçük görüldüğü, % 41'inin kocasının kadının duygularını önemsemediği, %62'sinin kocasının kadın onun düşüncesine katılmazsa kızdığı, %43'ünün kocasının emirler yağdırdığı, %42'sinin kocasının ev işleri zamanında yapılmadığında sinirlendiği, %74'ünün kocasının kadına bağırıp azarladığı, %35'inin kocasının kadını başkalarının önünde azarlayıp hakaret ettiği tespit edilmiştir (Artuk ve Yenidünya, 1999: 61).

1.4.1.3 Cinsel Şiddet

Aile içinde kadınların maruz kaldıkları ancak aile mahremiyeti nedeniyle açığa çıkmayan şiddet türlerinden birisi olup istenmeyen cinsel davranışlara zorlamak, tecavüz etmek, fuhşa zorlamak, güç kullanarak cinsel ilişkiye zorlamak, bekaret kontrolü yapmak gibi şekillerde ortaya çıkar.

Aile içinde erkeğin eşiyle zorla ilişkiye girmesi ya da girmeye çalışması da şiddet kapsamına girmektedir. Rızanın olmadığı bir cinsel ilişki kişinin cinsel özgürlüğüne yapılan bir saldırıdır, evlilik bağı zorla ilişkiyi suç olmaktan çıkarmaz. Ancak kadınların çoğu eşlerinin kendileriyle zorla ilişkiye girmelerini cinsel saldırı olarak görmemektedir.

Bugün ABD'nin 20'den fazla eyaletinde ayrı yaşayan, 22 eyalette ise birlikte yaşayan eşler arasında gerçekleşen ırza geçme fiillerinin cezalandırılacağı kabul edilmiştir. İsrail Hukukunda kocanın karısıyla zorla cinsel ilişki kurma hakkının bulunmadığı, bu hareketin kadının onurunu zedeleyeceği kabul edilmiştir.

Türk hukukunda kocanın bu suçun faili olamayacağı ve aile ilişkilerine müdahalenin doğru olmadığı düşüncesi hâkimdir. Eğer fail ile mağdur arasındaki ilişkiyi haklı kılacak bir bağ mevcutsa fiil suç teşkil etmeyecekti. Ancak her hakta olduğu gibi bu hakkın da suiistimal edilmemesi gerekmektedir. Evliliğin gayesine hizmet etmeyecek şekilde karısının arzusu dışında meydana gelecek cinsel ilişkileri kanun müdafaa edemez.

5237 sayılı TCK'nın 102/2. maddesinde cinsel saldırı suçunun eşe karşı

işlenmesi düzenlenmiştir. Maddenin gerekçesinde evlilik birliğinin eşlere sadakat yükümlülüğünün yanı sıra karşılıklı olarak birbirlerinin cinsel arzularını tatmin yükümlülüğü de yüklediği ancak evlilik birliği içinde bile cinsel arzuların tatminine yönelik talepler açısından sınırlar bulunduğu belirtilmiştir. Bu sınırların aşılması halinde eş üzerinde gerçekleştirilen ve cinsel saldırı suçunun nitelikli halini oluşturan davranışların cezai yaptırımını gerektireceği ancak bu durumda soruşturma ve kovuşturmanın mağdur eşin şikâyetine bağlı olduğu açıklanmıştır.

Cinsel şiddet, aile içi şiddetin son derece ağır bir şeklidir. Bu tür saldırı ile uzun süreli fiziksel ağrı ve psikolojik çöküntü verme olasılığı yüksektir.

1.4.1.4 Sözel Şiddet

Aile içinde yetişkinlerin karşılıklı olarak uyguladıkları ve genellikle kadınların karşı karşıya kaldıkları bir şiddet şeklidir. Aşağılayıcı ve ağır hakaretlerde bulunmak, kişinin kendine olan saygısını ve güvenini yitirmesine yol açmak, küçük düşürücü sözler söylemek, alay etmek gibi şekillerde ortaya çıkabilir.

Aile araştırma kurumu tarafından 1993 yılında 2479 kadınla yapılan bir araştırmaya göre erkeklerin kadınlara uyguladıkları sözel şiddet, kentsel bölgede %62, kırsal alanda ise %49 dur.

1.4.1.5 Ekonomik Şiddet

Ekonomik kaynakların ve paranın aile bireyleri üzerinde bir yaptırım, tehdit ve kontrol aracı olarak kullanılmasıdır. Geliri eşinden saklamak, kadının ve çocukların ihtiyaçlarını karşılamamak ekonomik şiddet olarak tanımlanmaktadır. Aile içinde ekonomik şiddet; eş tarafından parasız bırakılmak, eşin kazandığı paraya el koymak, kazanılan parayı aile dışında kumar, alkol ya da başka kadınlarla harcamak şeklinde ortaya çıkmaktadır.

1.5 KADIN HAKLARI İLE İLGİLİ ULUSAL MEVZUAT HÜKÜMLERİ

Yapılan araştırmalara göre dünyada her dört kadından biri, Türkiye'de ise her üç kadından biri yaşamı boyunca genellikle bir aile ferdi ya da tanıdığı biri tarafından dövülmekte, cinsel ilişkiye zorlanmakta ya da istismara uğramaktadır. Şiddet, 15-44 yaş grubundaki kadınlarda, kanser hastalığının neden olduğu kadar ölüme ve sakatlanmaya

neden olmaktadır.

Günümüzde şiddetin sadece fiziksel zarar olarak tanımlanma olanağı yoktur. Şiddetin yalnızca fiziksel zarar ile açıklanmasının yeterli olmadığı, ruhsal anlamda da bireyde ya da toplumsal boyutta, değişken sürelerde veya kalıcı biçimde etkileri olabileceği bilimsel bir gerçekliktir. Şiddet biçimleri arasında kasten yaralamanın yanı sıra artık psikolojik, cinsel, sözel ve ekonomik şiddet biçimlerine de rastlanmaktadır.

Şiddete maruz kalan kadınların başvurabilecekleri birden fazla hukuki çözüm yolu bulunmaktadır. Şiddet mağduru kadınlar 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un sağladığı koruma hükümlerine başvurabilecekleri gibi Türk Medeni Kanunu'nun boşanmaya ilişkin hükümlerinden de yararlanabilirler. Failin cezalandırılması için Türk Ceza Kanunu'nun ilgili hükümlerinin işletilmesi için başvuruda bulunmak da mümkündür.

Halen yürürlükte bulunan 1982 Anayasası kadın ve erkek arasında tam bir eşitlik içermektedir. Özel bir kaç madde dışında "herkes, her kim, hiç kimse" gibi ayrımcılık içermeyen kavramlar kullanılmıştır. Anayasanın genelindeki bu eşitlikçi yaklaşıma ek olarak eşitlik ilkesi 10. maddeyle ayrıca güvence altına alınmıştır.

Bu madde 'Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

(Ek fıkra: 7.5.2004-5170/1 md.) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. (Ek cümle: 12.9.2010-5982/1 md.) Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.' şeklinde düzenlenmiştir.

Türk Ceza Kanunu 86 ve devamı maddelerinde bir başka kişiye kasıtlı olarak veya tedbirsizlik nedeniyle zarar veren, onun sağlığının bozulmasına neden olan kişi cezalandırılmakta ve bu suç aile bireyelerine yönelik işlenirse ceza daha da artırılmaktadır.

Yine Ceza Kanunu 96. maddesinde eziyet yapan kişiler, ağır biçimde cezalandırılmakta, bu suçlar aile bireyelerine karşı işlenirse cezası daha da ağırlaştırılmaktadır.

Hamile kadının izni olmadan çocuğunu düşürten kişi Ceza Kanunu hükümlerine göre cezalandırılmaktadır. Çocuk aldırma yasal olarak en geç hamileliğin 10.

haftasında yapılabilir. Kadının rızası olsa bile 10 haftayı geçmiş hamileliklerde kadın ve çocuğun hamileliğin sonlandırılmasını gerektiren bir sağlık sorunu olmadıkça hamileliği sonlandırmak suçtur ve cezalandırılmaktadır.

Ceza Kanunumuz 117. maddesinde bir kişinin iş ve çalışma özgürlüğünün zor ya da tehdit yoluyla engellenmesinin suç olduğu düzenlemesini getirerek çalışma hayatına girip ekonomik özgürlüğünü kazanmak isteyen bayanların önündeki koca baskısı engelini bir nebze olsun önlemektedir.

Modern toplum olmanın olmazsa olmazlarından tek eşlilik ve resmi nikahın esas olması olgularını korumak ve zorunlu kılmak adına Ceza kanunumuz birden çok kişiyle evlenmeyi yasaklamış ve resmi nikâh olmaksızın imam nikâhı yaptırılmasını suç saymıştır. Resmi nikâh yaptırmaksızın imam nikâhı yaptıranlar ve yapan kişiler cezalandırılmaktadır.

Aynı konutta birlikte yaşadığı kişiye kötü muamelede bulunan ve aileye destek ve bakım yükümlülüğünü yerine getirmeyen kişi hakkında dava açılabilir ve kişi cezalandırılır.

Kocanın hamile olan eşini ya da bir erkeğin sürekli birlikte yaşadığı ve kendisinden hamile kalan kadını çaresiz durumda terk etmesi cezalandırılmaktadır.

Ceza Kanunu 102. madde uyarınca tecavüz gibi cinsel saldırı eylemleri cezalandırılmaktadır. Tecavüz eylemi sonucunda tecavüze uğrayan kişinin beden ve ruh sağlığı bozulmuş ise cezası daha ağırlaştırılmaktadır. Evlilik içinde eşler arasındaki cinsel saldırı eylemi de şikayete bağlı suçtur. Kadına yönelik aile içi şiddet; bir kadının en çok güven içinde olması, en çok güven duyması gereken ortamda, kendi evinde, sevgi, saygı beklediği insan(lar) tarafından şiddet görmesidir (Moroğlu, 2004: 91).

Ülkemizde yapılan araştırmalarda; ailelerin yüzde 39'unda fiziksel şiddet, yüzde 46'sında sözlü şiddetin uygulandığı ve ev içi şiddetin yoğun olarak yaşandığı belirtilmiştir. 2008 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesindeki Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve proje ortakları tarafından yapılan "Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırması" sonucuna göre, Türkiye genelinde evli kadınların % 39'unun, Kuzeydoğu Anadolu'da % 53'ünün, Güneydoğu Anadolu'da % 48'inin, Batı Marmara'da % 25'inin, Ege'de %31'inin fiziksel şiddet yaşamış oldukları görülmektedir. Şiddet gören evli kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe şiddet mağduru sayısının azaldığı belirlenmiştir. Örneğin lise ve üstü eğitim alanlarda oran % 27 iken

eğitimi olmayan, ilköğretimi bitirmemiş kadınlarda % 56'ya yükselmektedir. Sonuçlar, Türkiye'de kadınların % 96 eşleri veya birlikte oldukları aile bireylerinden yaygın bir şekilde şiddet gördüklerini ortaya koymuştur (KSGM, 2008). Kadınların birçoğu karşılaştıkları şiddetin haklılık payı olduğunu düşünmekte, bunu bir insan hakları ihlali olarak görmemektedir. Örneğin; Ekim 2004'te sonuçları açıklanan Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmasında kadınlara, belirli durumlarda kocasının karısını dövmeğe hakkı olup olmayacağı sorulmuştur. Kadınların yüzde 39'u, bazı hallerde (kadının yemeği yakması, kadının kocasına karşılık vermesi, kadının parayı lüzumsuz yere harcaması, kadının çocuklarını ihmal etmesi vb) kocanın karısını dövmesini haklı gördüklerini belirtmişlerdir. şiddet konusundaki toplumda oluşmaya başlayan farkındalık artmasına rağmen yakın zamana kadar kadın ve erkek eşitsizliğinin göstergesi olan şiddetin kadınlar tarafından da sorun olarak algılanmadığı ne yazık ki bilinmektedir. Aslında aile içi şiddete gösterilen tahammül, kadınların güçlenmesinin ve insan haklarından eşit olarak yararlanmasının önünde bir engel teşkil etmeye devam etmektedir (Moroğlu, 2004: 91).

1.5.1 1997 Ulusal Eylem Planı

Uluslararası alandaki bu gelişmeler Türkiye'de de yansımaları bulmuş, kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla 1997 yılında Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü)'nün önderliğinde sivil toplum kuruluşları ve akademisyenlerin geniş katılımıyla Türkiye için bir Ulusal Eylem Planı hazırlanmıştır.

Söz konusu plana göre Hükümet ve Yerel Yönetimler, kadına yönelik şiddetin önlenmesi için:

1. Sivil toplum örgütleri ve konuyla ilgili diğer ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasında bilgi alışverişi gerçekleştirecek ortak çalışma ortamını sağlayacaktır.
2. Yargı, sağlık, güvenlik, sosyal hizmet, eğitim personeli ile göçmenler ve mültecilerden sorumlu personele verilecek hizmet içi eğitim programlarında, kadın ve çocuklara karşı şiddetin önlenmesi ve uygulayıcıların cezalandırılması konularının yer almasını sağlayacaktır.
3. Kadınların şiddetin ardından ilk başvurduğu yerler olan karakol, sınır karakolu, hastane, mahkeme vb. hizmet kurumlarında kadın görevliler ve cinsiyet

konusunda duyarlı uzmanların görevlendirildiği özel birimler oluşturulması sağlanacaktır.

4. Şiddete uğrayan kadınların başvuracağı danışma merkezleri ve sığınma evlerinin sayısı artırılacak, gerekli personel ve teknik donanım sağlanacak, var olan kadın danışma merkezlerinin ve sığınma evlerinin sürekliliği ve gelişimi için merkezi ve yerel yönetimlerin bütçelerinden pay ayırması sağlanacaktır.
5. Kent planlaması ve bina mimarisinde, sokak ve parkların iyi aydınlatılması ve telefon kulübelerinin sıklaştırılması gibi önlemlerle kadına yönelik şiddeti önleyici güvenli ortamlar oluşturulacaktır.
6. Göçmen ve/veya azınlık gurubuna mensup kadınların var olan mekanizmalardan ve hizmetlerden yararlanması, uluslararası korumaya ihtiyaç duyan mülteci ve yerinden edilmiş kadınlara koruma, yardım ve eğitim olanakları sağlanacaktır.

Hükümet ve Sivil toplum örgütlerinin birlikte yapabilecekleri etkinlikler şunlardır:

1. Aile içi şiddeti önlemek amacıyla ana-baba ve çocuk eğitim programlarının düzenlenmesi için ilgili kuruluşlarla işbirliği yapılacaktır.
2. Medya, özellikle kadın ve çocuklara yönelik olmak üzere şiddeti olumlayan yayınlar yapmaması konusunda uyarılacak ve bu tür yayınların yapılmaması konusunda kamuoyu oluşturulacaktır.
3. Şiddete uğrayan kadınların davaları ile ilgili olarak oluşan kamuoyu desteklenecek, dava süreci izlenecek ve hukuki yardım ağı oluşturulacaktır.
4. Şiddete uğrayan kadın ve çocukların yasal haklarını bilmeleri ve bilinçlendirilmeleri konusunda hukuki danışmanlık hizmeti verilecek, ücretsiz kriz (telefon) hatları kurulacaktır.

Aradan geçen süre içinde, özellikle yasal düzenlemeler konusunda önemli adımlar atılmıştır. Bunlardan en önemlileri, yeni Türk Ceza Kanunu ve Medeni Kanun'un yapımı sırasında kadın örgütlerinin yoğun çabalarıyla kadına yönelik ayrımcılığın kaldırılması ve aile içindeki tecavüz gibi kadına yönelik şiddetin cezalandırılmasına yönelik önemli değişikliklerin yapılmasıdır. Türk Medeni Kanunu'nda ise kadının erkekle kanun önündeki eşitliği tam olarak sağlanmıştır. Kadına yönelik şiddetin önlenmesi için çok önemli adımlardan biri de 14 Ocak 1998'de 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanunun çıkarılmış olmasıdır. Öte yandan çalışma

yaşamında da yasal düzenlemelerde kadın erkek eşitliğinin sağlanması, böylece kadına uygulanan ekonomik şiddetin yanında işyerinde uygulanan cinsel tacizin de önlenmesi için çabalar gösterilmiştir. Örneğin 20 Mayıs 2003'te kabul edilen İş Kanunu'nun 24. maddesinde "işyerinde cinsel tacizin" işçinin iş sözleşmesini derhal feshedebilmesi için haklı neden oluşturduğu kabul edilmiştir.

1.5.2 2006 Avrupa Komisyonunun Türkiye İçin İlerleme Raporu'nda Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele ve Mevzuat Değerlendirmesi

Türkiye'nin hedeflediği Avrupa Birliği üyeliği konusundaki önemli kriterlerden birini kadının insan hakları ihlalleri sorunu oluşturmaktadır. İlerleme Raporlarında da belirtildiği üzere Türkiye, kadın hakları alanındaki yasal düzenlemeler konusunda hayli yüksek bir başarı göstermektedir.

Avrupa Konseyi 2006 Yılı Türkiye İçin İlerleme Raporu'nun kadın haklarına ilişkin bölümü, İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması başlığı altında düzenlenmiştir. Kadın haklarına ilişkin olarak, namus cinayetleri, kadın ve çocuklara yönelik şiddetle ilgili olarak kurulan Parlamento Komisyonu raporunu tamamlamıştır. Basında geniş yankı bulan rapor, uygulamaya yönelik bazı tavsiyeler içermektedir. Raporla yer alan tavsiyeler konusunda temmuz ayında yayımlanan Başbakanlık Genelgesi ile şiddetin önlenmesine öncelik verilmek suretiyle atılacak adımlar sıralanmış ve bunlardan sorumlu olacak devlet kurumları belirlenmiştir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü bu faaliyetlerin eşgüdümünü sağlamakla görevlendirilmiştir.

Yasal çerçevede genel olarak tatmin edici olmakla birlikte uygulamada zorluklar sürmektedir. Ailenin Korunması Kanunu sadece kısmen etkili uygulanmaktadır. Yeni Ceza Kanunu'nda yer alan töre cinayetlerini suç için ağırlaştırıcı sebep olarak kabul eden hükümlere rağmen mahkemelerce alınan kararlar yeknesak bir tablo çizmemektedir. Bazı vakalarda mahkemeler yüksek sınırdan (ömür boyu hapis) cezalara hükmederken diğerlerinde özellikle de suçu işleyen reşit değilse daha hafif cezalar verebilmektedir.

Töre cinayetleri ve aile baskısı sonucunda meydana gelen kadın intiharları özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde devam etmektedir. Bununla beraber, bu tür olaylar ve genel olarak aile içi şiddet konularında güvenilir veri mevcut

değildir. Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Şiddet Özel Raportörü'nün ilk bulgularına göre, intiharların sebepleri zorla evlilik, aile içi şiddet, üreme hakkından mahrum bırakılmaktır. Yoksulluk, kentleşme, yerinden edilme ile iç göç ve böylelikle kadının değişen sosyoekonomik konumu, intihar vakalarının gerçekleştiği çerçeveyi ortaya koymaktadır. Kadın intiharları, özellikle Güneydoğu'da yeterince soruşturulmamaktadır. Güneydoğu'nun bazı bölgelerinde kız çocukları hala doğumla birlikte nüfusa kaydedilmemektedir. Bu durum, bu kızlar ve kadınlar uygun şekilde izlenmediği için zorla evlilik ve töre cinayetleriyle mücadeleyi güçleştirmektedir (Altınay ve Arat, 2008: 140).

Kadınların parlamento ve yerel yönetimlerdeki temsil oranındaki düşüklük ve işgücü piyasasına hâkim olan ayrımcılık devam etmiştir. Ülkemizdeki kadınların işgücü piyasasına katılımı, Uluslararası Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkeleri arasında en düşük olanıdır. Genel olarak, Türkiye'de kadın hakları konusunda artan bir kamuoyu duyarlılığı oluşmuştur. Ancak, özellikle ülkenin yoksul bölgelerinde kadın haklarına tam saygı, kritik bir sorun olmaya devam etmektedir. Yasal çerçeve genel olarak tatmin edici olsa da uygulama yetersiz kalmaktadır (Karınca, 2008: 81).

2006 ilerleme Raporu'nda sözü edilen Meclis Araştırma Komisyonu'nun saptamaları doğrultusunda, Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi için Alınacak Tedbirler Hakkında 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi yayınlanmıştır. Genelge kapsamlı olup konuya ilişkin tüm birimlere düşen görevleri ayrıntılarıyla sıralamaktadır.

Yine 2006 yılında aile içi şiddetin önlenmesi için savcıların yapacakları işlemleri belirtmek amacıyla Ailenin Korunmasına Dair Kanun'un Uygulanması Hakkında Adalet Bakanlığı'nın 2006/35 sayılı Genelgesi çıkarılmıştır. İçişleri Bakanlığı'nın Ailenin Korunmasına Dair Kanunun Uygulanmasına Yönelik 2005/123 sayılı Genelgesiyle aile içi şiddetin önlenmesi konusunda kolluğa düşen görevleri açıklamaktadır. İçişleri Bakanlığının 2007/8 Sayılı Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesine Yönelik Tedbirlerin Koordinasyonu Genelgesi ise Başbakanlıkça çıkarılan 2006/17 sayılı genelgeyle uyum sağlanması amaçlıdır.

Ailenin Korunmasına Dair 4320 Sayılı Kanun'da yapılan değişiklik bağlamında, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından kanunun uygulanmasına yönelik olarak çıkarılan yönetmelik ise uygulamadaki

aksaklıkları ve eksiklikleri giderme amaçlı önemli bir adımdır.

Görüldüğü üzere kanun ve kamu gücünü kullananların aile içinde kadına yönelik şiddeti önleme çaba ve kararlılıkları devam etmektedir. Ancak yüzyıllardır görmezden gelinen ve kadını erkek karşısında ikinci sınıf varlık olarak görme amaçlı olan ayrımcılığın en önemli boyutunu oluşturan kadına yönelik cinsiyeti nedeniyle uygulanan şiddetin önlenmesinin hayli zaman alması kaçınılmazdır (Karıncı, 2008: 82).

1.5.3 2007 Avrupa Komisyonu Türkiye İçin İlerleme Raporu'nda Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele ve Mevzuat Değerlendirmesi

2007 İlerleme Raporu'ndaki saptamaların da 2006 Raporunu destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Raporla yılın bu alanda en önemli olayı olan 5636 sayılı Kanun ile 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'da yapılan iyileştirmelere ve Başbakanlıkça çıkarılan 2006/17 sayılı Genelgeye yer verilmiştir.

Rapor içeriğinde vurgulanan olumlu adımlar şunlardır: Ailenin Korunması Kanun'unda yapılan değişikliklerle, koruma kararlarının kapsamı, ayrı yaşayan aile üyeleri de dâhil ailenin bütün bireylerini içerecek şekilde genişletilmiş, başvuru ve idari işlemler için alınan bütün harçlar kaldırılmıştır.

İlgili bakanlıklarca şiddet mağdurlarına sağlanan hizmetlerin geliştirilmesi amacıyla valiliklere, hâkimlere ve savcılara yönelik genelgeler yayımlanmış, en önemlisi töre cinayetleri ve kadınlara yönelik aile içi şiddetle mücadele amacıyla yayımlanan Başbakanlık Genelgesi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü eşgüdümünde uygulamaya konulmuştur.

Raporda tüm bu iyileştirmelere karşın aile içi şiddetin yanında töre cinayetleri, erken ve zorla evliliklerin hâlâ yaygın olduğu ve bunlara ilişkin güvenilir veriye erişimin sorun olmaya devam ettiği belirtilerek yapılması gerekenler şu iki başlıkta yer almıştır:

- Talebi karşılamak için daha fazla sığınma evine ihtiyaç vardır ve sığınma evlerinin hizmetleri geliştirilmelidir.
- Kolluk kuvvetlerinin, hâkimlerin ve savcılarının eğitimleri hızlandırılmalıdır.

1.5.4 Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı: 2007-2010 ve Sonrası

Planın hazırlanması Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün koordinasyonunda kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve kadına yönelik şiddet konusunda mücadele eden sivil toplum kuruluşlarının katkısıyla gerçekleşmiştir. Kadına yönelik şiddetin insan hakları ihlali olduğu belirtilerek, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik aile içi şiddetle mücadeleye ilişkin altı temel alanda iyileştirmeler hedeflenmiştir.

Eylem Planı, kısa (2007 - 2008), orta (2007 - 2009) ve uzun vade (2007 - 2010 ve sonrası) olmak üzere üç uygulama dönemini kapsamaktadır.

Amacı, ülkemizde aile içinde kadına yönelik her tür şiddetin ortadan kaldırılması için gerekli önlemlerin uygulamaya konulmasıdır. Eylem Planı'nda belirlenen hedefler:

- Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele konularında yasal düzenlemeler yapmak ve uygulamadaki aksaklıkları ortadan kaldırmak,
- Aile içi şiddeti doğuran ve pekiştiren olumsuz tutum ve davranışların ortadan kaldırılması amacıyla, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik aile içi şiddet konularında toplumsal farkındalık yaratmak ve zihinsel dönüşüm sağlamak,
- Kadının sosyoekonomik konumunun güçlendirilmesine yönelik düzenlemeleri yapmak ve uygulanmasını sağlamak,
- Aile içinde şiddet gören kadına ve varsa çocuk/çocuklarına yönelik ulaşılabilir koruyucu hizmetleri düzenlemek ve uygulanmasını sağlamak,
- Aile içinde şiddet gören kadına ve şiddet failine yönelik tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerini düzenlemek ve uygulanmasını sağlamak,
- Aile içinde şiddet gören kadına ve varsa çocuk/çocuklarına yönelik hizmet sunumunda kurum/kuruluş ve ilgili sektörler arası işbirliği mekanizmasını kurmak, olarak belirlenmiştir.

Eylem Planı bu temel alanlar kapsamında geliştirilen hedefler doğrultusunda gerçekleşmesi gereken kapsamlı ve uygulanabilir faaliyetleri, sorumlu kurumları ve işbirliği yapılacak kurum ve kuruluşları içermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2 KADIN VE ÇOCUK İSTİSMARI İLE İLGİLİ AVRUPA BİRLİĞİ DÜZENLEMELERİ

2.1 AVRUPA BİRLİĞİ SOSYAL POLİTİKASI

Sosyal politikayı özetle, sanayi devrimi ile başlayan kentleşme ve sanayileşmenin beraberinde getirdiği iş kazası ve yoksulluk gibi olumsuzluk ve tehlikelere karşı önleyici ve koruyucu tedbirler olarak tanımlayabiliriz.

Sosyal politika AB'nin gelişim sürecinde beş aşamada incelenebilir. Birinci aşama Topluluğun kurulmasından 1972 yılına kadar süren ve sosyal politikaların ekonomi politikalarının önünde olduğu dönemdir. AET'nin kuruluşundaki temel amaç ekonomik bir topluluk oluşturmaktır. Yani sosyal topluluk değil değildi. (Tekinalp, 2000: 620).

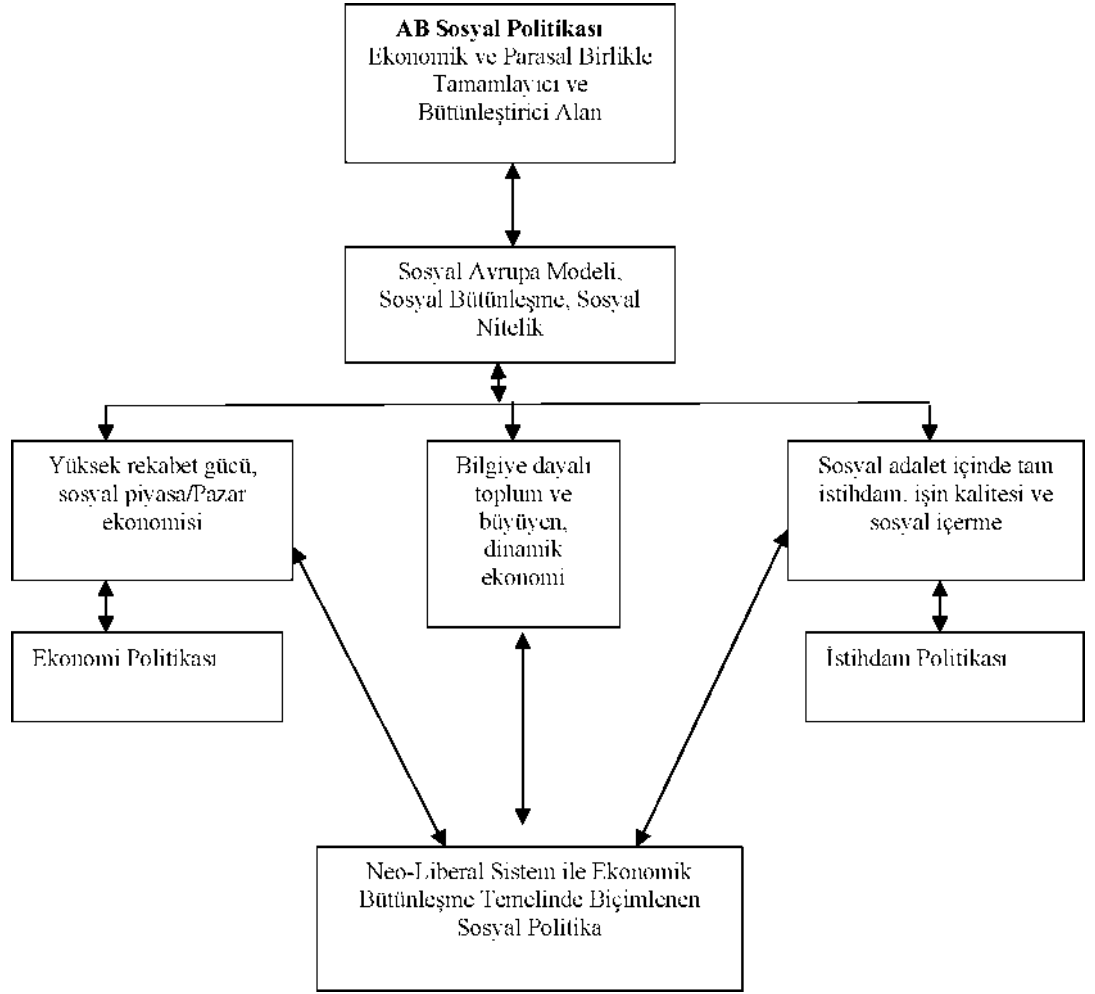
Bu nedenlerden ötürü AET Antlaşmasında sosyal konular çok belirgin ve net ifade edilmemiştir. Taraf devletler ekonomik bütünleşme ardından sosyal koşulların kendiliğinden iyileşeceğini düşündüler. (Moussis, 2004: 249).

AB sosyal politikası, farklı sosyal politikalar arasında uyum sağlamak, toplumların dezavantajlı kesimlerinin sosyoekonomik durumlarını düzeltmek, güvence altına almayı amaçlamaktadır. AB Sosyal Politikasında “risk grupları” şeklinde belirtilen işsizler, çocuklar, kadınlar, yaşlılar ve engellilerin iş ve sosyal hayatlarında toplumla entegrasyonlarının sağlanması, AB'nin bu yaptığı düzenlemelerinin il sıralarında yer alır. (Oğuşgil, 2009: 74).

Topluluğu kuran antlaşma olarak kabul edilen Roma Antlaşmasında sosyal hükümlerin çok az olması nedeni ile sosyal politikalar görece daha ağır ve geç bir ilerleme göstermiştir. Kuruluş aşamasında ve ilk yıllarda marjinal bir konuma sahip olan sosyal politika kavramı toplumlardaki ve ekonomilerdeki gelişmeler neticesinde karar alma mekanizmalarının önemli gündem maddelerinden biri olmuştur. (Karluk, 2007: 300). Özetle 1970'lere kadar AET için ortak bir sosyal politikadan bahsedilemez.

AB kuruluş aşamalarından bu yana öncelikli olarak ekonomik bütünleşmeyi hedef alsa da “Sosyal bir Avrupadan” da hiç vazgeçmemiş, bu yönde politikalar geliştirmiştir. (Şekil 5)

Sekil 1: AB Sosyal Politikası Kapsamını Etkileyen Koşullar

1965 yılında yürürlüğe giren Avrupa Sosyal Şartı (ASŞ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini (AİHS) tamamlayan ve devamı niteliğinde bir Avrupa Sözleşmesidir. ASŞ imzalayan devletleri bağlayıcı bir sözleşmedir. Bu sözleşme sağlık, konut, istihdam, eğitim, sosyal koruma ve ayrımcılığa karşı bir takım hakları garanti altına almıştır.

Tüm dünyada olduğu gibi Avrupa’da da 1970 ve 1980’li yıllar sosyal politikaların önem kazandığı yıllardır. Öyle ki AB’nin 1974 ve 1984 tarihli eylem programlarında “Sosyal politikaların, ekonomik politikaların vazgeçilmez dayanakları olduğu” belirtilmiştir. Tek Avrupa Senedi, sosyal diyalogu kurmak için bir temel oluşturmuş, tarafların rolünü güçlendirerek sosyal ve ekonomik bütünleşmeyi hızlandırmıştır.

1989 yılında İngiltere hariç 11 üye Devlet ve Hükümet Başkanları, Çalışanların Temel Sosyal Hakları Topluluk Şartı üzerinde anlaşmaya varmışlardır. Bu şart yasal

olarak bağlayıcı değildir fakat yeni önlemler için komisyona bir eylem programı geliştirilmesinde kaynak olmuştur.

Başlangıç ve iki bölümden oluşan topluluk şartı görkemli bir bildirgedir. Başlangıç bölümünde, sosyal Avrupa'nın dayandığı oniki temel ilkeye vurgu yapılmıştır. Birinci bölümünde, değişik sözleşmelerde topluluk belgelerinde yer alan aşağıdaki “on iki sosyal hak ve sosyal koruma” düzenlenerek bir araya getirilmiştir. (Gülmez, 2008: 204-205).

- Serbest dolaşım hakkı
- İstihdam ve ücret hakkı
- Çocuk ve gençlerin korunması
- Yaşlılar
- Mesleksel eğitim
- Kadın ve erkekler arasında işlem eşitliği
- Çalışanların bilgilendirilmesi, danışılması ve katılımı
- Çalışma çevresinde sağlık ve güvenliğin korunması
- Özürlüler
- Yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi
- Sosyal koruma
- Örgütlenme özgürlüğü ve toplu pazarlık

Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşmanın “Sosyal Politika” başlıklı 151 inci maddesinde; *“Birlik ve üye devletler, 18 Ekim 1961 tarihinde Torino’da imzalanan Avrupa Sosyal Şartı ve 1989 tarihli İşçilerin Temel Sosyal Haklarına Dair Topluluk Şartı’nda yer alanlar gibi temel sosyal hakların bilincinde olarak, istihdamın teşvikini, iyileştirme sürerken yaklaştırılmalarını da mümkün kılacak şekilde yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesini, yeterli sosyal korumayı, sosyal diyalogu, devamlılık gösteren yüksek bir istihdam seviyesine ulaşılması için insan kaynaklarının geliştirilmesini ve dışlanmayla mücadeleyi amaçlar.”* Denilmektedir. (Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma, 2011: 62).

Maastricht Antlaşması (1992), AB düzleminde sosyal politika uygulamalarının daha da derinleştirildiği yeni bir dönemi başlatmıştır. Burada toplu görüşme ve sözleşme yapma rolleri verilerek sosyal politika alanındaki bir çok konuda karar alma yöntemi değiştirilmiştir.

Avrupa halkları için daha çok ve daha iyi iş imkânları yaratılması konularının masaya yatırıldığı Lizbon'daki Avrupa Konseyi 2000 yılında toplanmış, burada ekonomik reformlar, istihdam ve sosyal uyumluluğu güçlendirmeye dayalı bir strateji benimsenmiştir. Bu platformda ayrıca sosyal politika alanında taahhütlerin verildiği ve uzun dönemli (10 yıllık) bir vizyon ortaya koyulmuştur.

10 yıllık bir strateji belirlendiği Lizbon Zirvesi'nde 2010 yılına kadar AB'nin daha fazla sosyal uyum yoluyla rekabetçi ve sürdürülebilir ekonomik politikalar izlemesi ayrıca daha çok ve daha kaliteli işler yaratması kararlaştırılmıştır.

AB'nin sosyal politikasının temel amacı Birliğin sosyal boyutunu güçlendirmektir. Bir taraftan üye ülkelerin ulusal politikalarına saygı duyarak standart bir sosyal model zorunluluğu getirmekten diğer yandan da üye devletlerin farklı sosyal politikaları arasında uyum sağlanmayı hedefler.

Birliğini bu bağlamda en önemli hedeflerinden birisi de AB topluluklarında dezavantajlı durumda bulunan kesimlerin sosyoekonomik durumlarının iyileştirilerek güvence altına alınmasını sağlamaktır.

2.1.1 Avrupa Sosyal Şartı

Avrupa Sosyal Şartı, 10 Avrupa ülkesi tarafından 1949 yılında Parlamenter Demokrasiyi, insan haklarını, demokrasiyi ve hukuk devletini savunmak amacıyla kurulmuş olan Avrupa Konseyi'nin önemli bir belgesidir. Çok önemli 19 sosyal hakkı güvence altına alır.

1988 yılında imzalanan bir protokolle dört yeni hak daha (bilgilendirme hakkı, cinsiyete dayalı ayrımcılığın önlenmesi, yaşlıların korunma hakkı, çalışma koşullarının ve iş ortamının düzenlenmesine katılma hakkı) sosyal şarta dahil edilmiştir. ASŞ'nin AB üyesi ülkeler için antlaşma niteliğinde bir bağlayıcılığı vardır. (Tecer, 2007: 109-110).

Türkiye bu sözleşmeyi 1961 tarihinde imzalamış ve 1989 tarihinde onaylamıştır. Avrupa Sosyal Şartı onaylayan ülkeler açısından bağlayıcı bir belgedir. Şart'ın 8-16 ve 18 inci maddelerinde aileyi ve çocukları korumaya yönelik düzenlemeler yer almaktadır. Anneler ve çocukların medeni durumlarına ve aile bağlarına bakılmadan uygun nitelikteki sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkına sahip oldukları açıkça belirtilmiştir.

Türkiye bu şarta asgari onay vermiş, Gözden Geçirilmiş Şart'ın III. Bölümünün A maddesi gereğince, anılan Şartın II. Bölümünün aşağıdaki madde, fıkra ve bentlerini;

- 1. madde,
- 2. maddenin 1, 2, 4, 5, 6 ve 7. fıkraları,
- 3. madde,
- 4. maddenin 2, 3, 4 ve 5. fıkraları,
- 7. ilâ 31. maddeleri, kabul ettiğini beyan etmiştir.

Şartın “Çocukların ve gençlerin korunma hakkı” başlıklı 7nci maddesinde;

- Çocukların sağlık, ahlâk ve eğitimleri için zararlı olmayacağı belirlenen hafif işlerde çalıştırılmaları durumu, haricinde asgari çalışma yaşının en az 15 olmasını sağlamayı,
- Tehlikeli ve sağlığa aykırı sayılan belirlenmiş işlerde asgari çalışma yaşını daha da yükseltmeyi,
- Henüz zorunlu öğrenim çağında olanların, eğitimlerinden yararlanmalarını engelleyecek işlerde çalışmamalarını sağlamayı,
- 16 yaşından küçüklerin çalışma sürelerinin, gelişmeleri ve öncelikle de meslekî eğitim gereksinimleri uyarınca sınırlandırılmasını sağlamayı,
- Genç çalışanların ve çırakların âdil bir ücret ve diğer uygun ödeneklerden yararlanma hakkını tanımayı,
- Gençlerin, çalıştıranların izniyle normal çalışma saatlerinde meslekî eğitimde geçirdikleri sürenin, günlük çalışma süresinden sayılmasını sağlamayı,
- 18 yaşın altındaki çalışan kişilere yılda en az üç haftalık izin hakkını tanımayı,
- 18 yaşın altındaki kişilerin, ulusal yasalar veya düzenlemelerle belirlenen işler dışında gece işinde çalıştırılmamasını sağlamayı,
- Ulusal yasalar veya düzenlemelerle belirlenen işlerde çalışan 18 yaşının altındaki kişilere düzenli sağlık kontrolünü sağlamayı,
- Çocukların ve gençlerin özellikle doğrudan veya dolaylı olarak işlerinden doğan tehlikeler başta gelmek üzere, uğradıkları bedensel ve manevi tehlikelere karşı özel olarak korunmalarını sağlamayı taahhüt ederler.

“Ailenin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkı” başlıklı 16 ncı maddesinde; “Akit Taraflar, toplumun temel birimi olan ailenin tam gelişmesi için gerekli koşulları sağlamak üzere sosyal yardımlar ve aile yardımları, mali düzenlemeler, konut sağlama,

yeni evlilere yardım ve diğere uygun araçlarla aile yaşamının ekonomik, yasal ve sosyal bakımdan korunmasını desteklemeyi taahhüt ederler.”

“Çocukların ve gençlerin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkı” başlıklı 17 nci maddesinde; “Akit Taraflar, çocukların ve gençlerin kişiliklerinin ve fiziksel ve zihinsel yeteneklerinin tam gelişimini sağlayacak bir çevrede yetişme haklarını etkili bir biçimde kullanmalarını sağlamak için, doğrudan ya da kamusal ve özel örgütlerle işbirliği yaparak,

Özellikle bu amaç için uygun ve yeterli kurum ve hizmetlerin kurulması ve sürdürülmesini sağlayarak çocukların ve gençlerin, ebeveynlerinin hak ve ödevleri göz önünde tutularak, gereksinim duydukları bakım, yardım, öğretim ve eğitim olanaklarına sahip olmalarını sağlamayı,

- Çocukları ve gençleri ihmal, şiddet ve sömürüye karşı korumayı,
- Ailelerinin desteğinden geçici ya da mutlak olarak yoksun kalan çocukların ve gençlerin korunmasını ve bunların devletten özel yardım almasını sağlamayı,
- Çocukların ve gençlerin okula devamlarının özendirilmesinin yanı sıra bunlara parasız ilk ve orta öğrenim sağlanmasını taahhüt ederler.” İfadeleri yer almaktadır.

Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı, 31 sosyal haktan müteşekkildir. Bu hak 8 tanesi yeni olup, diğere Avrupa Sosyal Şartı’nda öngörülen 19 sosyal hak ile Protokol ile eklenen 4 sosyal haktan oluşur. Avrupa Sosyal Şartı’nda bulunan dokuz madde Gözden Geçirilmiş Şarta aynı şekilde aktarılmıştır.

2.1.2 Çalışanların Temel Sosyal Hakları Topluluk Şartı

9 Aralık 1989 tarihinde Strasburg’da AB’ye üye 11 devletin Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından kabul edilen Çalışanların Temel Sosyal Hakları Topluluk Şartı, sosyal politika alanındaki problemlere çözüm bulmak için oluşturulmuştur.

Topluluk Şartındaki temel sosyal haklar;

- İşçilerin serbest dolaşımı,
- İstihdam ve ücretler,
- Yaşama ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi,
- Refahın korunması,
- İşte sağlık ve güvenliğin korunması,

- Çocuk ve ergenlerin korunması,
- Yaşlıların Korunması,
- Özürlü kişilerin korunması,

Avrupa Konseyi'nin Sosyal Şartı ve Çalışanların Temel Sosyal Hakları Topluluk Şartı bir yasal yükümlülük içermeyen politik bir bildirgedir. Avrupa Topluluğu'nun sosyal yönlerini geliştirme amacı ile AB üyesi devletlerin politik iradelerini ortaya koymaktadır. Topluluk şartında "...çocuk ve ergenlerin korunması, yaşlıların korunması ve özürlü kişilerin korunması" gibi temel sosyal haklar ortaya konulmaktadır.

2.1.3 Avrupa Temel Haklar Şartı

Temel Haklar Şartı'nın (THŞ) kabul edilmesi yönündeki çabalar 1999 yılında başladı. Bu yıl dönem başkanlığını devralan Almanya, Temel Haklar Şartı'nın hazırlanmasına büyük önem verdi. Köln zirvesinde kabul edilen sonuç bildirgesinde özgürlük, eşitlik ve yargısal haklar ile ve birlik vatandaşlığına bağlı ekonomik ve sosyal hakları içeren bir temel haklar katalogunun hazırlanması kabul edildi. Ayrıca, AİHS ile öngörülen hakların şart için yeterli olmadığı, ancak AİHS, üye devletlerin anayasal gelenekleri, Avrupa Sosyal Şartı ve Çalışanların Sosyal Haklarına Dair Topluluk Şartı'nın birlikte, Temel Haklar Şartı'nda yer alacak hakların kaynağı olabileceği belirtildi(Metin, 2002: 41).

7 Aralık 2000'deki Nice zirvesinde Konsey, Komisyon ve Avrupa Parlamentosu başkanları tarafından imzalanarak Temel Haklar Şartı, kurumlar arası ortak bir metin niteliğini kazandı. Avrupa Temel Haklar Şartı, sadece birlik vatandaşları için değil birlikteki tüm bireyleri kapsayan hak ve özgürlükleri de içermesi bakımından önem arz etmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin AB hukukunun genel ilkelerini oluşturacağı Anayasa tarafından da belirlenmiştir. Anayasa ile Aralık 2000 Nice zirvesinde kabul edilen THŞ ikinci bölüme aktarılarak Şarta zorlayıcı hukuksal bir nitelik kazandırılmaya çalışılmıştır. AB Anayasasında birçok belge ile oluşturulan dağınık ve çok parçalı görüntüye sahip sosyal politika daha yalın bir duruma getirilmek istenmiştir. Anayasa ile sosyal politika tamamlayıcı bir yetki alanı değil, paylaşılan bir yetki alanı olarak değerlendirilmiştir.(Çelik, 2006: 117)

AB Anayasasının referandumla ret edilmesinden sonra (Hollanda-Fransa) ,

Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) ve AT'nu kuran Antlaşmada değişiklikler öngören Lizbon Antlaşması 2007'de 27 üye ülke tarafından imzalanmıştır. Lizbon Antlaşmasının birinci maddesinde eşitlik, "...kadın ve erkek arasında eşitlik" gibi evrensel ve ilkesel hukuk yaklaşımı tekrar edilmiştir.

2.2 AVRUPA BİRLİĞİ SOSYAL POLİTİKASI KAPSAMINDA RİSK GRUBU OLARAK ÇOCUKLAR

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 1 inci maddesine göre; "*Ulusal yasalarca daha genç bir yaşta reşit sayılma hariç, 18 yaşın altındaki her insan çocuk sayılır*" denilerek, çocukluğun bitişi '18 yaş' olarak açıklanmıştır. Sözleşme'nin bu maddesi dikkate alınınca çocukluğun oldukça geniş bir devreyi içine aldığı görülebilir.

Çocuk hakları bir bakıma gelecek nesillerin insan haklarının güvencesinin temelini oluşturur. Çocuklar AB politikaları içerisinde önemli bir yere sahiptirler. Avrupa Birliği'nin çocuklara ilişkin mevzuatının temelini "Çocuk Hakları Sözleşmesi" oluşturur. Avrupa Birliği'nin çocuk haklarına ilişkin temel dayanak noktasını oluşturan Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı dışında, Avrupa Konseyi tarafından kabul edilmiş bir takım antlaşma, sözleşme, bildirme ve kararlar çocuk hakları konusunda Birliğin izlemesi gereken yöntemlerin ana hattını çizer.

Avrupa Birliği'nin sosyal politika kapsamındaki risk grupları arasında yer alan çocuklar arasında en riskli çocuk gruplarını ise şüphesiz kimsesiz ya da korunmaya muhtaç çocuklar oluşturur. Bu gruplar, sağlıklı yetişmeleri için gerekli şartlarda hayatlarını sürdüremeyen, toplum standartlarına göre tehlikede sayılan ve durumuna toplumca ve ya yetkili makamlarca el konulması gereken çocuklar şeklinde tanımlanabilir. Bu gruplara, sokakta yaşayan veya çalışan çocuklar ile çocuk esirgeme kurumlarında kalan çocuklar örnek olarak verilebilir.

Bunlardan sokak çocukları sorunu hemen hemen tüm dünya metropollerinde görülen, evrensel ve toplumsal bakımdan ortak yönleri bulunan bir sosyal gerçektir. Sokak çocukları konusunda netleştirilmiş, sınırları kesin olarak belirlenmiş bir tanım bulunmamakla birlikte sokak çocukları; "sanayileşme, büyüme, kentleşme ve bunlara bağlı göç, yoksulluk, aile içi şiddet gibi toplumsal sorunlar nedeniyle ortaya çıkan, ailesi ve yakınlarıyla ilişkisini kısmen veya tamamen kesmiş, günün tamamına yakın

bölümünü sokaklarda geçiren, bali ve tiner gibi madde ile ilişkisi yaygın, suçla ilişkisi yoğun olan 18 yaşından küçük bireyler” olarak tanımlanmaktadır(Orhan, 2004: 243).

2.3 AVRUPA KONSEYİ DÜZENLEMELERİ

Görevi insan haklarını, demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü yaygınlaştırmak olan Avrupa Konseyi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve diğer sözleşme ve önerileri esas alarak, Avrupa’daki 150 milyon çocuğun korunmasına ilişkin ortak demokratik ilkeler geliştirir.

2.3.1 Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi

Siber suçlara ilişkin düzenlenen ilk belge olma özelliği taşıyor, 2004’te yürürlüğe girmiştir. Türkiye dahil 43 ülkenin imzası bulunur. Çocuk pornografisi, çocukların cinsel istismar şekliyle mağduriyeti bakımından önemli bir yer teşkil etmektedir ve bu şekildeki mağduriyetten korunma da tüm Dünya’nın duyarlılığını gerektirmektedir. Bu konuda çocukları korumaya yönelik ilk uluslararası sözleşme Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesidir. (Dülger, 2004: 1486-1487)

Sözleşmenin temel amacı “Gerekli mevzuatın kabul edilmesi ve uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi yoluyla siber suçlara karşı toplumun korunmasını amaçlayan ortak bir ceza politikasının izlenmesi” dir. Burada diğer önemli bir amaç da “Siber suçların ortak tanımlarının yapılması; Cezai soruşturma ve kovuşturma yöntemlerinin belirlenmesi; Siber suçlara karşı uluslararası işbirliği yollarının oluşturulmasını” dır.

Sözleşmede, bilgisayar veri ve sistemlerinin gizliliğine, bütünlüğüne ve kullanıma açık bulunmasına yönelik suçlar, “Yasadışı erişim, yasadışı müdahale, verilere müdahale, sistemlere müdahale, cihazların kötüye kullanımı” olarak sıralanıyor. Bilgisayarlarla ilişkili suçların, “Bilgisayarlarla ilişkili sahtecilik fiilleri ile bilgisayarlarla ilişkili sahtekârlık fiilleri” başlıkları ile sınıflandırıldığı sözleşmede, içerikle ilişkili suçların kapsamında, “Çocuk pornografisiyle ilişkili suçlar” ve “Telif haklarının ve benzer hakların ihlaline ilişkin suçlar” bulunuyor. (<http://www.bilisimdereisi.org/s127/pdf/10-13.pdf>., 21.01.2015).

2.3.2 Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi

Türkiye tarafından 2007 yılında imzalanan sözleşme 18 AB üyesi tarafından imzalanmış fakat sadece 6 AB üye ülkesi tarafından onaylanmıştır. Bu sözleşme, Avrupa Konseyi 'ne üye ülkeler arasında çocukların cinsel sömürü ve istismara karşı korunması konusunda diğer uluslararası metinlerle uyumlu ortak hukuki bir çerçeve oluşturmayı amaçlar.

Çocukların bu suça karşı korunması, tespiti kolay olmayan bu durumun ortaya çıkarılması ile başlayan bir süreçtir. Bu nedenle çocukların korunması, haklarının güvence altına alınması, tedavi surecinin yanında yasal düzenlemelerin yapılmasını da gerektirir. Bu nedenle taraf ülkeler çocukların cinsel sömürü ve istismarını engellemek ve bununla mücadele etmek, cinsel sömürü ve istismara maruz kalan mağdurların haklarını korumak ve bu alanda ulusal ve uluslararası işbirliğini geliştirmek için etkin tedbirler almakla yükümlüdürler. (<http://atud.org.tr/kutuphane/cinselistismarakarsiavrupakonseyi.pdf>, 10.02.2015).

Türkiye tarafından 1990 tarihinde imzalanan BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin amacına uygun olarak 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5271 sayılı CMK 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile çocukların cinsel istismarının önlenmesine ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. Ulusal düzeyde kalan ve farklı kanunlar kapsamında yer alan söz konusu yasal düzenlemelerin bir kısmı, taraf olunan "Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi" ile bir çatı altında toplanarak uluslararası platforma taşınmıştır.

2.3.3 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin CM/Rec (2009)10 Sayılı Tavsiye Kararı

“Çocuk”, çocuk mağdurlar, tanıklar ve şiddete başvuranlar da dahil olmak üzere 18 yaşın altındaki herhangi bir insan olarak tanımlanır. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 19 uncu maddesi uyarınca, “şiddet”, cinsel istismar da dahil olmak üzere, her türlü fiziksel veya zihinsel şiddeti, yaralama ve tacizi, ihmali ve ihmalkar muameleyi, kötü muameleyi veya suiistimali içermektedir.

Bu tanım, kendi evlerinde veya başka bir yerde şiddete maruz kalan çocukları da kapsamaktadır. Şiddetin sadece yetişkinlerle çocuklar arasında değil, aynı zamanda

çocukların kendi aralarında gerçekleştiği de kabul edilmektedir.

Avrupa Konseyi'ni Kuran Anlaşmanın 15.b maddesi uyarınca, Bakanlar Komitesi; Uluslararası yükümlülüklerini yerine getiren ve özel ulusal, bölgesel ve yerel yapılarını ve ilgili sorumluluklarını göz önüne alan üye ülke hükümetlerine:

-Bu Tavsiye Kararına Ek-1'de yer aldığı şekliyle, Avrupa Konseyinin Çocukların Şiddete Karşı Korunmasına İlişkin Bütüncül Ulusal Stratejilere Dair Politika Rehberindeki ilkeleri, gereğine göre mevzuatlarına, politikalarına ve ilkelerine dahil etmelerini ve aynı rehberde belirtilen tedbirleri uygulamalarını,

-Rehberde yer alan ilkelerin kamu yetkililerinin doğrudan sorumluluğunda veya yetki alanında bulunmayan, ancak bu yetkililerin belirli bir etkisinin olduğu veya belirli bir rol oynayabilecekleri alanlarda uygulanmasını yaygınlaştırmalarını,

-Bu Tavsiye Kararının sivil toplum örgütleriyle, bağımsız çocuk hakları kurumlarıyla, medyayla, özel sektörle, çocuklarla ve ailelerle işbirliği içinde ve bilinç artırıcı kampanyalarla en geniş şekilde yaygınlaştırılmasını sağlamalarını,

-Çocuk hakları ve çocuklara yönelik şiddetin ortadan kaldırılması konusunda oluşturdukları odak noktaları vasıtasıyla ulusal stratejilerin uygulanması ve izlenmesinde Avrupa Konseyi ile işbirliği yapmalarını,

-BM Genel Sekreterinin Çocuklara Yönelik Şiddet konusundaki Özel Temsilcisiyle işbirliği yapmalarını ve bu görevliyi desteklemelerini tavsiye etmektedir.

2.4 AVRUPA KONSEYİNİN DİĞER DÜZENLEMELERİ

Avrupa Konseyi'nin üye Devletleri ve bu Sözleşmeyi imzalayan diğer Devletler, Avrupa Konseyi'nin amacının, üyeleri arasında daha sıkı bir birlik kurmak olduğunu gözönüne alarak, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesini ve özellikle, bu Sözleşme'nin Taraf Devletlerin yasal, idari ve Sözleşme ile tanınan diğer hakları uygulamaya geçirmelerini isteyen 4 üncü maddesini dikkate almışlardır. Parlamenter Meclis'in çocuk haklarına ilişkin 1121 (1990) sayılı Tavsiye Kararı'nın içeriğini kaydederek, Çocukların haklarının ve yüksek çıkarlarının geliştirilmesi gerektiğine ve bu vesileyle çocukların özellikle kendilerini ilgilendiren ailevi işlemlerde olmak üzere, bu hakları kullanma olanağına sahip olmaları gereğine inanarak belirlemişlerdir. Çocukların haklarının ve yüksek çıkarlarının geliştirilmesi için gerekli bilgiler edinmeleri ve çocukların görüşlerinin usulüne uygun şekilde ele alınması gerektiğini

teslim ederek, Ailelerin çocuklarının hakları ile yüksek çıkarlarının korunmasında ve geliştirilmesindeki rolünün önemini teslim ederek ve lüzumu halinde Devletlerin de bu koruma ve geliştirmeye iştirak etmeleri gerektiğini gözönüne almışlardır.

Bununla birlikte, anlaşmazlık durumunda, ailelerin sorunu bir adli mercinin önüne getirmeden çözüm bulmayı denemelerinin uygun olacağını gözönünde tutarak, aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır :

2.4.1 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Kararları

- Engelli yetişkin ve çocukların istismara karşı korunmasına dair ResAP(2005)1 sayılı karar.

2.4.2 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararları

- Gençlerin yerel ve bölgesel yaşama katılımına dair Rec(2004)13 sayılı
- Tavsiye Kararı
- Gençlik suçlarıyla baş edebilmenin yeni yöntemleri ve gençlik yargı sisteminin rolü konulu, Rec(2003)20 sayılı Tavsiye Kararı
- Çocukların cinsel suistimale karşı korunmasına dair Rec(2001)16 sayılı Tavsiye Kararı
- Cinsel suistimal amacıyla insan ticaretine karşı eylemlere dair No. R(2000)11 sayılı Tavsiye Kararı
- Çocukların aile ve sosyal yaşama katılmalarına dair No. R (98) 8 sayılı Tavsiye Kararı
- Şiddetin elektronik ortamda gösterilmesine dair No. R (97) 19 sayılı Tavsiye Kararı
- Çocuk suistimalinin mediko-sosyal yanlarına dair No. R (93) 2 sayılı Tavsiye Kararı
- Çocukların ve genç yetişkinlerin cinsel suistimali, pornografi ve fahişeliğe karışmaları ve alınıp satılmasına dair No. R (91) 11 sayılı Tavsiye Kararı
- Aile konularıyla ilgili acil tedbirler konulu No. R (91) 9 sayılı Tavsiye Kararı
- Aile içi şiddete dair sosyal tedbirler konulu, No. R (90) 2 sayılı Tavsiye Kararı
- Aile içi şiddetle ilgili No. R (85) 4 sayılı Tavsiye Kararı

- Çocukları kötü muameleye karşı korumayla ilgili, No. R (79) 17 sayılı Tavsiye Kararı

2.4.3 Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Kararları

- Çocuklara karşı ilk şiddet türünün: doğumdan sonra çocuğun terk edilmesinin önlenmesine dair 1624 (2008) sayılı karar
- Çocuk mağdurlar: tüm şiddet, istismar ve suistimali yok etmeye yönelik 1530 (2007) sayılı karar
- Çocukların cinsel suistimali: sıfır tolerans konulu, 1307 (2002) sayılı karar - Çocukların cinsel suistimaline dair 1099 (1996) sayılı karar.

2.4.4 Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Tavsiye Kararları

- Çocuk mağdurlar: tüm şiddet, istismar ve suistimali yok etmeye yönelik
- 1778 (2007) sayılı Tavsiye Kararı
- Çocuklara bedensel ceza verilmesinin Avrupa çapında yasaklanmasına dair 1666 (2004) sayılı Tavsiye Kararı
- Çocuklar için Avrupa stratejisi (1286 (1996)) kararının devamı niteliğindeki çocuklarla ve çocuklar için bir 21. yüzyıl toplumu kurmaya dair 1551 (2002) sayılı Tavsiye Kararı
- Çocukların istismarı ve ihmaline dair 1371 (1998) sayılı Tavsiye Kararı -Çocuk işçiliği istismarı ile öncelikli olarak mücadele edilmesiyle ilgili 1336 (1997) sayılı Tavsiye Kararı
- Avrupa çocuk stratejisine dair 1286 (1996) sayılı Tavsiye Kararı -Çocuk haklarına dair 1121 (1990) sayılı Tavsiye Kararı -Çocuk ticareti ve diğer tür çocuk suistimaline dair 1065 (1987) sayılı Tavsiye Kararı.

2.4.5 Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Tavsiye Kararları

- Sokakta yaşayan ve/veya çalışan çocukların sosyal entegrasyonuna dair 253 (2008) sayılı Tavsiye Kararı
- “Kentteki Çocuk” konulu 241 (2008) sayılı Tavsiye Kararı -Okulda şiddetin önlenmesi ve şiddetle mücadele için yerel düzeyde ortaklık konulu, 135 (2003)

sayılı Tavsiye Kararı

- İmkânsızlıklar içindeki çocuklar/ergenler ve aileleri ile ilgili 53 (1999) sayılı Tavsiye Kararı.

Gerek BM belgeleri gerek Avrupa Konseyi kararları geliştirmekte olan insan hakları hukukunun parçalarından olup, BM ve Avrupa Konseyi üyesi ve Avrupa Birliği yolunda ilerlemek isteyen Türkiye bakımından bağlayıcıdır ve son derece önemlidir. Avrupa Konseyi Tavsiye Kararları ÇHS hedeflerine ve ortak değerlere ulaşılması amacı ile ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.(Onursal, Usta Sayita, 2003: 8)

2.5 AVRUPA BİRLİĞİ DÜZENLEMELERİ

Avrupa Topluluklarını kuran antlaşmalar ve bu antlaşmalara değişiklik getiren antlaşmalar ile Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (ATAD) kararları incelendiğinde, Birliğin temel haklar dahilinde çocuk haklarını içeren genel bir yetkisi bulunmamaktadır. Ancak Avrupa Birliği Antlaşması uyarınca “Birlik, 4 Kasım 1950 tarihinde imzalanan Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Sözleşmesi ile garanti altına alınan ve Topluluk hukukunun genel ilkeleri şeklinde üye devletlerin ortak anayasal geleneklerinden kaynaklanan temel haklara saygı göstermekle yükümlüdür.” Ayrıca AB, çocuk hakları ile ilgili yapılan düzenlemelerde BM Çocuk Hakları Sözleşmesi hükümlerini tamamıyla göz önünde bulundurma zorunluluğunu kendine ilke edinmiştir.

Bu çerçevede, çocuk hakları, Birlik ve Birlik üyesi ülkelerin özellikle BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ile ekli protokolleri ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası antlaşmalar ve Avrupa antlaşmaları çerçevesinde saygı göstermekle yükümlü oldukları insan haklarının bir parçasını oluşturmaktadır.

Çocuk haklarının anayasası olan ve “çocuk yararının önceliğinin, istismar ve ihmal olgularının ve bu konuda taraf devletlere düşen yükümlülüklerin” esas alındığı Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi son derece önemlidir. AB düzenlemeleri de ÇHS'nin bu anlayışı ve Avrupa Birliğinin ortak demokrasi ve hukuk kurallarına saygı düşüncesi üzerine temellenmiştir(Yüksel, 2007: 273).

AB, yoksulluk ve sosyal dışlanma riski yüksek olan grupları; işsizler (özellikle uzun dönemli işsizler), tek ebeveynli aileler, yaşlılar (özellikle yalnız yaşayan ve kadın olanlar), çok sayıda çocuk ve yaşlı bağımlısı olan aileler, yoksulluk içinde büyüyen

çocuklar (ilerideki dönemlerde yoksunluğun kendini sürekli olarak üreteceği bir grup olarak kilit önemde değerlendirilmektedir), göçmenler, etnik gruplar ve özellikle Çingenerler, engelliler, evsizler, insan ticaretine konu olanlar, bakım kurumlarında yaşayanlar, geçimlik tarım yapan aileler ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa maruz kalan kadınlar olarak kabul etmektedir. Bu grupların sosyal dışlanma yaşadıkları temel olgular ise, istihdamdan dışlanmışlık (kilit öneme sahiptir), eğitimden dışlanmışlık, konuttan dışlanmışlık(hem nicelik hem nitelik anlamında), ulaşım ve sağlık özellikle de uzun dönemli sağlık bakım hizmetlerinden dışlanmışlık olarak sıralanmaktadır.

Tüm bu politika araçlarının yaşama geçirilmesinde, üye ülkelerin refah devleti yapısındaki farklılıklar kabul edilmekte ve üye ülkeler bağlamında sosyal içerme programlarında rol alacak farklı aktörlere vurgu yapılmaktadır. Bu aktörler, farklı kamu kuruluşları, yerel ve bölgesel yönetimler, farklı sosyal paydaşlar(sosyal taraflar, STK'lar, girişimciler) olarak belirtilmekte ve bunlar arasındaki işbirliğine dikkat çekilmektedir.(<http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=61>, 24.04.2015)

11 Aralık 1975 tarihli Alman Sosyal Yasası'nın (SGB) 1 inci maddesinde görevlerini tanımlarken “özellikle genç insanların, kişisel özgür gelişimlerinin aynı şartlar doğrultusundan desteklenmesi, ailenin korunması ve desteklenmesi...” olarak açıklanmıştır. Aynı Yasa'nın 6 ncı maddesinde çocuk sahibi olan ve olacak bireylerin, bundan doğacak iktisadi yüklerinin azaltılması haklarının olduğu belirtilmiştir. Aynı şekilde Alman Çocuklara ve Gençlere Yardım Yasası'nın yardım etmeyi hedeflediği toplum kesimini belirtirken Yasa'nın çocukların ve Gençlerin tek başlarına bireyler olarak değil, aynı zamanda yaşama ve gelişme birliği olan ailenin bir parçası olarak değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Yasa'nın amacının “Çocuğa kuyuya düşmeden yardım edebilmek” olduğunun vurgulanması da önemlidir. Aile ve çocuğun bir arada tutulması önemli olmakla birlikte bütün bu kurallar sisteminde haki olan ilkenin “çocuğun yüksek yararını” korumak olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Ailesiyle veya ebeveynlerden birisiyle birlikte olmak çocuğun yararını zedeleyecek olursa diğer tedbirlere başvurulacaktır.

2.5.1 Gençlerin Korunmasına İlişkin 22 Haziran 1994 Tarih ve 94/33/EEC Konsey Direktifi (Council Directive)

Tarihsel olarak Avrupa’da çocuk işçiliği zorunlu eğitimin özendirilmesi amacıyla çalışmaya ilişkin yaş sınırlandırmalarını içeren yasalarla yasaklanmıştır. Direktif, 1989’da kabul edilen Çalışanların Temel Sosyal Hakları Topluluk Şartı üzerine inşa edilmiştir(http://www.badev.org/proie_detay.asp?turid=1, 27.03.2015). Direktif, üye ülkelerin, çocukların çalıştırılmalarını yasaklamak üzere gerekli önlemleri almalarını öngörmektedir. Asgari çalışma ve istihdam yaşı ulusal mevzuatla öngörülen tam zamanlı zorunlu eğitim yaşının veya her halükarda 15 yaşın altında olmamalıdır.

AB mevzuatı, 18 yaşından küçüklerin çalışamayacağı işleri, çalışma saatlerini, dinlenme sürelerini belirliyor. Bu doğrultuda “genç kişi” tanımına 18 ‘in altındaki herkes, “ergenlik çağındaki kişi” tanımına 15 yaşından büyük 18 yaşından küçük kişiler, “çocuk” tanımına ise 15 yaşından küçükler giriyor.

Üye ülkeler çocukların çalışmalarını yasaklayan mevzuat hükümlerini aşağıdaki durumlarda da uygulama hakkına sahiptirler:

- Hafif iş olarak tanımlanan işlerde çalışan çocuklar ve her bir durum için ayrıca saptanmak üzere kültürel, sanatsal, spor ve reklam faaliyetleri ile ilgili faaliyetleri yürüten çocuklar,
- En az 14 yaşında olup iş ve eğitimin birlikte yürütüldüğü işlerde veya yerinde işi öğrenme programı çerçevesinde çalışan çocuklar.

Üye ülkeler, gençlerin tecrübesizliği, mevcut ve potansiyel risklerden habersiz olmaları veya henüz yeterince olgunlaşmamış olmaları sonucu güvenlik, sağlık ve gelişmeleri için özel risk oluşturan her türlü unsurdan korunmalarını sağlamalı ve gençlerin aşağıdaki işlerde istihdamını yasaklamalıdır:

- Fiziksel ve psikolojik kapasitelerini aşan işler,
- Gençlerin güvenliğe dikkat etmemeleri veya eğitim ya da tecrübe eksikliğinden dolayı engellenemeyen kaza riski içeren işler,
- Aşırı sıcak veya soğuk veya gürültü ya da titreşimden dolayı sağlık için risk oluşturan işler
- Radyasyona zarar verecek ölçüde maruz kalma.

Gençler için öngörülen çalışma saatleri aşağıda belirtilmiştir:

- İş-egitim veya yerinde iş tecrübesi programı çerçevesinde yapılan işlerde günde sekiz haftada 40 saat,
- Okula devam gerektiren saatler dışında okul döneminde yapılan işlerde bir okul gününde 2 saat ve haftada 12 saat,
- Okulun açık olmadığı zamanda en az bir hafta süre boyunca ifa edilen işlerde günde 7 ve haftada 35 saat; bu sınırlar çocukların 15 yaşına erişmesi halinde günde 8 ve haftada 40 saate çıkarılabilir,
- Ulusal mevzuat uyarınca artık tam zamanlı eğitim alma zorunluluğu bulunmayan çocuklar tarafından yapılan hafif işlerde günde 7 ve haftada 35 saat.

AB'ye uyum için genellikle aday ülkelerden şu konularda çalışmalar yapılması bekleniyor;

- Tehlikeli işlerin belirlenmesi
- Gençlerin yüksek kaza riski taşıyan işlerde çalışmasının yasaklanması -Kültürel faaliyetler için izin sistemi geliştirilmesi -AB mevzuatına göre “genç” ve “çocuk” tanımlarının yapılması -Çocuk ve gençlerin çalışma sürelerinin belirlenerek eğitimlerini engelleyecek işte çalışmalarının engellenmesi Türkiye’de AB ‘ye uyumlu mevzuatta;
- 18 yaşın altındaki her birey çocuk olarak kabul ediliyor.
- 14 yaşın altında ve ilköğretimi tamamlamamış çocukların çalışması yasak.
- 14 yaşında, ilköğretimi tamamlamamış ve 15 yaşını doldurmamış olanlar “çocuk işçi” olarak tanımlanıyor.
- 15 ve 18 yaş arasında çalışanlar ise “genç işçi” olarak adlandırılıyor.(http://www.badev.org/proje_detay.asp?turid=1. 27.03.2015)

2.5.2 PROGRESS Programı

PROGRESS programı beş alanda AB politikalarının geliştirilmesi ve koordinasyonunu sağlayan bir finansal araçtır.

(<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=327>. 12.02.2015).

- İstihdam
- Sosyal içerme ve sosyal koruma
- Çalışma koşulları

- Ayrımcılıkla mücadele
- Toplumsal cinsiyet eşitliği

Progress, AB üye ülkeleri ve aday ülkelere açık bir programdır. Avrupa'nın 2020 yılına kadar akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme için yoksulluğun azaltılması hedefi AB'nin en önemli stratejisidir. AB liderleri 2020 yılına kadar yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadele kapsamında 20 milyon insanın rehabilite edilmesini taahhüt etmektedirler. Yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı Avrupa platformu hedefe ulaşmak için her düzeyde çalışmaktadır.

Bugün AB toplam nüfusunun %16'sına tekabül eden 80 milyon insan ortalama hane halkı gelirin altında yaşamaktadır. Ayrıca AB'deki çocukların %10'u yoksulluk riski altındadır. Avrupalıların yaşam koşullarına bakıldığında, Avrupa nüfusunun %17'si yoksulluktan mustarip ve ciddi kaynak yetersizliği altındadırlar.

Türkiye'nin aktif olarak katılım sağladığı Birlik PROGRESS Programı 2007-2013 yıllarını kapsayan, AB'nin istihdam, sosyal içerme ve koruma, çalışma koşulları, cinsiyet eşitliği ve ayrımcılıkla mücadele alanlarını kapsamaktadır. 628 milyon Avro bütçeli program söz konusu alanlarda mevcut 4 Birlik programının (Ayrımcılıkla Mücadele; Kadın-Erkek Eşitliği; Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk ile Mücadele; İstihdamı Teşvik Önlemleri) yerini almakta ve Avrupa Komisyonu İstihdam ve Sosyal İşler Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. İstihdam, sosyal koruma ve içerme, çalışma şartları, ayrımcılıkla mücadele ve çeşitlilik ve toplumsal cinsiyet eşitliği olmak üzere beş bölümden oluşan PROGRESS Programı'nın bütçesi 743,25 milyon Avro'dur ve söz konusu alanlarda sunulacak projelere destek amacıyla kullanılacaktır.

2.5.3 Avrupa Birliği Ekonomik ve Sosyal Komitesinin “Çocukların İnternette Korunması Programına” İlişkin Görüşü

28 Şubat 2001'de Brüksel'de söz konusu komite tarafından açıklanmıştır. Bu program, özellikle çocukların internette korunmalarına yönelik olduğu için önemlidir. Programda Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesinde öne çıkan çocukların nesne olarak pornografik içerikte kullanılmasının önüne geçilmesi kaygısından çok çocukların internetteki şiddet, alkol reklamı ve pornografik içerikten korunması kaygısı öne çıkmış ve bunlara ilişkin önlemler eylem planına dahil edilmiştir. Çocukların bu tür sitelerin hedeflenen müşteri kitlesi olmadığı çünkü çocukların ödeme yapmadıkları sürece iyi

müşteriler olmadıkları ancak yine de bu tür sitelere girişin kolay olduğu ve bu yüzden çocukların zararlı etkilere açık olduğu belirtilmiştir.

Komisyonun dikkatini çektiği bir diğer konu da altı yaşında bir çocuğun dahi pornografik içeriği görebildiğine göre zarar verici içerik kavramının tanımlanması ve ona uygun koruma sağlanmasının daha da önem kazandığıdır. Nitekim bu tanımlama çalışmanın ilk bölümünde değinilmiş olan Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesinde yapılmıştır. Program, çocukların internetten gelebilecek diğer zararlara da karşı korunması için yapılabilecek eylem planlarının belirtilmesi ile sonuçlanmış ve birliğin bu konudaki kararlılığı açıklanmıştır.⁴¹

2.5.4 Avrupa Birliği Ortak Çocuk Hakları Stratejisi

4 Temmuz 2006 tarihinde yayınlanan ve “Avrupa Birliği Ortak Çocuk Hakları Stratejisine Doğru” isimli bu belge çocuk haklarına dikkat çekmekle kalmayıp yapılması gerekenler hakkında da temel prensipleri ortaya koyan bir belge niteliğindedir.

Bu belgede temel vurgu yapılan konunun çocuk haklarının başlı başına ayrı bir konuda ele alınması ve insan hakları genel başlığı altında bir alt başlık olarak değerlendirilmemesi gerekliliğidir.

Belge durum tespiti yaparak dünya nüfusunun 1/3’ünü oluşturan çocukların eğitim, barınma gibi temel haklarının bile dünyanın birçok ülkesinde daha tam anlamıyla kabul görmemiş bulunduğu bahsetmektedir. Bu nedenle Avrupa Birliği çocuk haklarını uluslararası gündemin ilk sıralarında tutmayı ve özellikle üye ve aday ülkelerinden bu konuda daha fazla dikkat göstermelerini istemekte ve benzer durumdaki üye ve aday ülkelere dikkat çekmektedir.

(<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/eucocukhaklari.htm>. 01.02.2015)

Temel olarak 7 konu ana hedef olarak belirlenmiştir. Bunlar ;

- Çocukların acil ihtiyaçlarının farkında olmak ve var olan sivil toplum faaliyetlerini güçlendirmek,
- Gelecekteki Avrupa Birliği eylemlerini çocuk haklarına öncelik vererek planlamak,
- Avrupa Birliği Devletlerinin çocuk yasalarının ve Birleşmiş Milletler sözleşmelerinin uyumluluğu,

- Çocuk Haklarına yönelik çalışan sivil toplum kuruluşları için bir danışma ve eşgüdüm merkezi kurulması,
- Çocuk Hakları ile ilgilenen uzmanların artırılması için çalışmalar yapılması,
- Çocuk Haklarının farkındalığını arttırmak için çocuklara ve ailelerine bilgi verecek bir komisyon stratejisi hazırlamak,
- Avrupa Birliği Komisyonu üyesi bir Çocuk Hakları Koordinatörlüğü kurmak.

Bu hedeflere ulaşılabilmesi için eylem planı olarak aşağıda belirtilen planın uygulanmasının düşünüldüğü vurgulanmaktadır. Bu plan şunları kapsamaktadır;

- Avrupa Konseyi ve diğer uluslararası kuruluşların da işbirliği ile hazırlanacak, konu ile ilgili bilgilerin üye ve aday ülke dillerinde yer alacağı bir internet sitesi hazırlamak,
- Tüm Avrupa'da geçerli tek bir numara ile ulaşılabilen Çocuk Yardım Hattı oluşturmak,
- Avrupa Birliği ve Avrupa Komisyonu bütçelerini hazırlarken çocuk haklarını göz önünde tutup onlara daha fazla pay ayırmak,
- Çocuk haklarına dair bir "Yeşil Kitap" hazırlamak.

Ayrıca Avrupa Birliği, 2000 yılında oluşturduğu büyüme ve istihdamı artırmayı hedefleyen Lizbon Stratejisi ile, kuruluş ilkeleri arasında yer alan dayanışma ve sosyal adalet prensipleri çerçevesinde, 2010 yılına kadar yoksulluğun ortadan kaldırılması yönünde adımlar atmayı hedeflemiştir. Ancak, bu yönde gösterilen tüm çabalara rağmen, bugün halen 80 milyon Avrupalı (AB nüfusunun %16'sı) yoksulluk sınırının altında yaşam koşullarına sahip. Bunun 19 milyonunu ise çocuklar oluşturuyor.(Kriter Dergisi, 2010: 30-33)

AB, çocuk haklarını evrensel insan haklarının bir parçası olarak görmekte, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme dahil olmak üzere uluslar arası ve Avrupa çapındaki anlaşmalar kapsamında bu haklara saygı gösterme taahhüdünde bulunmaktadır. AB, ayrıca, çocukların özel hassasiyetler taşıdıklarını ve esenlik ve gelişme hakkı gibi özel bir grup ihtiyaç ve haklara sahip olduklarını kabul etmektedir. AB, Bin Yıl Deklarasyonu'nu ve Bin Yıl Kalkınma Hedefleri'ni benimsemekte ve 2002 yılında gerçekleştirilen "Çocuk Hakları" konulu BM Özel Oturumu'nun sonuç bildirgesinde kabul edilen "Çocuklara Uygun Bir Dünya" adlı Eylem Planını desteklemektedir. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, çocukların esenlikleri için gerekli olan korunma ve

bakım hakkı, ifade özgürlüğü, görüşlerinin dikkate alınması hakkı ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde çocukların üstün çıkarlarının dikkate alınması zorunluluğu gibi çocuk haklarını açıkça tanımaktadır.

AB Konseyi, 2007 yılı sonunda, “Çocuk Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması için AB Kılavuzunu kabul etmiş ve çocuklara yönelik her türlü şiddetle mücadele konusunu ilk öncelik alanı olarak belirlemiştir. AB Adalet, Özgürlük ve Güvenlik Genel Müdürlüğü bünyesinde bir çocuk hakları birimi kurulmuştur. 2009 yılı itibariyle AB’nin “Gençlik - Yatırım Yapmak ve Güçlendirmek” isimli bir de gençlik stratejisi bulunmaktadır. Stratejide gençlerin toplumdaki en hassas kesimlerden birini oluşturduğu kabul edilmekte, eğitim ve istihdam alanında gençlik için daha fazla fırsat yaratılması, gençlerin topluma erişim ve tam katılımının sağlanması ve genç eğitimi, istihdam, yaratıcılık ve girişimcilik, sosyal içerme, sağlık ve spor, sivil katılım ve gönüllülük alanlarında atılacak bir dizi adım sayesinde gençlik ile toplum arasındaki dayanışmanın güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

2.6 AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI HUKUKTA KADIN DÜZENLEMELERİ

Daha önce de belirtildiği üzere, “kadın-erkek eşitliği” kavramı kadın ve erkek arasında yapılan ayrımcılık kavramını da beraberinde getirmektedir. Bunun sonucu olarak da söz konusu ayrımcılık ve bu ayrımcılığın ne şekilde gerçekleştiği gündeme gelmektedir. Ayrımcılık, uygulamada çoğunlukla kadın çalışanların aleyhine gerçekleşmektedir. Bu durumun temel nedeni olarak kadın çalışanların erkeklere göre işveren açısından daha yüksek maliyetlerle çalışmaları olarak gösterilmektedir. Bu görüşe göre doğum izni, kreş, işten erken ayrılma gibi nedenler kadın işgücünün maliyetini artırmakta ve verimliliği düşürmektedir.

2.6.1 Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) kadın-erkek eşitliğinin uluslar arası düzeyde temel belgesidir. Bu sözleşme, kadın haklarını savunan; kadınlara sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi haklar alanında erkeklerle eşit olmayı sağlayan evrensel bir bildiri niteliğindedir. CEDAW’a taraf olan devletlerin görevi ayrımcılığa karşı kadının tam gelişimini ve ilerlemesini sağlamak,

aynı zamanda tüm alanlarda erkeklerle eşit bir biçimde insan hakları bununla birlikte temel özgürlüklerden yararlanmasını ve bu hakları kullanmasını garanti etmek amacıyla yasal düzenlemeler yapmak, özel önlemler almak, ayrıca bunları uygulamaktır. (Demirkollu, 2007). Sözleşme’de kadınlara karşı ayırım, “kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen, ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan her hangi bir ayırım, mahrumiyet, kısıtlama” olarak tanımlanmaktadır (Konuk, 2008:11).

Sözleşme’yi kabul eden devletler kadınlara karşı ayrımcılığın sona erdirilmesi ve kadın-erkek eşitliğinin sağlanması amacıyla anayasalarında ve yasalarında gerekli düzenlemeleri yapmayı kabul etmiş olmaktadır. (Demirkollu, 2007). Bu sözleşme 03.09.1981 tarihinde yürürlüğe konulmuş, Türkiye 24.07.1985 tarihinde bazı maddelerine çekinceler koyarak, sözleşmeyi onaylamıştır (Konuk, 2008).

“Türkiye sözleşmenin;

9/1 :Tara f devletler, tabiiyetin kazanılmasında, de ğiştirilmesinde veya muhafazasında kadınlara erkekler ile eşit haklar tanıyacaklar ve özellikle bir yabancıyla evlenmenin veya evlilik sırasında kocanın tabiiyetini de ğiştirmesinin, kadının da otomatik olarak tabiiyet de ğiştirmesine, tabiiyetsiz kalmasına veya kocanın tabiiyetini zorla almasına yol açmamasını temin edecektir.

15/2:Tara f devletler medeni haklar bakımından kadınlara erkeklerinkine benzer hukuki ehliyet ve ehliyeti kullanmak için eşit fırsatlar tanıyacaklardır. Özellikle kadınlara akit yapmada ve mülk idaresinde eşit haklar verecekler ve mahkemelerde davaların her aşamasında eşit muamele edeceklerdir.

15/4: Tara f devletler, kadın ve erke ğe hukuki olarak ikametgâh seçme ve nakletmekte eşit haklar tanıyacaktır.

16/1-c: Tara f devletler kadınlara karşı evlilik ve aile ilişkileri konusunda ayırımı önlemek için gerekli bütün önlemleri alacaklar ve özellikle kadın erkek eşitliği ilkesine dayanarak kadınlara aşağıdaki hakları sağlayacaklardır.

16/ 1-d: Medeni durumlarına bakılmaksızın, çocuklarla ilgili konularda ana ve babanın eşit hak ve sorumlulukları tanınacak, ancak her durumda çocukların menfaatleri en ön planda gözetilecektir.

16/ 1-f: Her durumda çocukların çıkarı en üst düzeyde tutularak ulusal yasalarda mevcut veli, vasi, kayyum olma ve evlât edinme veya benzeri müesseselerde eşit hak ve sorumluluklar sağlanacaktır.

16/ 1-g: Aile adı, meslek ve iş seçimi dâhil karı ve koca için eşit kişisel haklar, 29/1: İki veya daha fazla devlet arasında işbu sözleşmenin yorum veya uygulanmasından doğan ve müzakere ile çözümlenemeyen herhangi bir uyuşmazlık, birinin talebiyle hakem kuruluna götürülecektir. Taraflar tahkimname tarihinden itibaren 6 ay içinde hakem kurulunun teşekkül tarzında anlaşmazlarsa taraflardan herhangi biri uyuşmazlığı Uluslararası Adalet Divanı'na divan statüsü gereğince götürebilir, maddelerine çekince koyarak imzalamıştır. Türkiye 2000 yılında 15. ve 16. maddelerdeki çekincelerini kaldırmıştır” (Demirkollu, 2007: 74).

Bununla birlikte yasal reformlar, CEDAW'ın tam anlamıyla uygulanması yolunda gerekli olmasına rağmen, yeterli değildir. Çünkü günümüzde Türkiye'deki kadınların büyük bir çoğunluğu her alanda erkeklerle eşit haklara sahip olduklarının tam anlamıyla bilincinde değildirler ve bundan dolayı haklarının uygulanması yolunda kullanabilecekleri araçlara ulaşamamaktadırlar. Türkiye'deki kadınların kendi haklarının bilincine varmaları, geliştirmeleri ve bu hakları kullanmaları için bazı önlemler alınması gerekir (Kadının İnsan Hakları, Mor Çatı Vakfı, 1997).

2.6.1.1 İnsan Hakları Evrensel Bildirisi

Kadın hakları, insan haklarının temelinden doğar. Bu nedenle, kadınların hukuki durumlarını insan haklarıyla ilgili düzenlemelerin içerisinde ele almak mümkündür. 1948 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi hukuken bütün insanların özgür ve haklar bakımından eşit olduğunu vurgulamaktadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin eşitliğe vurgu yapan bütün hükümleri kadın ve erkek arasındaki eşitlik açısından da önem taşımaktadır (Konuk, 2008). Bildiri otuz maddeden oluşmakla birlikte kadın erkek eşitliği konusu dikkate alındığında bildirinin ilk maddeleri önem taşımaktadır.

“1. Madde’de; ‘Tüm insanlar özgür; onur ve haklar bakımından eşit doğar’, 2. Madde de ise; ‘Herkes; ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka bir görüş, ulusal ve toplumsal köken, doğuş ya da benzeri başka bir statü gibi herhangi bir ayırım gözetilmeksizin bu bildirmede ileri sürülen tüm hak ve özgürlüklere sahiptir’, ifadesi yer almaktadır. Herkes yasa önünde eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasa tarafından eşit korunma hakkı vardır. Herkes, bu bildirmeye aykırı herhangi bir ayrımcılığa ve ayırım kısırtıcılığına karşı eşit korunma hakkına sahiptir, (m.7). ‘Herkesin çalışma, işini özgürce seçme, adil ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır. Herkesin herhangi bir ayırım gözetilmeksizin eşit iş için eşit ücrete hakkı vardır,’ (m.23), hükümleri ayrımcılığa ilişkin hükümlerdir” (Göçmener, 2008: 38).

2.6.1.2 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

AİHS, 1948 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından kabul edilmiştir. Sözleşme’nin amacı Evrensel İnsan Hakları Bildirisi’ndeki insan hak ve özgürlüklerini korumaktır. Bu bakımdan AİHS İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin devamı niteliğinde uluslararası bir antlaşmadır denilebilir. (Demirkollu, 2007). Bu sözleşme, hiçbir bireyin cinsiyet, ırk, milliyet ve kökenine ayrımcılık yapılmaksızın, insan hak ve hürriyetlerini kişilerin yaşadığı devletlerin sınırlarını aşarak, bölgesel düzeyde koruma ve güvence altına almıştır. AİHS’nin 14. Maddesi de ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesi ile ilgilidir ve bu açıdan önem taşımaktadır (Arslan, 2006).

Bu maddeye göre; ‘Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi bir başka durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır’. (Demirkollu, 2007: 62). Eşitlikle ilgili diğer bir madde AİHS’ne ek 7 No’lu Protokol 65’in 5. Maddesi’nde yer almaktadır. 5. Maddede “eşler arasında eşitlik” düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre; “Eşler evlilikte, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesi durumunda, kendi aralarında ve çocukları ile ilişkilerinde bir medeni haklar ve sorumluluklardan eşit şekilde yararlanırlar” (Konuk, 2008: 56). Böylece 5. Maddeye göre denilebilir ki AİHS medeni kanunda kadın-erkek eşitliği (eşler) açısından önemli bir yer tutmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Türkiye’de 1953 yılında yürürlüğe girmiş ve TBMM tarafından 1954 yılında imzalanıp onaylanmıştır. (Akgül, 2001).

2.6.2 Avrupa Sosyal Şartı ve Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı

Türkiye, 1989 yılında imzaladığı Avrupa Sosyal Şartı'nın "Çalışan Kadınların Korunma Hakkı" başlıklı 8. maddesine çekince koymuştur. Şartın "Çalışan kadınların analığının korunması hakkı" başlıklı 8. maddesi ile "akit taraflar, çalışan kadınların annelik durumunda korunma hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla;

1. Kadınlara doğumdan önce ve sonra, ücretli izin veya yeterli sosyal güvenlik yardımı veya kamu kaynaklarından yararlandırma yoluyla toplam olarak en az on dört haftalık izin sağlamayı;
2. İşverenin, bir kadının işverenine hamile olduğunu bildirmesi ile doğum iznine ayrılması arasındaki dönem içinde veya süresi bu döneme rastlayacak şekilde işten çıkarma bildiriminde bulunmasını yasadışı saymayı;
3. Emzirme döneminde annelere, bu amaçla yeterli bir süre işe ara verme hakkı sağlamayı;
4. Hamile, yeni doğum yapmış ve çocuklarını emzirme dönemindeki kadınların gece çalışmalarını düzenlemeyi;
5. Hamile, yeni doğum yapmış ve çocuklarını emzirme dönemindeki kadınların yeraltı madenlerinde ve tehlikeli, sağlığa zararlı ya da ağır nitelikleri nedeniyle uygun olmayan diğer işlerde çalıştırılmalarını yasaklamayı ve bunların çalışma haklarını korumaya yönelik uygun önlemleri almayı taahhüt etmektedirler.

(<http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/TCEUlusaleyemplam.pdf>, 01.04.2015).”

16. maddede ise, "akit taraflar, toplumun temel birimi olan ailenin tam gelişmesi için gerekli koşulları sağlamak amacıyla; sosyal yardımlar ve aile yardımları, mali düzenlemeler, konut sağlama, yeni evlilere yardım ve diğer uygun araçlarla aile yaşamının ekonomik, yasal ve sosyal bakımdan korunmasını teşvik etmeyi taahhüt ettiklerini belirtmektedirler.

2.6.3 Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleri

Uluslararası Çalışma Örgütü sözleşmeleri ve tavsiye kararları çalışanlar arasında evrensel değerleri belirlemek ve ulusal mevzuatımızı yönlendirmek açısından oldukça önemlidir.

Türkiye tarafından onaylanan ILO'nun çalışma hayatında kadının hukuki

haklarını düzenleyen sözleşme ve tavsiye kararları şöyledir:

- 45 sayılı Maden Ocaklarında ve Yer Altı İşlerinde kadınların Çalıştırılmamaları Hakkında Sözleşme.
- 100 sayılı Eşit Değerde İş İçin Erkek ve Kadın İşçiler Arasında Ücret Eşitliği Sözleşmesi.
- 111 sayılı Ayrımcılık (İş ve Meslek) Sözleşmesi.
- 102 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında Sözleşme.
- 122 sayılı İstihdam Politikası Sözleşmesi ve Tavsiye Kararı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3 AVRUPA BİRLİĞİ – TÜRKİYE DÜZENLEMELERİ

3.1 AVRUPA BİRLİĞİ DÜZENLEMELERİ VE TÜRKİYE

Türkiye ve AB arasında imzalanan belgeler ekonomik ve sosyal bütünleşmeyi sağlamak amacı ile imzalanmıştır.

3.1.1 Katılım Ortaklığı Belgeleri

AB tarafından hazırlanan, aday ülkelerin Kopenhag ölçütleri doğrultusunda yerine getirmek zorunda oldukları, kısa ve orta vadeli önceliklerin belirlendiği yol haritası belgesidir. Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB), tek taraflı biçimde Konsey tarafından hazırlanır. Konsey, KOB ile aday ülkelerin yerine getirmek zorunda oldukları, siyasi, ekonomik ölçütleri ve mevzuata ilişkin uyum konularını belirler. Türkiye için 8 Mart 2001 (2001/235/AT), 19 Mayıs 2003 (2003/398/EC), 23 Ocak 2006 (2006/35/AT) ve 18 Şubat 2008 (2008/157/EC) olmak üzere toplam dört KOB hazırlanmıştır.

2008 KOB’de Çocuk Koruma Yasasının tam anlamıyla uygulanması ile çocuk haklarının AB ve uluslararası standartlarla uyumlu hale gelecek biçimde korunması hususunun teşvik edilmesi ve çocuk işçiliği ve sokak çocuklarının durumunun iyileştirilmesi ve sorunlarıyla mücadeleyle devam edilmesinin ve AB standartlarına ve ilgili ILO sözleşmelerine uygun olmasının sağlanması yer almaktadır.

Ayrıca, Türkiye’deki kayıt dışı çalışmayla ilgili bir analizin yapılması ve müktesebatın tüm iş gücünü kapsayacak şekilde uygulanması için genel bir eylem planı çerçevesinde bu problemi çözmek için bir planın tasarlanması, Ortak Sosyal İçerme Belgesi ve İstihdam Politikası Öncelikleri Ortak Değerlendirme Belgesi ile ilgili çalışmaların bitirilmesi ve her iki izleme sürecinin aktif olarak uygulanması hükümlerini

çermektedir.

(<http://www.abgs.gov.tr/files/ABiliskileri/AdaylikSureci/Kob/TurkiyeKatOrtBelg2007.pdf>, 05.04.2015).

3.1.2 Ulusal Programlar

Ulusal programlar aday ülkelerin Birlik müktesebatım iç hukuklarına nasıl aktaracağını gösteren ulusal söz belgeleridir. Aday ülkelerin hükümetleri, KOB' nin yönlendirme ve düzenlemelerinin ışığında Birlik mevzuatını Anayasa, yasa ve diğer mevzuata hangi sürede ve hangi yasal araçlarla aktarılacağını, yapılacak değişiklikleri ve mevzuatın tarihini ulusal programlarla açıklamaktadır. Ulusal Programlarda siyasi ölçütler ve AB mevzuatına ilişkin kısa ve orta vadeli hedefler yer almaktadır.

Türkiye tarafından 2001, 2003 ve 2008 yıllarında Ulusal programlar hazırlanmış, Resmi Gazetede yayımlanmış ve AB'ne sunulmuştur.

2008 Ulusal Programı'nda "*Siyasi Kriterler*" bölümü altında "*Çocuk Hakları*" başlığında, uluslararası standartlar doğrultusunda çocuk haklarının korunmasına ilişkin çalışmalar sürdürüldüğü, BM ve Avrupa Konseyi'nin çocuk haklarına ilişkin uluslararası hukuk belgelerine taraf olunmaya devam edileceği, sokakta yaşayan veya çalıştırılan çocuklar sorununun çözümüne yönelik çalışmaların sürdürüleceği, çocuk işçiliğiyle mücadele çalışmalarına devam edileceği, "*Şiddet Suçu Mağduru Çocuklara Yardım Hakkında Kanun Tasarısı*"nın Meclise sevk edileceği, çocuklara yönelik şiddetle mücadele konusunda polislere bilgilendirme amaçlı eğitimler verildiği" ifade edilmektedir (Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2008: 11).

Yürürlükteki AB mevzuatı	Taslak Türk mevzuat	Kapsam	Sorumlu Kurum	Yayın tarihi
94/33/AT sayılı Direktif	4857 sayılı İş Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	Kanunun 71 inci maddesine göre 15 yaşın altındaki çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak İş Kanunu çocukların çalıştıkları tüm alanları kapsamamaktadır. Onsekiz yaşım doldurmamış çocukların, sinema, tiyatro, müzik, bale, dans gibi güzel sanatlar kapsamındaki işlerle sirk, radyo, televizyon, film çekimi, reklamcılık ve modellik gibi sanatsal faaliyetlerde çalıştırılmasına yönelik olarak mevzuatımızda gerekli düzenlemelerin yapılması	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	2009-2010
182 Sayılı ILO Sözleşmesi	Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesine Dair Başbakanlık Genelgesi	Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Zamana Bağlı Politika ve Program çerçevesinde belirlenen hedef gruplardaki çocuk işçiliği	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	2009
89/391/AET sayılı Direktif	İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu	İş sağlığı ve güvenliği alanındaki AB mevzuatına uyum sağlanması	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Başkanlığı	2009
	Taslak Türk Mevzuatı	Kapsam	Sorumlu Kurum	Yayın tarihi
20 Kasım 1089 tarihli BM Çocuk Hakları Sözleşmesi	Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara ve ailelerine hizmet veren Çocuk ve Gençlik Merkezleri Yönetmeliği	Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara ve ailelerine hizmet veren Çocuk ve Gençlik Merkezlerinin çalışma usul ve esaslarının düzenlenmesi	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü	2009

<p>20 Kasım 1089 tarihli BM Çocuk Hakları Sözleşmesi</p>	<p>Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi Yönetmeliği</p>	<p>Suçta sürüklenen, suçta sürüklenme riski bulunan, ceza infaz kurumundan salıverilip de korunma ve desteğe ihtiyacı olanlardan, haklarında bakım tedbiri kararı/korunma kararı alınan çocukların; temel gereksinimlerinin karşılanması, fiziksel, duygusal, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının belirlenerek gerekli mesleki müdahalelerin gerçekleştirilmesi, aile ve yakın çevrelere dönmelerinin veya bir sonraki sosyal hizmet modeline hazır hale gelmelerinin sağlanması amacıyla oluşturulan ve/veya işbirliği protokolleriyle işletilen Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezlerinin kuruluş, teşkilat ve işleyişi ile ilgili düzenlemelerin yapılması</p>	<p>Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü</p>	<p>2009</p>
<p>20 Kasım 1089 tarihli BM Çocuk Hakları Sözleşmesi</p>	<p>Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi Yönetmeliği</p>	<p>Suç mağduru olan çocukların temel gereksinimlerinin karşılanması, fiziksel, duygusal, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının belirlenerek gerekli mesleki müdahalelerin gerçekleştirilmesi, aile ve yakın çevrelere dönmelerinin veya bir sonraki sosyal hizmet modeline hazır hale gelmelerinin sağlanması amacıyla oluşturulan ve/veya işbirliği protokolleriyle işletilen Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezlerinin kuruluş, teşkilat ve işleyişi ile ilgili düzenlemelerin yapılması</p>	<p>Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü</p>	<p>2009</p>

Tablo 1: Yürürlükteki AB ve Türk Mevzuatları

3.1.3 İlerleme Raporları

Avrupa Komisyonu tarafından her yıl düzenli olarak hazırlanan İlerleme Raporları, aday ülkelerin AB ilke ve mevzuatları konusunda sağladıkları gelişmeleri rapor ettikten sonra, Konsey aday ülkenin üyelik durumu ile ilgili kararını vermektedir. İlerleme raporlarında aday ülkenin Kopenhag ölçütlerine uyumu, siyasi ölçütler ve mevzuata uyum başlıkları altında kısa ve orta vadeli biçimde değerlendirilmektedir. 1998-2011 yılları arasında toplam 13 ilerleme raporu hazırlanmıştır.

AB, Kopenhag Kriterleri'ne dayanarak, aday üye ülkelerde çocukların korunmasına ilişkin reformların gerçekleştirilmesini teşvik etmekte ve çocuk haklarındaki ilerlemeleri izlemektedir. Buna paralel olarak, yıllık ilerleme raporlarının çeşitli bölümlerinde çocuklara sıkça atıfta bulunulmakta ve Katılım Öncesi finansman, çeşitli şekillerde çocuk haklarına fayda sağlayacak şekilde kullanılabilir. Türkiye'ye ilişkin 2009 yılı ilerleme raporu, çocuk adaleti ile ilgili bir dizi meseleye vurgu yapmaktadır.

<http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key.documents/2009/tr.rapport.2009en.pdf>,

01.05.2015)

Rapor aynı zamanda çocuk yoksulluğu, eğitime erişimde bölgesel eşitsizlikler, kız çocuklarının eğitime erişimi, kadın ve kız çocuklarına yönelik şiddet, çocuk işçiliği, çocukların ana dilde eğitimi ve çocuklara yönelik zihinsel tıbbi bakım gibi konulara da atıfta bulunmaktadır. AB katılım süreci, sosyal içerme ve yoksulluk bakımından da çocuklar üzerinde önemli etkilere sahiptir. AB, sosyal refah sistemlerinin reforme edilmesine yardımcı olmak üzere AB'ye aday üye ülkelerle çalışmalar yürütmekte, Ortak İçerme Memorandumu'nda eylem öncelikleri belirlenmektedir.

2011 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda, "Siyasi Kriterler" başlığı altında, çocuk hakları ile ilgili olarak, 2010-2011 eğitim döneminde okul öncesi eğitim gören çocukların oranının önceki yıla göre arttığı, öğretmen sayısında da artış olduğu, İlköğretime (1-8. sınıflar) kayıt oranının artmış olduğu ve ilköğretimde kız - erkek öğrenci sayısı arasındaki farkın neredeyse ortadan kalktığı, ortaöğretimde (9-12. sınıflar) erkek öğrencilerin kayıt oranı % 67,5'ten % 72,3'e, kız öğrencilerin kayıt oranının ise % 62,2'den % 66,1'e yükseldiği, böylece kız - erkek öğrenci sayısı arasındaki farkın cüzi miktarda da olsa arttığı, Türkiye'nin, Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesini imzaladığı dile getirilmektedir.

(http://www.abgs.gov.tr/files/ABIliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011ilerleme_raporu_t_r.pdf, 05.02.2015)

Ancak, özellikle mevsimlik işçi ailelerindeki çocukların ve Roman çocukların okulu bırakma oranının endişe kaynağı olmaya devam ettiği, okulu bırakma riski olan çocuklara yönelik erken uyarı sisteminin desteklenmesine ve tam olarak kullanılmasına ihtiyaç bulunduğu, ilköğretim ve ortaöğretime kayıt konusunda bölgesel farklılıkların devam ettiği, Türkiye'nin, özel eğitime muhtaç çocukların eğitimi hakkındaki mevzuatı kabul ettiği; ancak, bu mevzuatın tam olarak uygulanması ve uygulamanın izlenmesine ilişkin sistemin kurulması için gerekli kaynakların sağlanmasının gerekli olduğu,

Yine Raporda; çocuklar arasındaki yoksulluk oranının orantısız şekilde yüksek olduğu, altı yaşın altında olanlar için, tüm yoksulluk vakalarında bu oran % 24 civarında iken, kırsal kesimdeki tüm yoksulluk vakalarında ise % 49 civarında bulunduğu ifade edildiği,

Çocuklara yönelik aile içi şiddetle mücadele edecek etkili bir mekanizma mevcut olmadığı, çocuklara yönelik şiddetle mücadele dahil olmak üzere, çocuk hakları konusunda daha fazla bilinçlendirme ihtiyacı bulunduğu, çocuk yuvalarına yerleştirilen çocukların, toplum temelli bir yaklaşım ile yuvalardan çıkararak topluma kazandırmayı destekleyen girişimler mevcut olduğu, bununla birlikte, toplum temelli bakım hizmetleri hâlâ sınırlı olup, bu hizmetlerin içerik ve kapsam yönünden geliştirilmesi gerektiği, tam zamanlı çocuk yuvalarındaki şartların iyileştirilmesi, bu kurumlardaki personelin eğitilmesi ve alternatif bakım modellerinin geliştirilmesine ihtiyacı bulunduğu,

Çocuk işçiliği ile mücadele konusunda henüz ölçülebilir bir ilerlemenin kaydedilmediği, mevsimlik tarım ve göçmen çocuk işçiliği ile ilgili saha çalışmasının devam ettiği, bu alanda idari kapasitenin yetersiz kaldığı ve ulusal düzeyde izleme ve teftiş sistemi bulunmadığı, çalışan çocukların sayısı ve durumu ile ilgili güncel veri eksikliğinin bulunduğu, çocuk işçiliğini ortadan kaldıracak entegre bir sistemin mevcut olmadığı,

Çocuk adaleti ile ilgili olarak, Haziran 2010'da Terörle Mücadele Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu ve diğer yasal düzenlemelerde yapılan değişikliklerden sonra, çocukların, kolluk kuvvetlerine mukavemet etmeleri veya terör örgütlerini destekleyen gösterilerde propaganda suçu işlemeleri halinde, terör suçu veya terör örgütü üyesi olma suçuyla cezalandırılmayacağına öngörüldüğü, söz konusu Kanunun aynı zamanda,

Terörle Mücadele Kanununda yer alan “ağırlaştırıcı nedenlerin” çocuklara uygulanmayacağını ve çocukların sadece çocuk mahkemelerinde veya çocuk ağır ceza mahkemelerinde yargılanacağını öngördüğü, Kanunun henüz tam olarak uygulamaya geçirilemediği, Mayıs 2011’e kadar, sadece 11 tanesi faaliyet gösteren toplam 20 adet çocuk ağır ceza mahkemesinin kanunla kurulduğu, kanunla kurulan toplam çocuk mahkemesi sayısının 75 olduğu, bunlardan 60 tanesinin faaliyete geçtiği, Çocuk Koruma Kanunu uyarınca, 81 ilde çocuk mahkemelerinin kurulmasının gerektiği, bu mahkemelerin olmadığı illerde, çocukların, yetişkinler için olan mahkemelerde yargılandığı, çoğu ilde, çocukların yargılama öncesi tutukluluk hallerinde kullanılabilecek veya çocukların yetişkinlerden ayrı bir yerde tutulmalarını ve gerekli psikolojik desteğe ulaşmalarını sağlayacak uygun imkanların henüz bulunmadığı,

Çocuk mahkemelerinde davaların çoğu kez uzun sürdüğü, bazı davalarda, çocuk mahkemeleri, hükmün açıklanmasının geriye bırakılmasına, hapis cezasının alternatif yaptırımlara çevrilmesine veya terörle ilgili suçlarda cezanın ertelenmesine karar verildiği, uygulamada, eğer bir çocuk tekrar tutuklanmışsa bu seçeneklerin dikkate alınmadığı, yaşları 12 ila 18 arasında değişen yaklaşık 2500 çocuğun hapishanede bulunduğu, ancak, çocuklar için hapis cezası en son başvuru olan ceza yöntemi olması ve mümkün olan en kısa süreyi kapsamaması gerektiği, tutuklu ve hükümlü olarak hapiste bulunan çocukların sayısının azaltılması için çaba gerektiği, ülkenin hiçbir bölgesinde kapalı ıslahevi bulunmadığı,

Raporda, eğitim, çocuk işçiliği ile mücadele, sağlık, idari kapasite ve koordinasyon dahil, bütün alanlarda çabaların artırılması gerektiği, genel olarak, çocuklar için daha fazla önleyici ve rehabilitasyon amaçlı tedbirlerin alınması gerekmekte olduğu, bunun yanında, yürürlükteki mevzuat ile uyumlu şekilde daha fazla çocuk mahkemesi kurulması ve çocukların tutukluluk hallerinin asgari düzeye indirilmesi, tutukluluk hali mutlaka gerekliyse bunun uygun koşullar altında gerçekleşmesinin sağlanması şeklinde ifadeler yer verilmiştir.

“*Sosyal Politika ve İstihdam*” başlığı altında, sosyal koruma, sosyal yardım, kadınlar, çocuklar, engelliler ve aile konularından sorumlu olan bazı kurumlar, bu alandaki kurumsal dağınıklığın giderilmesi amacıyla birleştiren bir Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulduğu, ücretsiz sosyal yardım hattının, sağlanan hizmetlerin erişilebilirliğini ve hızını artırdığı, çocuklar ve engelli kişiler için evde bakım

hizmetlerinin iyileştirmesini öngören 2011-2013 dönemini kapsayan Bakım Hizmetleri Stratejisi ve Eylem Planının kabul edildiği, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) tarafından işletilen hizmet birimlerinin sayısının arttığı, ancak, Kuruma ait bazı bakım merkezlerindeki koşulların endişe kaynağı olmaya devam ettiği, aile hekimliği sisteminde ilerleme kaydedildiği, Türkiye'nin, düşük gelirli ailelerin çocuklarının ve sosyal güvenlik sistemi tarafından bakmakla yükümlü olunan kişi olarak kapsanmayan kişilerin sağlık masraflarını karşılamaya başladığı belirtilmektedir.

Sonuç olarak, AB 2011 yılı İlerleme Raporu, çocuk hakkı ihlallerine ilişkin karanlık bir tablo çizmektedir. Elimizdeki son verisel kaynak olan bu rapora göre; - Ortaöğretim okullaşma oranında cinsiyetler arasındaki farkta artış olduğu,

- Okul kitaplarından cinsiyetle ilgili önyargıların tam olarak kaldırılmadığı, - Çocuklar arasındaki fakirlik oranının orantısız şekilde yükseldiği, altı yaşın altında olanlar için bu oranın yüzde 24, kırsal kesimde ise yüzde 49 civarında olduğu, -Çocuklara yönelik aile içi şiddetle mücadele edecek etkili bir mekanizmanın bulunmadığı,
- Tam zamanlı çocuk yuvalarındaki şartların iyileştirilmesi gerektiği,
- Çocuk işçiliğiyle mücadele konusunda henüz ölçülebilir bir gelişmenin olmadığı,
- Çocuk işçiliğini ortadan kaldıracak entegre bir sistemin bulunmadığı,
- Terörle Mücadele Kanunu'nda, "ağırlaştırıcı koşulların" çocuklara uygulanamayacağı ve çocukların sadece çocuk mahkemelerinde veya çocuk ağır ceza mahkemelerinde yargılanacağı öngörülmesine rağmen kanunun tam olarak uygulanmadığı,
- Çocuk ıslahevi sayısının yetersiz olduğu
- Çocuk Koruma Kanunu, 81 ilde çocuk mahkemelerinin kurulmasını gerektirmesine rağmen, bu mahkemelerin olmadığı illerde çocukların, yetişkin mahkemelerinde yargılandığı,
- Çocuk mahkemelerinde davaların uzun sürdüğü,
- Yaşları 12-18 arasında değişen 2 bin 500 çocuğun hapisanede bulunduğu, ancak çocuklar için hapis cezasının en son başvuru ceza yöntemi olması ve en kısa süreyi kapsamaması gerektiği, 2010 yılı istatistiklerine göre, Türkiye'de 0-18

yaş grubun, nüfusun yüzde 35'ini oluşturduğu ifade edilmektedir.

Raporda yer alan ifadeler sosyal politika ve istihdam konuları ile incelendiğinde Türkiye'nin AB sosyal politika mevzuatına ilişkin ciddi uyarılar aldığı, çok az ilerleme kaydettiği ve temel haklar konusunda başarılı bir eğilim sergilemediği görülmektedir.

Sosyal politikalar ve istihdam politikaları açısından, Türkiye ve AB arasındaki mevzuat farklılıkları, Anayasa değişiklikleri ve AB'ye uyum paketleri ile önemli ölçüde giderildiği halde AB'ye uyum sürecinde bireysel hak ve özgürlükler ile sivil hak ve özgürlükler alanında yaşanan hızlı değişim, sosyal haklar alanında yaşanmamıştır. Sosyal politika ve istihdam politikaları ile ilgili olarak Türkiye'deki temel sorunların uygulamadaki eksikliklerden kaynaklandığı görülmektedir.

3.1.4 Avrupa Birliği “IPA” Mali Yardım Sistemi / 2007-2013

AB'ye giriş sürecinde Türkiye için uygulanan “Katılım Öncesi Mali Yardım” döneminin sona ermesiyle Türkiye ve diğer aday ülkelerinin tamamını tek çatı altında toplayan IPA (Instruments for Pre-accession Assistance) Programı başlamıştır.

Türkiye'nin son yıllarda faydalanmakta olduğu AB mali yardımları temel olarak iki dönemde ele alınabilir:

Birinci dönem; 1996 -2001 yıllarını kapsayan ve Akdeniz ülkelerine yönelik olan “MEDA Çerçeve Anlaşması” dönemidir. Hazırlık çalışmaları bu dönemde yapılmış olan bu yardımların bir kısmının uygulamaları “Katılım Öncesi Mali Yardım” kapsamına alınmıştır.

2002 yılı mali yardım programıyla başlayan ikinci dönemde; Türkiye MEDA kapsamından çıkartılarak “Katılım Öncesi Mali Yardım” başlıklı fon kapsamına alınmıştır. Bu dönemde, Türkiye'nin daha önceden sınırlı olarak faydalandığı yardımlar tek bir çatı altında toplanmıştır. Bu kapsamda, Türkiye için Katılım Öncesi Mali Yardıma dair 2500/2001 sayılı Çerçeve Tüzük kabul edilmiş ve 2002 yılının Ocak ayında yürürlüğe girmiştir. (<http://sedatergenc.blogcu.com/ab-fonlari-ipa-vagma-vok/8279509>. 02.02.2015)

2007 yılından itibaren Avrupa Birliği, Katılım Öncesi Mali Yardımları yeniden ele almıştır. PHARE, ISPA, SAPARD gibi aday ülkelere yönelik AB mali yardımları ve “Türkiye için Katılım Öncesi Mali Yardım” 1085/2006 sayılı IPA Tüzüğü ile tek bir çatı altına toplanmıştır. Söz konusu Konsey Tüzüğü'nün 3 üncü maddesi uyarınca

çıkarılan 2499/2007 sayılı Komisyon Tüzüğü IPA yapılanması ve işleyişini ayrıntılı olarak düzenlemiştir. Gelineen noktada IPA faydalanmış ülkeler ile AB arasında ikili anlaşmalar imzalanacak ve Türkiye'ye yönelik IPA yapılanmasına ilişkin mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır. Bu ve bundan sonraki gelişmeleri de üçüncü dönem olarak adlandırmak daha doğru olacaktır: 2013 yılına kadar olan donemi kapsayacak şekilde Avrupa Birliği'nin, Katılım Öncesi Mali Yardımlarını yeniden ele alarak PHARE, ISPA, SAPARD gibi aday ülkelere yönelik AB mali yardımları ve "Türkiye için Katılım Öncesi Mali Yardım" başlıklı fonu tek bir çatı altında topladığı IPA sistemi yeni dönem olarak ele alınacaktır.

Şu anda bağlayıcı olan temel mevzuattan bazıları:

- 17.07.2006 IPA Tüzüğü
- 12.07.2007 IPA Uygulama Tüzüğü
- 24.12.2005 Çerçeve Anlaşması
- 2005/18 "*Katılım Öncesi AB'den Sağlanacak Fon Yönetimi*" başlıklı Başbakanlık Genelgesi.

IPA uygulaması, aday ve potansiyel aday ülkelerin özellikle aşağıda belirtilen alanlardaki çabalarına destek vermek amacını taşımaktadır; (Gösterici ve Ormanoğlu, 2007: 101-114)

- Demokratik kuruluşları güçlendirme ve hukukun üstünlüğü ilkesinin uygulanması,
- İnsan hakları ile temel hak ve hürriyetlerin korunması, ilerletilmesi ve azınlık haklarına saygı,
- Kamu yönetimi reformu,
- Ekonomik reformların yürütülmesi,
- Sosyal içerme,
- Cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi ve ayrımcılığın önlenmesi,
- Sivil toplumun desteklenmesi,
- Bölgesel ve sınır ötesi işbirliği, barış ve yeniden yapılanmanın ilerletilmesi, - Yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunma.

Çok Yıllı Endikatif Planlama Belgesi (MIPD) 2007-2013 yılları arasında kapsamaktadır. Adalet, işçileri, özel sektör, ulaştırma, enerji, tarım gibi başlıkların içinde "sosyal gelişme" ana başlık olarak ele alınmış, 2007-2010 arasında tüm alanlarda

yapılan toplam 2.196,80 Milyon EU'dan %25'ne tekabül eden 546,61 Milyon EU, bu alanı ilgilendiren başlıklar için hazırlanan projelere ödenmiştir.

AB ilerleme raporlarında eksiklik olarak belirtilen alanların en kısa sürede ikmalini veya hızlandırılmasını sağlamak/kolaylaştırmak için verilen bu AB fonlarının; etkin kullanımı, projelerin kalıcı sonuçlar doğurması, sürdürülebilir uygulamalar doğurması konusunda Türkiye üzerinde milli bir yük vardır.

3.2 ULUSAL DÜZENLEMELER

3.2.1 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

Anayasanın “Kanun önünde eşitlik” başlıklı 10 uncu maddesinin üçüncü fıkrasında; “Çocuklar, yaşlılar, özürllüer, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.” hükmü ve 07.05.2010 tarihli ve 5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunu'nun 4. maddesi ile Anayasanın 41' inci maddesinin kenar başlığı “Ailenin korunması ve çocuk hakları” şeklinde değiştirilmiş ve maddeye çocuk hakları ile istismar ve şiddete maruz kalan çocuklara ilişkin yeni fıkralar eklenmiştir. “Ailenin korunması ve çocuk hakları” başlıklı 41 inci maddesinde;

“.. .Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar. Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.” Bu ifade ile Devlet'in çocukların sağlıklı bir aile yapısı içinde yaşamasını sağlamakla yükümlü olduğu belirtilmektedir. Yine “Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler”

başlıklı 61 inci maddesinin dördüncü fıkrasında; “Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.” ifadesi ile çocukların korunması anayasal bir hak olarak tanınmıştır. Anayasanın 141 inci maddesinde ise “Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.” ifadeleri ile mağdur çocukları koruma altına almaktadır.

Anayasanın “Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi” başlıklı 42 nci maddesinin

birinci fıkrasında; “*Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.*” ifadesi ile çocukların eğitim ve öğretim hakkı anayasal güvence altına alınmıştır.

Çalışma şartları ve dinlenme hakkı” başlıklı 50 nci maddesinde; “*Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.*” hükümleri yer almaktadır.

3.2.2 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu 22.11.2001 tarihinde kabul edilmiş, 08.12.2001 tarihli ve 24607 Sayılı Resmî Gazete ’de yayımlanmıştır. Türk Medeni Kanunu herkesin, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorunda olduğunu; bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeninin korumayacağını belirtir.

Aile hukuku, bu Kanun’da ayrı bir bölüm olarak düzenlenmiştir. 11 inci maddesinde, erginlik döneminin on sekiz yaşın doldurulmasıyla başladığı vurgulanmakta ve 12 nci maddesinde, on beş yaşını dolduran küçüğün, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabileceği belirtilmektedir. 124 üncü maddesine göre erkek veya kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenememektedir. Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. 126 ncı maddesine göre ise küçük, yasal temsilcisinin izni olmadıkça evlenemez.

Anılan Kanun’da ailenin huzur ve bütünlüğünün korunması, çocukların bakım, eğitim ve gözetiminin yapılması, aile bireylerinin birbirlerine saygı ve anlayış göstermesi, aile onurunu gözetmeleri gerektiği, çocuklar ile ilişkide kişisel ilişkilerin korunmasına ilişkin maddeler yer almaktadır.

328 inci maddesine göre ana ve babanın bakım borcu, çocuğun ergin olmasına kadar devam eder. Çocuk ergin olduğu hâlde eğitimi devam ediyorsa ana - baba durum ve koşullara göre kendilerinden beklenebilecek ölçüde olmak üzere, eğitimi sona erinceye kadar çocuğa bakmakla yükümlüdürler. 335 inci maddesine göre ise ergin olmayan çocuk, ana ve babasının velayeti altındadır. Yasal sebep olmadıkça velayet ana ve babadan alınmaz. Hâkim vasi atanmasına gerek görmedikçe, kısıtlanan ergin çocuklar da ana ve babanın velayeti altında kalırlar.

Aynı Kanun'da ayrıca üvey çocuklara da özen ve ilgi gösterilmesi gerektiği, çocukların bakımı konusunda menfaatlerinin gözetilmesi, görüşünün alınması gerektiği, çocuğun izinsiz evi terk edemeyeceği, çocukların eğitimlerine devam etmelerinin sağlanması, zihinsel ve bedensel özürlü bulunan çocuklara genel ve mesleki bir eğitim sağlanması, çocuğun korunması, çocuğun ailenin yanında zarar görmesi hâlinde anne babadan alınabilmesine ve kuruma yerleştirilebilmesine ilişkin hükümler yer almaktadır.

4721 sayılı Kanunun 346 ncı maddesine göre, çocuğun menfaati ve gelişmesi tehlikeye düşerse ve anne-baba duruma çare bulamazsa hakim, çocuğun korunması için uygun önlemleri alır. Bu önlemler aileye rehberlik, yardım, ana-babaya ihtar, emir veya direktiflerin verilmesi veya denetime tabi tutulmaları ve çocuğun korunması için aileye destek verilmesi sureti ile alınan önlemlerdir.

347 nci maddeye göre, eğer çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimi tehlikede bulunur ve çocuk manen terk edilmiş bulunursa, hakim çocuğu ana-baba yanından alarak bir ailenin yanına veya kuruma yerleştirebilir. Ana-baba ve çocuğun ödeme gücü yoksa bu önlemlerin gerektirdiği giderler devletçe karşılanır.

348inci madde ise velayetin kaldırılmasını düzenlemektedir. Çocuğun korunmasına ilişkin diğer önlemlerden sonuç alınamaz ya da bu önlemlerin yetersiz kalacağı önceden anlaşılırsa hakim aşağıdaki hallerde velayetin kaldırılmasına karar verebilir.

- Ana ve babanın deneyimsizliği, hastalığı, özürlü olması, başka yerlerde bulunması veya benzeri sebeplerle velayet görevini yerine getirememesi,
- Ana-babanın çocuğa yeterli ilgiyi göstermemesi ve ona karşı yükümlülüklerini savsaklaması,

İstismar ve ihmalin Medeni Hukuk açısından sonuçları;

- İstismar eden ana-baba ise velayetin kaldırılması, vasi ise vasiliğin iptali,
- İstismar edilen çocuk hakkında koruma tedbirlerinin alınmasına hükmedilebilir.
- İstismar edenin aynı zamanda tazminat sorumluluğu söz konusudur.

Keza 404 üncü maddesine göre velayet altında bulunmayan her küçüğün vesayet altına alınacağı hükmüne yer verilmiştir.

3.2.3 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

Ceza Kanunu'nun amacı, kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir. Bu amacın gerçekleştirilmesi için ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türlerini düzenlemek amacıyla 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) 26.09.2004 tarihinde kabul edilmiş ve 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 26.9.2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda (TCK) pek çok yeni düzenleme söz konusudur. Kanunda çocukların lehine olduğu gibi, çocukların aleyhine de düzenlemeler mevcuttur. Örneğin TCK'nın 31 inci maddesi "Yaş küçüklüğü" başlığı altında küçükleri ceza adalet sisteminin içine sokmuştur. Uluslararası sözleşmeler ile taahhüt ettiğimiz çocukların kendilerine özgü makamlarda, kendilerine özgü kanun ve usul ile yargılanmalarına ilişkin ilkeler ihlal edilmiştir. Bunun yanında mağdur çocuklar açısından, bu Kanunda çocukların cinsel istismarı ayrı bir başlık ile düzenlenmiş, bir kısım suçların çocuklara karşı işlenmesi ayrıca ağırlaştırıcı neden olarak düzenlenmiştir.

Kanunun 77 nci maddesine göre cinsel saldırıda bulunma, çocukların cinsel istismarı insanlığa karşı suç olarak değerlendirilir. 80 nci maddesine insan ticareti ile ilgili cezalarda mağdurun on sekiz yaşından küçük olması hâlinde zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tabi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tedarik edilmeleri, kaçırılmaları, bir yerden diğer bir yere götürülmeleri veya sevk edilmeleri veya barındırılmaları hâllerinde suça ait araç fiillerden (tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle) hiçbirine başvurulmuş olmasa da faile sekiz yıldan on iki yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası verilir.

5237 sayılı Kanun'da çocukların fiziksel, duygusal istismar karşısında korunmaları ve istismar edenin cezalandırılmasına ilişkin bir düzenleme "İşkence" başlıklı 94 üncü madde ve "Eziyet" başlıklı 96 nci maddesinde bulunmaktadır. Eziyete ilişkin düzenleme çocuk istismar ve ihmali ve özellikle fiziksel, cinsel, duygusal olmak üzere tüm istismar türlerini içine alan ve istismar edene uygulanan müeyyide için gerekli düzenlemenin yer aldığı bir maddedir. Kanunun 98 inci maddesi "Yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi" konusunu içermektedir. Yaşı, hastalığı

veya yaralanması dolayısıyla ya da başka herhangi bir nedenle kendini idare edemeyecek durumda olan kimseye hal ve koşulların elverdiği ölçüde yardım etmeyen ya da durumu derhal ilgili makamlara bildirmeyen kişinin, bir yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılacağı hükme bağlanmıştır.

Kanunun 102 ve 103 üncü maddelerinde cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar ayrı birer başlık altında düzenlenmiştir. Çocuklara karşı işlenen ve çocuk istismarı teşkil eden müstehcenlik, fuhuş, kumar oynanması için yer ve imkan sağlama, dilencilik “Genel Ahlaka Karşı Suçlar” başlığı altında düzenlenmiştir. Çocukların cinsel istismarını önleyici, Çocuk Fahişeliği, Pornografisi ve Satışı ile İlgili Çocuk Hakları Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri ile paralel bir düzenleme de Kanunun 226 ve 227 nci maddesinde düzenlenmiştir.

Yeni Türk Ceza Kanununun “Kötü muamele” başlıklı 232 nci maddesi ve “Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali” başlıklı 233 üncü maddesi aile düzenine karşı suçlar bölümü altında düzenlenmiştir. Kötü muamele suçundan, idaresi altında bulunan veya büyütme, okutmak, bakmak, muhafaza etmek veya bir meslek veya sanat öğretmekle yükümlü olduğu kişi üzerinde, sahibi bulunduğu terbiye hakkından doğan disiplin yetkisini kötüye kullanan kişiye, bir yıla kadar hapis cezası verilir.

Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali suçundan, aile hukukundan doğan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünü yerine getirmeyen kişi, şikâyet üzerine, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Velayet hakları kaldırılmış olsa da itiyadı sarhoşluk, uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin kullanılması ya da onur kırıcı tavır ve hareketlerin sonucu maddi ve manevi özen noksanlığı nedeniyle çocuklarının ahlak, güvenlik ve sağlığını ağır şekilde tehlikeye sokan ana veya baba, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Yine Kanunun 278 inci maddesinde “Suçu bildirmeme başlığı altında belli suçlar açısından bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi, mağdurun yaşının 15 yaşını bitirmemiş çocuk olması durumunda verilecek cezanın yarı oranında artırılacağı, “Kamu görevlisinin suçu bildirmemesi” başlıklı 279 uncu maddesi ve “Sağlık mesleği mensuplarının suçu bildirmemesi” başlıklı 280 inci maddeleri ile belli kişiler tarafından bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi suç sayılmıştır.

3.2.4 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, ceza muhakemesinin nasıl yapılacağı hususundaki kurallar ile bu sürece katılan kişilerin hak, yetki ve yükümlülüklerini düzenlemektedir. Kanun 04.12.2004 tarihinde kabul edilmiş; 17.12.2004 tarihli ve 25673 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

04.12.2004 tarih ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 76 ncı maddesinin dördüncü fıkrasında “çocuğun görüşü” önem arz etmektedir. ÇHS’nin 12 nci maddesine göre, Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek sureti ile tanınırlar. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yolu ile dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa özellikle sağlanacaktır. Kanun’da yer alan “çocuğun görüşü” ÇHS’nin temel ilkeleri ile beraber, çocuğun öncelikli yararı ilkesi doğrultusunda ve ÇHS’nin 12 nci maddesi ile birlikte yorumlandığında “çocuğun onayını” ifade edebileceği düşünülebilir.

Kanunun 234 üncü maddesine göre, mağdur 18 yaşını doldurmamış ise, istemi aranmaksızın baro tarafından avukat görevlendirileceğinin hükme bağlandığı, dolayısıyla 18 yaşını tamamlamamış küçüklere soruşturma ve kovuşturma aşamasında verilecek zorunlu hukuki desteğin çocuk istismarını önlemede etkili olacağı değerlendirilmektedir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve diğer kanunlar çerçevesinde çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesi açısından bu kanunların ilgili hükümleri, artık çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesi konusunda kurumlar, kuruluşlar ve disiplinler arası işbirliğini öngören bir anlayışın yerleştiğini görmekteyiz. Kurumlar arası işbirliği, sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde çalışma Çocuk Koruma Kanununun 30 uncu maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde yer almaktadır.

3.2.5 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun

4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair

Kanun 09.01.2003 tarihinde kabul edilmiş ve 18.01.2003 tarihli ve 24997 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Bu Kanun’un amacı, aile mahkemelerinin kuruluş, görev ve yargılama usullerini düzenlemektir. Bu Kanun, aile hukukundan doğan dava ve işleri görmek üzere kurulan aile mahkemelerine dair hükümleri kapsar.

Aile mahkemesi, diğer kanunlardaki hükümler saklı kalmak üzere görev alanına giren konularda; küçükler hakkında, bakım ve gözetime yönelik nafaka yükümlülüğü konusunda gerekli önlemleri almaya, bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunan veya manen terk edilmiş hâlde kalan küçüğü, ana ve babadan alarak bir aile yanına veya resmî ya da özel sağlık kurumuna veya eğitimi güç çocuklara mahsus kuruma yerleştirmeye; çocukların mallarının yönetimine ve korunmasına ilişkin önlemleri almaya; genel ve katma bütçeli daireler, mahalli idareler, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bankalar tarafından kurulmuş teşekkül, müessese veya işletmelere veya benzeri işyerlerine yahut meslek sahibi birinin yanına yerleştirmeye karar verebilir.

3.2.6 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu

Kanun 24.05.1983 tarihinde kabul edilmiştir. Amacı; “korunmaya, bakıma veya yardıma muhtaç aile, çocuk, özürlü, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetlere ve bu hizmetleri yürütmek üzere kurulan teşkilatın kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklar ile faaliyet ve gelirlerine ait esas ve usulleri düzenlemektir.” Bu Kanun, sosyal hizmetlerle ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek kişileri ve özel hukuk tüzel kişilerini, sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarında çalışan personeli, sosyal hizmetlerden faydalananları ve faydalanacak durumda olanları kapsar. Kanunun 3 üncü maddesinde, "Korunmaya Muhtaç Çocuk"; beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup, ana ve babasız, ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan, ana ve babası veya her ikisi tarafından terk edilen, ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuk olarak tanımlanmaktadır. "Çocuk ve Gençlik Merkezleri" ise, eşler arası anlaşmazlık, ihmal, hastalık, kötü alışkanlık, yoksulluk, terk ve benzeri nedenlerle sokağa düşerek sosyal tehlike ile karşı karşıya kalan veya sokakta çalışan çocuk ve gençlerin geçici süre ile rehabilitasyonlarını ve topluma yeniden kazandırılmalarını sağlamak amacıyla kurulan yatılı ve gündüzlü sosyal hizmet

kuruluşlarını ifade etmektedir.

Kanun'da belirtilen sosyal hizmetlere ilişkin genel esaslar arasında sosyal hizmet programlarının uygulanmasında korunmaya muhtaç çocuk, muhtaç sakat ve muhtaç yaşlıya öncelik tanınması; korunmaya muhtaç çocuklara ilişkin sosyal hizmetlerin yürütülmesi; Korunmaya muhtaç çocukların Türk örf, âdet, inanç ve milli ahlakına sahip, kendisine güvenen, insan sevgi ve saygısıyla dolu, Atatürkçü düşünce ve Atatürk ilke ve inkılaplarına uygun olarak yetiştirilmeleri, bir iş veya meslek sahibi yapılmaları, koruma kararı kalktıktan sonra da toplum içinde izlenmeleri ve imkânlar ölçüsünde desteklenmeleri yer almaktadır.

Kanunun 21 inci maddesinde, Kurumun, korunmaya, bakıma, yardıma muhtaç aile, çocuk, özürlü ve yaşlılar ile sosyal hizmetlere muhtaç diğer kişileri tespit ve incelemekle görevlendirildiği belirtilmektedir. Bu kişilerin Kuruma duyurulmasında ve incelemeye ilişkin olarak Kurum ile işbirliğinde bulunulmasında mahalli mülki amirler, sağlık kuruluşları ve köy muhtarları ile genel kolluk kuvvetleri ve belediye zabıta memurları yükümlüdürler.

Kanunun 22 nci maddesinde, korunmaya muhtaç çocukların reşit oluncaya kadar bu Kanun hükümlerine göre Kurumca kurulan sosyal hizmet kuruluşlarında bakılıp yetiştirilmeleri ve bir meslek sahibi edilmeleri hususundaki gerekli tedbir kararı yetkili ve görevli mahkemece alınır. Bu karar için gerekli belgeler Kurumca düzenlenir ve ilgili mahkemeye gönderilir.

3.2.7 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) 03.07.2005 tarihinde kabul edilmiş; 15.07.2005 tarihli ve 25876 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Çocuk Koruma Kanunu'nun amacı korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. Bu Kanun, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin usul ve esaslarına, çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri kapsamaktadır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin ilkeleri olan "Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması" ilkesi bu Kanun'un da temel ilkesi olarak kabul edilmiştir. Çocuğun haklarının korunması amacıyla bu

Kanun'un uygulanmasında gözetilen diğerk temel ilkeler;

- Çocuğın yarar ve esenliğinin gözetilmesi,
- Çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tabi tutulmaması,
- Çocuk ve ailesi bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılımlarının sağlanması,
- Çocuğın, ailesinin, ilgililerin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliğı içinde çalışmaları,
- İnsan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usul izlenmesi,
- Soruşturma ve kovuşturma sürecinde çocuğın durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi,
- Kararların alınmasında ve uygulanmasında, çocuğın yaşına ve gelişimine uygun eğitimini ve öğrenimini, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesinin desteklenmesi,
- Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına, en son çare olarak başvurulması,
- Tedbir kararı verilirken kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması,
- Çocukların bakılıp gözetildiğı, tedbir kararlarının uygulandığı kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmaları,
- Çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, yargılama ve kararların yerine getirilmesinde, kimliğinin başkaları tarafından belirlenememesine yönelik önlemler alınması şeklindedir.

Kanun'da adli ve idari merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirmekle yükümlüdür. Çocuk ile çocuğın bakımından sorumlu kimselerin de çocuğın korunma altına alınması amacıyla Sosyal

Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna başvurabileceğı belirtilmektedir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, kendisine bildirilen olaylarla ilgili olarak gerekli araştırmayı derhâl yapmakla yükümlüdür.

Kanun'a göre korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirler; çocuğın menfaatleri bakımından kendisinin, ana, baba, vasisi veya birlikte

yaşadığı kimselerin bulunduğu yerdeki çocuk hâkimince alınması gerekmektedir. Tedbir kararlarının uygulanması, kararı veren hâkim veya mahkemece en geç üçer aylık sürelerle incelettirmelidir.

Derhâl korunma altına alınmasını gerektiren bir durumun varlığı hâlinde çocuk, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından bakım ve gözetim altına alındıktan sonra acil korunma kararının alınması için sürecin nasıl başlatılacağı Kanun'da belirtilmektedir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından, kendisine intikal eden olaylarda gerekli önlemler derhâl alınarak çocuk, resmî veya özel kuruluşlara yerleştirilerek bakım ve barınma kararları yerine getirilmektedir.

Çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik olarak danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında tedbirler alınabilir:

- Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,
- Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait iş yerlerine yerleştirilmesine,
- Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,
- Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbi bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına,
- Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya yöneliktir.

Anılan Kanun'da; koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınması, çocuklara özgü güvenlik tedbiri, akıl hastalığı, tedbir kararlarında usul hakkında hükümler yer almaktadır. Kanun'un ikinci kısmında soruşturma ve kovuşturma aşamalarına ilişkin maddeler; üçüncü kısmında Mahkemeler ve Cumhuriyet Savcılığı kurulmasıyla ilgili

maddeler ile bunların görev ve yetkilerinin tanımlandığı maddeler yer almaktadır.(T.B.M.M. Raporu, 152-153.)

Çocuk Koruma Kanununun tümü üzerinde değerlendirme yapıldığında, çocuklar hakkında tedbir alınması gereken durumlarda gecikmeksizin tedbir alınması, çocuğu istismar ettiğinden şüphelenilen yakınlarına bilgi verilmemesi, acil koruma kararına ilişkin düzenleme büyük ölçüde istismarın önlenmesinde rol oynayacaktır. Ayrıca kolluğun çocuk biriminin derhal barodan avukat görevlendirilmesi konusunda talepte bulunması, çocuğa karşı suç işlediğinde delillerin kaybolmaması, zamanın geçmemesi, maddi-manevi bulgulara ulaşabilme konusunda önem taşımakta, diğer yandan eğer istismar eyleminde bulunan aile bireylerinden biri ise, çocuğun o ortamdan uzak tutulabilmesi, acil koruma kararı ile mümkün olabilmektedir.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda tedbir kararı gerektiren “korunmaya ihtiyacı olan çocuk” ve “suça sürüklenen çocuk” olarak iki ayrı tanım mevcuttur. Kanun çerçevesinde gerek korunmaya ihtiyacı olan çocuklar ile suça sürüklenen çocuklardan ceza evine girmeyenler hakkında bakım ve danışmanlık tedbirinin uygulanmasında yerel yönetimlere sorumluluk verilmesi hususu düzenlenmiştir.

Dolayısıyla yerel yönetimler tarafından yerine getirilecek sorumluluklar suçun ortaya çıkmasını neden olan koşulların oluşumunu önleyici çalışmaları kapsadığı gibi, Çocuk Koruma Kanunu'nun 5 inci maddesinin (a) ve (e) bentlerinde yazılı ve suça sürüklenen veya suç mağduru çocuklara yönelik danışmanlık, bakım ve barınma gibi koruyucu ve destekleyici tedbirleri uygulamayı ayrıca 6 ncı maddesinde belirtildiği şekliyle korunma ihtiyacı olan çocuğu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirim yükümlülüğünü de kapsamaktadır.Bu kanunlar, yerel yönetim kuruluşlarına çocukların yaşam şartlarını yakından takip etme, yetersiz bakım ve koruma altında bulunan çocukların davranışsal, duygusal ve sosyal sorunlarının giderilmesi için gerekli tedbirleri alma veya ilgili kurumlara bildirme ve çocuk/gençlik koruma merkezleri gibi çocukların sağlıklı gelişimine katkı sağlamaya yönelik kurumsal yapıları oluşturma sorumluluğunu yüklemektedir.

3.2.8 4857 sayılı İş Kanunu

4857 sayılı İş Kanunu 10.06.2003 tarihli 25134 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 4857 sayılı İş Kanunu, çocuklara ilişkin asgari

çalışma yaşı, ücretli izin, sağlık kontrolleri konusunda özel düzenlemeler getirmektedir. Bu yönüyle, 4857 sayılı İş Kanunu, ILO'nun Uluslararası Sözleşmeleri, özellikle 138 sayılı En Az Yaş Sözleşmesi ile getirilen düzenlemelerle uyum içerisinde.

4857 sayılı İş Kanununun “Çalıştırma yaşı ve çocukları çalıştırma yasağı” başlıklı 71 inci maddesinde; “On beş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak, on dört yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler.

Çocuk ve genç işçilerin işe yerleştirilmelerinde ve çalıştırılabilecekleri işlerde güvenlik, sağlık, bedensel, zihinsel ve psikolojik gelişmeleri, kişisel yatkınlık ve yetenekleri dikkate alınır. Çocuğun gördüğü iş onun okula gitmesine, mesleki eğitiminin devamına engel olamaz, onun derslerini düzenli bir şekilde izlemesine zarar veremez.

On sekiz yaşını doldurmamış çocuk ve genç işçiler bakımından yasak olan işler ile on beş yaşını tamamlamış, ancak on sekiz yaşını tamamlamamış genç işçilerin çalışmasına izin verilecek işler, on dört yaşını bitirmiş ve ilköğretimini tamamlamış çocukların çalıştırılabilecekleri hafif işler ve çalışma koşulları Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir denilmektedir.

Temel eğitimi tamamlamış ve okula gitmeyen çocukların çalışma saatleri günde yedi ve haftada otuz beş saatten fazla olamaz. Ancak, on beş yaşını tamamlamış çocuklar için bu süre günde sekiz ve haftada kırk saate kadar artırılabilir.

Okula devam eden çocukların eğitim dönemindeki çalışma süreleri, eğitim saatleri dışında olmak üzere, en fazla günde iki saat ve haftada on saat olabilir. Okulun kapalı olduğu dönemlerde çalışma süreleri yukarıda birinci fıkrada öngörülen süreleri aşamaz.” hükümleri yer almaktadır.

1930 tarihli Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nda 12 olarak belirlenen asgari çalışma yaşının değiştirilmesi, İş Kanunu ve İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Zira çocuğun çalıştığı işin İş Kanunu kapsamına girmediği durumlarda Umumi Hıfzıssıhha Kanunu geçerli olabilecektir. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 12-16 yaş arası çocukların günde 8 saatten fazla çalıştırılmayacağı öngören hükmü, İş Kanunu'ndaki 15 yaşını doldurmamışların hafif işler dışında çalıştırılmasını yasaklayan ve 14 yaşını doldurmuş çocukların günde en fazla 7 saat

çalıştırılacağını öngören düzenlemelerle ve uluslararası hukuk ile çatışma halindedir. Zorunlu ilköğrenim yaşının altındaki çocukların çalıştırılabilmesine izin veren bu düzenlemelerin değiştirilmesi gereklidir.

Çocukların gelişimi açısından önemli olan gece çalıştırılma yasağı, İş Kanunu'na göre sadece sanayiye ait işlerde, Postalar Halinde İşçi Çalıştırılarak Yürütülen İşlerde Çalışmalara İlişkin Özel Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'e göre tüm sektörler için geçerlidir. İş Kanunu'nun kapsamı dar olmasına karşın Yönetmelik düzenlemesi ile sözleşmeyle bir uyumun sağlandığı ifade edilebilir. Hatta İş Kanunu'na göre gece çalışması saat 20:00 ile 06:00 arasında tanımlanmış olmasına karşın, bazı bölgelerin özellikleri bakımından bu saatlerin değiştirilebileceği düzenlenmiştir ve dolayısıyla çocuk işçileri de etkileyebilecektir. Bu haliyle düzenleme, çocukların eğitime erişimlerini veya eğitimdeki başarılarını olumsuz yönde etkiler niteliktedir (Tüzün, 2009: 13)

3.2.9 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu

1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu 6.5.1930 tarihli 1489 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Çocuk çalıştırılması ile hükümler Kanunun "İşçiler Hıfzıssıhhası" adlı 7 nci bölümünde yer almaktadır. Kanunun 173, 174, 176 ve 282 nci maddeleri çocukların çalıştırılmalarına ilişkin uygulamaları içermektedir.

Bu Kanuna göre, on iki yaşından küçük çocukların fabrika ve imalathane gibi her türlü sanat müesseseleri ile maden işlerinde çalıştırılması yasaklanmıştır. On iki yaş ile on altı arasında bulunan kız ve erkek çocuklarının günde azami sekiz saat çalıştırılabileceği ve bu çocuklara saat yirmiden sonra gece çalışması yaptırılmayacağı hüküm altına alınmıştır. Ayrıca, mahalli belediyelerce bar, kabare, dans salonları, kahve, gazino ve hamamlarda on sekiz yaşın altındaki çocukların çalıştırılması yasaklanmıştır.

3.2.10 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu

3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu 05.06.1986 tarihinde kabul edilmiş ve 19.06.1986 tarihli ve 19139 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.1986 yılında yürürlüğe konulan 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu ile

mesleki eğitim sistemi düzenlenmiştir. 2001 yılında bazı kanunlarda değişiklik yapan 4702 sayılı Kanun ile 3308 sayılı Kanunda değişiklik yapılmıştır. 3308 sayılı Kanunun amacı; çırak, kalfa ve ustaların eğitimi ile okullarda ve işletmelerde yapılacak mesleki eğitime ilişkin esasları düzenlemektir. Çıraklık yanında, aday çıraklık uygulamasını da düzenleyen bu Kanuna göre; 14 yaşını doldurmuş 19 yaşından gün almamış olmak, en az ilköğretim mezunu olmak ve bünyesi ve sağlık durumu gireceği mesleğin gerektirdiği işleri yapmaya uygun olmak çıraklığa girişte aranan şartlardır. 4702 sayılı Kanun ile 19 yaşından gün almış ancak daha önce çıraklık eğitimden geçmemiş olanların da çırak olabilmelerine imkan tanınmıştır.

3308 sayılı Kanuna göre, çıraklığa başlama yaşını doldurmamış ve çıraklık döneminden önce kendisine işyeri ortamı tanıtılan, sanat ve mesleğin ön bilgileri verilen kişi aday çırak olarak kabul edilmektedir. Aday çırak ve çıraklara ücretli izin verilerek, bunların mesleki ve genel eğitim almalarına olanak tanınmakta; ancak bu eğitimin süresi haftalık 8-10 saat ile sınırlandırılmaktadır. Pratik eğitimin işyerinde veya çıraklık eğitim merkezlerinde, teorik eğitimin ise eğitim kurumlarında ya da Milli Eğitim Bakanlığının uygun gördüğü eğitime elverişli işyerlerinde yapılacağı belirtilmektedir. Kanuna göre, aday çırak ve çıraklara ödenecek ücretler bunların yaşlarına uygun asgari ücretin % 30'undan az olamaz ve bu ücretler her türlü vergiden muaftır. Aday çırak ve çıraklar 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun iş kazası ve meslek hastalıkları ile ilgili hastalık sigortası hükümlerinden faydalanırlar. Aday çırak ve çıraklara işletmelerce her yıl tatil aylarında 1 ay ücretli izin verilir.(Akpınar, 1996: 29-31)

3.2.11 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu 05.01.1961 tarihinde kabul edilmiş ve 12.1.1961 tarihli ve 10705 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanmıştır. Kanunun 1 inci maddesinde, ilköğretimin, kadın erkek bütün Türklerin milli gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretim olduğunu tanımlar. Ayrıca Kanunun 2 nci maddesinde; ilköğretimin, ilköğrenim kurumlarında öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocuklar için mecburi, Devlet okullarında parasız olduğu; 3 üncü maddesinde, mecburi ilköğretim çağının, 6-14 yaş grubundaki çocukları kapsadığı; 4 üncü maddesinde ise, Türk vatandaşı kız ve erkek çocukların ilköğrenimlerini resmî veya özel Türk ilköğretim okullarında

yapmakla mükellef oldukları belirtilir.

Kanun'un 11' inci maddesi hükmüne göre nüfusun az veya dağınık olduğu yerlerde; köyler gruplaştırılarak, merkezî durumda olan veya durumu uygun bulunan köylerde ilköğretim bölge okulları ve bunlara bağlı pansiyonlar, gruplaştırmanın mümkün olmadığı yerlerde ise yatılı ilköğretim bölge okulları veya gezici okullar açılabilir. Gezici okullarda gezici öğretmenler görevlendirilir. Bu okullarda yetiştirici sınıflar ve kurslar da açılabilir. Yetiştirici ve tamamlayıcı sınıflar ve kurslar, mecburi ilköğrenim çağında buldukları hâlde, öğrenimlerini yaşitlarıyla birlikte zamanında yapmamış olan çocuklara kısa yoldan ilköğrenim vermek ve ayrıca yetişmelerine lüzum görülen çocukları ilköğretim okuluna hazırlamak veya ilköğretim okulunu bitirmiş olup da henüz mecburi öğrenim çağında bulunan ve üst dereceli öğrenim kurumlarına gidemeyecek olanların genel bilgilerini artırmak ve kendilerine iş ve üretim hayatında faydalı olacak bilgi ve maharetleri kazandırmak amacıyla gerçek ve tüzel kişilerle, belediyeler, özel idareler ve Devlet tarafından açılabilir.

Kanununun 12 nci maddesine göre, mecburi ilköğrenim çağında buldukları hâlde zihnen, bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan özürlü olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır. Muhtarların, çocukların okula kaydolması hususunda sorumluluğu olduğu 48 inci maddede yer almaktadır.

52, 53, 55 ve 56 ncı maddesi okula devam edilme zorunluluğunu; edilmediği zaman yapılması gereken işlemler ile cezaları düzenlemektedir.

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 59 uncu maddesinde; "İlköğrenim çağında olup da mecburi ilköğretim kurumlarına devam etmeyenler, hiçbir resmi ve özel iş yerinde veya her ne surette olursa olsun çalışmayı gerektiren başka yerlerde ücretli veya ücretsiz çalıştırılmazlar.

İlköğretim kurumlarına devam ettiklerini belgeleyenler ise, çocukların çalıştırılmasını düzenleyen kanun hükümleri uygulanmak şartıyla ancak ders zamanları dışında bu gibi yerlerde çalıştırılabilirler.

İlköğretim çağında bulunan ve mecburi ilköğretim kurumlarına devam eden çocukların bu kanunda gösterilen ve Milli Eğitim Bakanlığınca açılmasına izin verilmiş olunanlar dışında, her ne ad altında kurulmuş olursa olsun, özel kurs ve dershanelere kabulü yasaktır." hükümleri yer almaktadır.

Ulusal hukukumuzda çocukla ilgili hükümleri içeren argümanlardan da

anlaşılacağı gibi çok sayıda kanunla ayrı ayrı düzenlenmiş bir sisteme sahip olduğumuz görülecektir. Bu dağınıklık uygulamada farklı usul ve enstrümanlara sahip hukuk dallarının uyumlu ve hızlı çalışmaması yanı sıra birbiriyle çelişen, birbirini engelleyen bir yapının oluşmasına neden olmuştur. Ancak AB üyeliğinin gerektirdiği hukuki ve sosyal şartların da etkisiyle önemli adımlar atılmaktadır. Bunun yanı sıra ülkemizin taraf olduğu çocuk haklarına ilişkin uluslararası sözleşmeler onaylanarak iç hukukumuza dahil edilmektedir.

Bu noktada ülkemizden farklı olarak uluslararası hukuk alanında ve diğer ülkelerin hukukunda yer alan bir konuya da değinmekte fayda bulunmaktadır. Mağdur çocukların korunması konusunda büyük gelişmeleri gerçekleştiren ülkelere bakıldığında bu ülkelerin düzenledikleri ayrıntılı ve etkin sistemlerin önemli temellerinden birinin Sivil Toplum Örgütleri olduğu görülmektedir. STK'lar çocuk mağduriyetini önleme ve mağduriyetin gerçekleşmesi aşamasından sonra, mağduriyet riski taşıyan çocukların tespitinden tutunda korunma kararı alınmış çocukların barınması gibi çeşitli ihtiyaçları karşılayan etkin çalışmalarıyla, çocuğa ve devlet mekanizmalarından oluşan sisteme yardımcı olmaktadır. Ancak bilindiği gibi ülkemizde devletin ilgili mekanizmalarıyla bu alanda çalışan STK'nın ilişkisi yok denecek kadar azdır.

Ülkemizde suç mağdurlarına Batı ülkelerindekine benzer mahiyette haklar sağlanamamasının en önemli sebeplerinden birisinin Türkiye'deki mağdurların haklarının korunması yönünde çalışmalar yürütebilecek bir mağdur destek yapılanmasının olmaması olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, ülkemizde böyle bir yapının kurulmasının Avrupa Birliğine üyelik sürecinden dolayı uzun yıllar boyunca geciktirilemeyeceğini belirtmekte de fayda vardır. Çünkü Avrupa Birliği mevzuatı ve prensip kararları gereği üye olan ve olmak isteyen her ülkede mağdur hakları ile ilgili bir takım minimum standartların yakalanması şartı koşulmaktadır. Mesela, Avrupa Konseyinin 15 Mart 2001 tarihinde aldığı çerçeve kararı ve de Avrupa Konseyi Bakanlar komitesinin 14 Haziran 2006 tarihli 967'nci birleşiminde aldığı "Rec(2006)8" sayılı kararları gereği üye ülkelerde suç mağdurlarına destek verilmesi için özel birimlerin kurulması; bağımsız mağdur destek kurumları oluşturularak bu kurumlar vasıtası ile suç mağdurlarına sosyal, psikolojik ve ekonomik destek sağlanması ve de poliste, sağlık kurumlarında, adli sistemde ve diğer sosyal yardım kurumlarında suç mağdurları ile doğrudan muhatap olan tüm personelin uygun ve yeterli eğitimden

geçirilmesi gerektiği şart koşulmaktadır.

Türkiye’de her ne kadar Batı ülkelerindeki gibi her türlü suçtan doğrudan veya dolaylı olarak etkilenen bütün suç mağdurlarına hizmet vermek üzere kurulmuş bir mağdur destek yapılanması veya mağdur haklarını korumaya yönelik özel bir mevzuat henüz bulunmasa da batılı ülkelerdeki mağdur destek kurumlarınca sunulan bir takım hizmetleri sınırlı olarak yürüten yapılar da bulunmaktadır. Mesela, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun bazı suçlardan mağdur olan çocuklara yönelik hizmetleri, hem devlet eliyle hem de sivil toplum desteği ile kurulan kadın sığınma evleri ve baroların kurmuş oldukları bir kısım bürolar, Türkiye’de faaliyet gösteren ve bazı suç mağdurlarına sınırlı destek sunan yapılanmalara örnek olarak gösterilebilir. Ancak bu tür çalışmalar yapan kuruluşların genellikle çocuklara, kadınlara, yaşlı ve malullere yönelik sınırlı hizmetler verdikleri ve çalışma alanlarına girmeyen birçok suç mağduriyetleri ile pek ilgilenemediklerini veya hedef grupları için yürüttükleri mevcut hizmetlerini bile sunarken çoğu zaman yetersiz veya desteksiz kaldıklarını belirtmekte fayda vardır. Oysa Batı standartlarında “suç mağdurlarına yardım kavramına bakıldığında bu grupların sadece kadın, çocuk, yaşlı ve özürllülerden ibaret olmadığı da görülmektedir. Mesela, gündelik hayatında kendi yolunda giderken bir kapkaççı, tinerci, holigan veya her hangi bir saldırganın saldırısı ile karşılaşp, fiziki zarar görerek işine bir süre gidemeyen bir mağdurun cinsiyetine bakılmaksızın destek verilmektedir. Bu bağlamda, birçok ülkede; fiziki saldırılar sonucu yaralanma veya ölümler, dikkatsiz bir şoför tarafından çarpma sonucu yaralanma veya ölümler, cinsel saldırılar, soygun, adam kaçıırma, kundakçılık vb. gibi suçların mağdurlarına veya yakınlarına yardım fonları vasıtası ile yardımda bulunmaktadır. Mağdurlara veya yakınlarına belirli miktarları aşmamak kaydı ile yapılan tıbbi yardım, psikolojik danışmanlık yardımı, iş ve gelir kaybı desteği, cenaze masraflarının karşılanması gibi maddi yardımlar onların bir an önce işlerine ve normal hayatlarına dönmeleri için önemli bir destek olarak görülmektedir. Ancak, yapılan yardımların eğer suç faillerinden geriye alınma veya trafik sigortası gibi sigorta kurumlarından tazmini mümkün bulunmakta ise bu yardımlar faillerden veya sigortalarından tahsil edilerek devletin üzerine düşen yükler hafifletilmektedir.

Ayrıca, suçlar neticesinde ortaya çıkan zararların ekonomik durumu müsait olan faillerce ödemesi ilave bir caydırıcılık da sağlamaktadır (www.victimsupport.org.uk/vs)

england wales/coping with crime/effects of crime/index.php, 21.03.2015).

ABD, Avrupa Birliği ve Avustralya gibi ÷lkelerdeki mağdur destek kurumlan, ÷lkemizdeki gibi sınırlı sayıdaki bir takım suçlar ve sosyal gruplar için yardım sağlamak yerine büt÷n suç mağdurlarına, ailelerine ve yakın arkadaşlarına veya gerektiğinde durumdan etkilenen komşulara bile ihtiyaç duyabilecekleri her türlü bilgi, pratik yardım veya ekonomik destek sunmak üzere kurulmuş kuruluşlardır. Bu kuruluşlar ceza adalet sisteminden bağımsız, ancak o kurumlara birlikte çalışarak hizmet üreten kuruluşlardır (Erzurumluoğlu, 2009: 73-75).

÷lkemizde çocuklara yönelik aile içi şiddet, okulda şiddet, taciz, sataşma ve benzerleri gibi konularda yapılan çalışmalara bakıldığında ailede veya okulda fiziksel ve psikolojik şiddet gören çocukların sayılarının azımsanmayacak kadar çok olduğu gör÷lmektedir. Bu miktarların azımsanamayacak miktarlarda olması ÷lkemizde mağdur destek kurumlarının vereceği hizmete ihtiyaç duyan çocuklarımızın ve gençlerimizin ne kadar çok olduğu konusunda bir değerlendirme yapmak mümkündür. Bu sebeple, ÷lkemizdeki suç mağdurlarının haklarının korunması, ihtiyaç duydukları desteklerin sağlanması ve de çeşitli yollarla birçok mağduriyetin daha oluşmadan önlenmesinin, bir takım mağduriyetler yaşandıktan sonra telafisine çalışmaktan çok daha iyi olduğu düşün÷ldüğünde, potansiyel suç mağdurlarının mağduriyetlerini minimize edebilecek çalışmaları yürütmek üzere kurulacak bir ‘Suç Mağdurlarına Destek Kurumu’nun ÷lkemizde suçlarla mücadele ve suçlardan doğan zararların telafisi açısından ne kadar değerli hizmetler vereceğini değerlendirmek mümkündür.

Çocuk hakları mevzuatında yakın zamanda bir çok reform, Türkiye’yi ilgili uluslararası standartlara daha da yaklaştırmış ve çocuklara yönelik pozitif ayrımcılığın önünü açmıştır. Ne var ki, mevzuatın uygulamaya konmasında hala bazı sorunlar göze çarpmaktadır. AB tarafından finanse edilen “*Önce Çocuklar: Türkiye’de Çocuklar İçin İyi Yönetişim, Koruma ve Adalete Doğru*” projenin ilk aşamasında gerçekleştirilen faaliyetler arasında kilit öneme sahip kurumların kapasitesinin artırılması ve korunmasız ailelerle olan iletişimlerinin iyileştirilmesi, risk altındaki çocukların becerilerinin geliştirilmesi ve çocuğa duyarlı adalet modelleri oluşturulması yer almaktadır. Proje kapsamında çocuk işçiliği, aile içi şiddet, istismar olayları sonucunda eğitim sistemini terk etme riski altında olan çocukları hedefleyen bir telafi eğitimi programı başlatılmıştır (AB-Türkiye Mali İşbirliği, 2011: 26-27).

Projenin ana amacı, on iki ilde (Adana, Ankara, Batman, Bursa, Diyarbakır, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Mersin, Samsun, Şanlıurfa ve Trabzon) entegre çocuk merkezli koruma hizmetlerinin sunulmasına yönelik etkili ve koordineli mekanizmalar tesis etmektir. Proje ile;

- 600 profesyonelin eğitilmesi yoluyla Çocuk Koruma Kanununun uygulaması güçlendirildi,
- Ceza infaz kurumlarında kalan tutuklu veya hükümlü çocuklar için, her bir çocuğun ihtiyaç ve dileklerini göz önüne alan bir “hükümlülerin etkin yönetimi” modeli hazırlandı,
- 0-18 yaş arası çocukların anne-babaları için çocuk yetiştirme ve ebeveynlik eğitimi programları başlatıldı,
- 10-14 yaş arasında olup da hiç okula gitmemiş veya eğitim sistemini terk etmiş çocuklar, telafi eğitimi yoluyla yeniden ilköğretime kazandırıldı.

3.3 TÜRK HUKUKUNDA KADIN VE KADINI KORUYUCU HÜKÜMLER

3.3.1 Anayasal Hükümler

Anayasamızda kadınların korunmasına ve erkeklerle eşit haklara sahip olmasına ilişkin hükümler bulunmaktadır. Anayasanın 10. maddesi kanun önünde eşitliği hükme bağlamaktadır. Buna göre, “*Herkes, dil, din, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi düşünce, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir*”. 2004 yılında aynı maddeye “*Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür*” fıkrası eklenmiştir. Son olarak, 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan referandumla kabul edilen anayasa değişikliği ile söz konusu maddeye “*Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Çocuklar, yaşlılar, engelliler gibi özel surette korunması gerekenler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılamaz*” hükmü eklenmiştir¹⁸. Bu hükümle birlikte “*pozitif ayrımcılık*” Türk anayasasında yer almış olmaktadır (<http://blog.milliyet.com.tr/Anayasa.Degisikligi.Referandumda.neyi.oylayacagiz/Blog/?BlogNo=254890> 25.04.2015).

Anayasanın 41. maddesi ile aile kurumu içerisinde cinsiyetler arası eşitlik öngörülmektedir. Söz konusu maddeye göre, “Aile Türk toplumunun temelidir ve eşler

arasında eşitliğe dayanır. Devlet ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocuklarının korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar”.

Anayasanın 49. ve 50. maddeleri ise çalışma hakkı ve eşitliğe ilişkindir. 49. maddede “çalışma herkesin hakkı ve ödevidir” hükmü yer alırken, “çalışma şartları ve dinlenme hakkı” başlıklı 50. maddede de “kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar” hükmü yer almaktadır.

Çalışma yaşamında kadın ve erkek arasında hak ve fırsat eşitliğinin sağlanması açısından Anayasanın “*ücrette adalet sağlanması*” başlıklı 55. maddesi oldukça önemlidir. Bu madde hükmüne göre, “devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır”. Bu hüküm ile kadın ve erkekler arasında ücret eşitliğinin bulunduğu ve bu konuda haklı bir neden olmadıkça ayırım yapılamayacağı belirtilmektedir.

Anayasanın 70. maddesi ile kadınların kamu hizmetine girme hakkı düzenlenmektedir. Buna göre, “*Her Türk kamu hizmetine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada görevin getirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez*”. Söz konusu hükümde yer alan esasların özel sektörde işe girmede de kabul edilmesi gerektiği şeklinde bir yorum yapılabilir.

3.3.2 Türk Ceza Kanunda Yapılan Düzenlemeler

Kadın istismarı ve haklarına ilişkin Türk Ceza Kanunumuzda Cinsel Tacize yönelik hükümlere yer verilmiş ve kadın ve kız ayırımı biçimindeki tanım ortadan kaldırılmıştır.

Bununla birlikte cinsel suçun eşe karşı işlenmesi durumunda soruşturma ve kovuşturma mağdurun şikayetine bağlı tutulmuştur.

Buna bağlı olarak Eski Türk Ceza Kanunu’nda, cinsel saldırı ya da kız-kadın kaçırmaya suçlarında “etkin pişmanlık” yararlanarak cinsel saldırıda bulunan kişinin mağdurla evlenmesi halinde cezasının 5 yıl ertelenmekteydi. Beş yıl süre ile evliliğin sürmesi halinde de suçlunun cezasını ortadan 2004 yılında AB uyum yasaları ile Türk Ceza kanunundan çıkartılmıştır. (www.ksgm.gov.tr, 2015)

3.3.3 Türk Hukuku'nda Kadın Erkek Eşitliği İlkesini Sağlamaya Yönelik Yasal Düzenlemelerin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin İlerleme Raporlarına Yansımaları

Türk Hukuku'nda kadın erkek eşitliği ilkesini sağlamaya yönelik yasal düzenlemelerin Avrupa Birliği'ne uyum süreci açısından siyasal kriterler çerçevesinde değerlendirilmesini yapan ilerleme raporları önemlidir (Göçmener, 2008). Medeni hukukta kadın erkek eşitliği kapsamında gerekli görülen raporlar bu bölümde incelenecektir.

3.3.3.1 1998 Yılı İlerleme Raporu

1998 yılında yayımlanan ilk ilerleme raporunda Türkiye'de kadınların statüsünün Avrupa Birliği ülkelerinin çoğunda geçerli olan duruma gittikçe yaklaşmakta olduğuna yer verilmiştir. Rapora göre, 25 Ağustos 1998'de Bakanlar Kurulu tarafından onaylanan ve raporun yayımlandığı tarihte henüz Komisyon aşamasında olan Medeni Kanun tasarısının yürürlüğe girmesiyle birlikte Türkiye'de kadın ve erkek arasında var olan eşitsizliklerin büyük bölümüyle ortadan kalkacağı öngörülmektedir. Bu anlamda, ilk ilerleme raporunun Türkiye açısından konu ile ilgili olarak eşitlik sorunlarının varlığına işaret edildiği ve ilerleme kaydedilmesi gerektiğinin belirtildiği görülmektedir (Konuk, 2008).

3.3.3.2 1999 Yılı İlerleme Raporu

1999 yılında yayınlanan ilerleme raporunda 14 yıl önce Türk Medeni Kanunu'nun evliliğe ve aile ilişkilerine dair hükümlerine aykırılık gerekçesiyle Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi'ne (KKHAÖS) konulan çekincelerin kaldırıldığı belirtilmiştir (Göçmener, 2008). Bu çekincelerin kaldırılmasıyla Türkiye, BM sisteminde ikinci en geniş katılımlı sözleşme niteliğine sahip KKHAÖS'ye çekince koymaksızın taraf olmuştur ayrıca çekincelerin kaldırılması ilerleme raporu için önemli bir adım oluşturmuştur (Konuk, 2008).

3.3.3.3 2000 Yılı İlerleme Raporu

2000 yılı itibariyle yürürlükte bulunan Medeni Kanun'un ilgili hükümlerinin

özellikle aileye ilişkin maddelerinin eşler arasında belli ölçüde hukuki eşitsizliğe neden olduğu vurgulanmıştır (Konuk, 2008). Örneğin kocanın aile reisi olduğunu ve evlilik birliğini tek başına temsil ettiğini; böylece kocanın, aile reisi olarak, çocukların kanuni velayetine sahip olan taraf olduğunu öngören maddeler; hukuki eşitsizliğe sebebiyet veren maddeler şeklinde ifade edilmiştir. Bununla birlikte 2000 yılı ilerleme raporunda Türk Anayasası'nın kadın erkek eşitliğini sağladığı ve ayrımcılık yapmama ilkesinin getirildiği olumlu olarak yer almıştır. (Göçmener, 2008).

3.3.3.4 2001 Yılı İlerleme Raporu

2001 yılı İlerleme Raporunda kadın ve erkeğe eşit davranma ile ilgili çalışmalar başlamış olmakla birlikte Avrupa Birliği'ne uyum sağlamak amacıyla yeni adımlar atılması beklenmiştir. Bu çalışmalara hız verilmesi istenmekle beraber ayrımcılıkla ilgili olarak Amsterdam Antlaşması'nın 13. Maddesi'nde yer alan 'bireyler arasında, dil, din, köken, inanç ve cinsiyet farklılıklarının ayrımcılığa neden olmaması' gerektiğini belirten ayrımcılık karşıtı müktesebata uyum için çaba gösterilmesi gerekliliğinin altı çizilmiştir (Konuk, 2008).

3.3.3.5 2002 Yılı İlerleme Raporu

2002 İlerleme Raporu'nda Yeni Medeni Kanun'un kadın-erkek eşitliğinin artırılması ile ilgili güvencelerin güçlendirilmesine yönelik hükümler içerdiği belirtilmiştir. Rapor bu döneme kadarki raporlar içinde kadın erkek eşitliğine en fazla yer veren metin olması bakımından da önemlidir. Bu açıdan önceki raporlar çok genel değerlendirmelere yer verirken; 2002 Raporu'nda kadın erkek eşitliğine dair daha detaylı değerlendirmeler yer almıştır. Ayrıca Rapor'da özellikle yeni Medeni Kanun'un kabul edilmesi gayet olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. 2002 İlerleme Raporu'nda Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar başlığı altında kadın erkek eşitliğine ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Kadın erkek eşitliği alanında Anayasa'nın 41. Maddesi'nin Ekim 2001'de değiştirilmesine uygun olarak aile reisliği kaldırılmış ve aile hayatında kadınlar ve erkekler için fırsat eşitliği getirilmiştir. Özellikle, eşlerin eşit hak ve yükümlülüklerinin teminat altına alınmasına ilişkin değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Evlilik içinde edinilen malların, eşler arasında eşit olarak paylaşılmasını öngören madde, yeni Medeni Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonraki evliliklere uygulanacağı

da belirtmektedir. (Göçmener, 2008).

3.3.3.6 2003 Yılı İlerleme Raporu

2003 yılı ilerleme raporuna göre kadın ve erkek arasında eşit muameleye ilişkin olarak, 2002 yılında kabul edilen yeni Medeni Kanun, yürürlüğe girmesinin hemen ardından uygulanmaya başlanmıştır. Bu önemli gelişme olarak görülmektedir. Ancak 2003 İlerleme Raporu'nda Medeni Kanun'da düzenlenen ve önemli bir yere sahip olan evlilik sırasında edinilmiş mallara katılma rejimi hükümlerinin uygulanmasının çok fazla olmadığı ifade edilmiştir. (Göçmener, 2008).

Tüm bunlar Türkiye'de hukuksal alanda özellikle de aile hukukunda kadın erkek eşitliği yönünde yapılanlar çalışmaların sadece Avrupa Birliği sürecinde ve bu süreçteki yapılan antlaşmaların zorunluluğu sonucunda ortaya çıktığı izlenimi vermektedir. Böylece denilebilir ki Avrupa Birliği'ne uyum sürecine giren Türkiye'nin Medeni Kanun alanında yapması gereken yenilik çalışmaları için koşulları uygundu ama bu sürecin kanunların yürürlüğe girmesinin hızını artırmada katkıda bulunduğu söylenebilir.

3.3.4 Türkiye'nin AB 2009 Yılı İlerleme Raporunda Kadın İstismarı

Türkiye'de yasal bir düzenlemeyle, Mart 2009'da TBMM'de istişari nitelikte Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu kurulmuştur. Komisyon toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin gelişmeleri izleyecek, kanun tasarılarına görüş verecek ve Türk mevzuatı ve uygulamaları ile uluslararası anlaşma hükümleri arasında uyum sağlanması yönünde yapılması gereken çalışmaları önerecektir. Bunun yanı sıra, kadın-erkek eşitliğinin ihlal edildiğine ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa dair şikayetler de Komisyon tarafından incelenecektir.

Türkiye'de yapılan yasal bir değişiklikle sözleşmeli kamu çalışanlarına devlet memurları ile aynı şekilde 16 haftalık ücretli doğum izni alma ve doğum izni sona erdiğinde başvurmaları halinde aynı görevlerine dönebilme imkanı sağlanmıştır.(http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_uerleme_rap_2009.pdf, 06.04.2015).

İlerleme raporunda, Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranlarının AB üyesi ülkeler ile OECD ülkeleri arasında en düşük sırada olduğu ve kadınlarla erkekler

arasında ücret farklılıklarının devam ettiği belirtilmektedir

Sonuç olarak, Raporda kadın haklarını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini güvence altına alan yasal çerçevenin mevcut olduğu, ancak toplumsal cinsiyet eşitliği konusunun Türkiye’de önemli bir sorun olmaya devam ettiği belirtilmiştir. Buna karşın, kadın haklarını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini güvence altına alan yasal çerçevenin uygulanması için kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında daha ileri çabalar gerekmektedir.

3.3.5 2012 Yılı AB İlerleme Raporu

2012 yılı ilerleme raporuna göre kadın ve erkek arasında eşit muameleyle ilişkin olarak, İnsan haklarına ilişkin uluslar arası belgeler hususunda Türkiye, Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesini Mart 2012’de onaylamıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine (AİHS) ekli üç Protokol henüz onaylanmamıştır(4, 7 ve 12 No’lu Protokoller). Kadın haklarına saygı ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin mevzuatın iyileştirilmesi yönünde adımlar atılmıştır. 2012 yılının Mart ayında kabul edilen Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ile aile bireylerinin ve evlilik dışı ilişki yaşayanların şiddetten korunması amaçlanmaktadır. Resmi makamların sivil toplumla yürüttükleri kapsayıcı danışmanlık uygulamasının yanı sıra acil durumlara ilişkin usuller genel olarak olumlu karşılanmaktadır.

Kadınların işgücüne katılımı, az miktarda artış göstermekle birlikte, genel olarak düşük olmaya devam etmektedir. Kadınlar, çoğunlukla ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır ve diğer aile bireyleri tarafından karşılananlar dışında herhangi bir sosyal güvenceye sahip değildir. Çalışan kadınlar için çocuk bakım hizmetlerinin sağlanması konusu bir sorun olmaya devam etmiştir; doğum iznine ilişkin yönetmelik çalışmalarında ilerleme kaydedilmemiştir. İş gücü piyasasının esnekliğini artırma çabalarında, genel olarak toplumsal cinsiyete dayalı işgücü piyasası sınıflandırmasından kaçınılması gerektiği dikkate alınmamaktadır. (Avrupa Birliği İlerleme Raporları, 2012)

3.3.6 2013 Yılı AB İlerleme Raporu

2013 yılında da Kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda mevzuat ve eylem planlarının uygulanmasına devam edilmiştir. İlgili makamlar, özellikle

sorumlu Bakan, aile içi şiddeti ele almada sıkı bir tutum sergilemiştir. Ancak mevzuatı siyasi, sosyal ve ekonomik gerçekliğe dönüştürmek için ilave sürdürülebilir çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği; eğitim ve iş piyasasına erişim, siyasi temsil, kadına yönelik şiddetle mücadele (namus cinayetleri dâhil) ve erken yaşta ve zorla yaptırılan evlilikler konuları dâhil olmak üzere Türkiye için büyük bir zorluk olmaya devam etmiştir.

Kadın haklarının etkili biçimde güvence altına alınması ve çocuklar ile lezbiyen, eşcinsel, biseksüel ve transseksüel bireyler dâhil, korunmaya muhtaç grupların, istismar, ayrımcılık ve şiddete karşı korunması için önemli çabalar gösterilmesi gerekmektedir. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı şiddet ve ayrımcılığı ele almak için somut yasal düzenleme ve uygulamayla ilgili adımlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda, Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Mart 2012 tarihli Kanun ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2012-2015) uygulanmaya devam etmiştir. Kadına yönelik şiddetle ilgili bir veri tabanı hazırlanmaktadır. Bakan, aile içi şiddet olaylarına yönelik çabalarla yoğun biçimde meşgul olmakta ve konuyu kamu önünde sıklıkla dile getirmektedir.(Avrupa Birliği İlerleme Raporları, 2013)

3.3.7 2014 Yılı AB İlerleme Raporu

Kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda, şiddet uygulayan eşler için önleyici hapis cezası tedbirlerinin de öngörüldüğü Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Mart 2012 tarihli Kanun uygulanmaya devam etmiştir. Şiddeti Önleme Merkezleri 2 pilot ilde daha kurulmuş ve toplamda 14'e ulaşmıştır. Gerekli olduğu halde söz konusu merkezlerin işletilmesine ilişkin bir düzenleme yapılmamış, personel atamaları tamamlanmamış ve ataması yapılan personele eğitim verilmemiştir.

“Rızaya dayalı olma”, “haksız tahrik” ve “yaşından büyük gösterme” cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarla ilgili cezalarda uygulanan indirimlerin gerekçesini oluştururken, Adli Tıp Kurumu cinsel suçlarla ilgili raporları tamamlamada gecikmekle eleştirilmiştir. AİHM'nin Opuz v. Türkiye davasında, suçlular açısından önleyici ve caydırıcı etkisi olan etkin yargı kararları hakkında verdiği karar henüz uygulanmamıştır.

3.3.8 Ülkemizde Çalışma Mevzuatında Kadın Hakları İle Yapılması Öngörülen Düzenlemeler

VIII. 5 Yıllık Kalkınma Planında yapılan çalışmalar göz önüne alınarak yapılan çalışmalar neticesinde kadın hakları bakımından alınması gereken önlemler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Türkiye'nin kadın hakları açısından özellikle kadın erkek eşitliğini sağlayabilmesi için bilgilendirici ve çalışmaları koordine edici bir görevle 1989 yılında kurulmuş bulunan Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, her alanda cinsiyete dayalı ayrımcılığın kaldırılması için yasal ve idari düzenleme çalışmalarını başlatmış, bunların bir kısmını da yasa tasarısı haline getirmiştir. Başbakanlık Kadın Statüsü Sorunları Genel Müdürlüğünün düzenli olarak takip ettiği çalışmaların yanı sıra bunun dışında alınması gereken acil düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu düzenlemeler şunlardır:

- Anayasamızın 10. Maddesinde belirtilen: “*Herkesin dil, din, cinsiyet, yaş, dini inanç vs bakımından ayırım gözetmeksizin kanun önünde eşittir*” ifade kadın erkek eşitliği için yeterli değildir. Sadece yasalar önünde eşitlik değil bunun yanı sıra gerçek anlamda da düzenlemelerin olması gerekmektedir. Ancak bu şartlar etrafında kadın erkek eşitliğinden bahsedilebilir. Bunun dışında kadına yönelik özel önlemlerin alınmasının yani kadına yönelik pozitif ayrımcılığın yasalarımıza da geçirmesi için çalışmalar yapılmalıdır.
- Ebeveyn İzni konusunda izin müessesinin oluşturulması gerekmektedir.
- Ücretli izin sonrasında 4,5 aylık süre için günde 1,5 saatlik süt izni hakkı tüm iş kanunlarında ve 657 sayılı Kanunda birbirine uyumlu olarak düzenlenmelidir.
- İşyerinde emzirme odası ve kreş açma yükümlülüklerinin tespitinde kadın-erkek ayırımı yapılmaksızın çalışan sayısı dikkate alınmalıdır.
- Çalışma yaşamında kadın ve erkek için fırsat eşitliğine yönelik çalışmalar artırılmalıdır. 657 sayılı Kanuna tabi çalışan erkeklerin askerlik sürelerinin intibaklarında dikkate alındığı gibi, kadın çalışanların da doğumlara ilişkin yasal ücretli ve ücretsiz izin süreleri intibaklarında dikkate alınmalıdır.
- Kadın istihdamı için önemli bir yere sahip olan kısmi zamanlı çalışma, evde çalışma gibi esnek çalışma türleri yasal düzenlemeye kavuşturulmalıdır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kadın ve çocuk istismarı her toplumda ve neredeyse her dönemde var olmuş ve var olacak bir sosyal olgudur. Buna karşın Türkiye'de kadın ve çocuk istismarı araştırılmasına yönelik çalışmaların geçmişi ne yazık ki çok kısadır ve sınırlıdır. Bu konudaki ilk çalışmalar seksenli yılların sonlarında başlar.

Özellikle son yıllarda hükümetlerce gerek ulusal düzenlemeler gerekse uluslararası düzenlemelerin uyarlanmaya çalışılması ile belirli bir mesafe kat edilmiş olsa da gelişmiş toplumlardaki istismar oranları ile kıyaslandığında ülkemizdeki durum halen vahim denecek düzeydedir.

Özellikle AB düzenlemeleri kapsamında artarak devam eden iyileştirici yaklaşım, sorunun temelde resmi makamlarca tespit edilmesi aşamasındaki güçlükler nedeni ile istenilen sonucu sağlayamamaktadır. Bunda en önemli etken Türk toplumundaki aile mahremiyetinin ve kadın/çocuk kavramlarının halen gizli kalması gereken bir tabu olarak algılanması, sorunun aile içinde gizlenmeye çalışılmasıdır. Bu da ülkemizde kadın ve çocukların karşı karşıya kaldıkları istismar türlerinin büyük bir çoğunluğunun resmi makamlarca tespit edilememesi ve çözüm yolunda gereken adımların yeterince atılamaması sorununu ortaya çıkarmaktadır.

Hükümetler olarak bu konuda atılması gereken en önemli adımların başında öncelikle eğitim konusu gelmektedir. Diğer yandan kadın ve çocuklara yönelik her türlü istismarın hoş görülmediği bir ortam oluşturulmalıdır. Özellikle resmi kanallarla yapılacak bilgilendirme kampanyaları ile kadın ve çocuklar sahip oldukları haklar, var olan kanunlar, ilgili kuruluşlarından nasıl hizmet alınacağına dair bilgiler verilmelidir.

AB uyum yasaları çerçevesinde yapılan reformlar ilgili kurumlarca sıkı bir biçimde takip edilmeli, emniyet ve yargı teşkilatının dikkatli ve caydırıcı bir çalışma yürütmeleri, sağlık kuruluşlarının ve sivil toplum kuruluşlarının da konu hakkında hassasiyetle durmaları için gereken resmi kararlılık ve teşvik gösterilmelidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Akarşlan, M. (1998). Çocuk Hakları Ve Çocuk Hakları Mevzuatı. İstanbul: Alfa Basım Yayın, 1998.
- Altınay, Ayşegül ve ARAT, Yeşim, Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet,
- Aral, Neriman, Fiziksel İstismar ve Çocuk, Tekışık Veb Ofset Tesisleri, Ankara, 1997.
- Arşlan, Gülay, “Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılık”, 2004.
- Artuk, M.Emin ve YENİDÜNYA, A.Caner, “Evlilik İçinde Irza Geçme”, İÜ.
- Atay, Ethem, İdare Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006.
- Çelik, Aziz, AB Sosyal Politikası Uyum Sürecinin Uyumsuz Alanı, Kitap Yayınevi, İstanbul 2006.
- Dinan, Desmond, Avrupa Birliği Ansiklopedisi, İstanbul, Kitap Yayınevi, Birinci Cilt, 1.bs., Nisan 2005.
- Doğan, İ., Çocuk Hakları Açısından Türkiye’de Çocuk Olgusu. Ankara: Milli Eğitim Dergisi, 2001, Sayı 151.
- Ekşi, Aysel, İnsan Hakları Hukuku ve Kadın Paneli, İstanbul 2003.
- Franklin, B. (1993). Çocuk Hakları .(Çev: Alev Türker) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Göçmener, S. (2008) Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Kadın Erkek
- Gülmez, Mesut, Avrupa Birliğinde Sosyal Politika, Türkiye-AB Sendikal Koordinasyon Komisyonu Yayınları, Ankara 2003.
- Karabulut, Özcan, Çocuk İşçiliğine Karşı Sendikal Mücadele: “Türk İş Modeli”, Ankara: Türkİş Yayınları, 1998.
- Karınca, Eray, Kadına Yönelik Aile İçi Şiddete İlişkin Hukuksal Durum.
- Karluk, Rıdvan, Avrupa Birliği ve Türkiye, İstanbul, Beta Basım, 9.bs., Mayıs 2007.

- Köknel, Özcan, Kimliğini Arayan Gençliğimiz, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 2001.
- Kumaş, Handan, “Avrupa Birliği Sosyal Politikası”, Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye, Editör: Muhsin Kar, Ekin Yayınevi, Bursa 2010, s.409-467.
- Moroğlu, Nazan, Kadına Yönelik Şiddet: Aile Mahkemeleri
- Moussis, Nicholas, Avrupa Birliği Politikalarına Giriş Rehberi, Çeviren: Ahmet Fethi, Mega Press, İstanbul 2004.
- Münif, Ehemmiyet-i Terbiye-i Sıbyân. İstanbul : Mecmua-i Fünûn, ,5, 176-185.
Osmanlıca'dan Türkçe'ye aktaran : Doç. Dr. İsmail Doğan, 1279.
- Oran, Baskın (2010). Türkiye'de Azınlıklar. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sokullu-Akıncı, Füsun, Kriminoloji, Beta Basım, İstanbul, 6.bs., Eylül 2009.
- Tüzün, Işık, Eğitim hakkı ve Eğitimde Haklar, Yelken Basım, İstanbul, Mart 2009.
- Tecer, Meral, Avrupa Birliği ve Türkiye Sorular- Yanıtlar, Ankara, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, 1.bs., Ekim 2007.
- Uluğtekin, Sevda, Sokak Çocukları, Bizim Büro Basımevi, İstanbul,1997.

Makale, Dergi ve Raporlar

- Akpınar, Taner, Çocuk Emeği Sorununa Çağdaş Bir Yaklaşım: KIT'lerin Çırac Okulları, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı, Ankara 1996,
- Akyüz, E. , “Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı”, MEB Milli Eğitim Dergisi, 2001, Sayı:151.
- Alpsoy, Arif N.,‘Uluslararası Hukuk ve Ulusal Mevzuatımız Işığında Mağdur Çocuklara Yönelik Düzenlemeler”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, No:58, Mayıs-Haziran 2005, s.247-263.
- Aptekar, Lewis, Street Children in the Developing World: A.Review of Their Condition”, Cross-Cultural Research, C:28, No:3, 1994, s. 195.
- Aral, Neriman, Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı, Ankara: Milli Eğitim Dergisi, 1997, Sayı 151.
- Arnas, Yaşare Aktaş, “Sokak Çocukları”, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, Ankara, No:14, 2003,
- Atauz, Sevil, Dünya Kentlerinin Yeni Olgusu: Sokak Çocukları”, Birikim dergisi, No: 116, İstanbul 1998,
- Cılga, A. (2001). "Çocuk Hakları Ve Eğitimi”, MEB Milli Eğitim Dergisi, Sayı :151, 2001.
- Dülger, Murat Volkan, “Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği Düzenlemelerinde Çocuk Pornografisinin İnternet Aracılığıyla Yayılmasına Karşı Yapılan Düzenlemeler”, İstanbul Barosu Dergisi, C:78, No:4, İstanbul 2004,
- Ennew, Judith, Sokak Çocukları ve Çalışan Çocuklar, UNICEF Türkiye Temsilciliği, Gelişim El Kitabı 4, Pelin Ofset, Ankar,1998.
- Erdoğan, Gülnur, “Avrupa Sosyal Şartı ve Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, No.77, Ankara 2008,

- Erzurumluoğlu, Bayram, "Avrupa Birliği Normlarında Mağdur Haklarının Korunması", Polis Bilimleri Dergisi, C:XI, No:4, 2009, Ankara,
- EU- Avrupa Birliği T¼rkiye M¼zakereleri İlerleme Raporları
- Freitag, Raelene, "Psychosocial Aspects of Child Abuse for Primary Care Pediatricians", Pediatric Clinics of North America, 1998, No:45.
- G¼sterici, H¼seyin/ Ormanaoğlu, Burhan, "Avrupa Birliği 'IPA' Mali Yardım Sistemi / 2007 - 2013 D¼nemi Uygulaması", Ankara, B¼tçe D¼nyası, C:II, No:25, Bahar 2007.
- İbrahim Cılga, "T¼rkiye'de Çocuk Hakları Çalışmaları", Cumhuriyet ve Çocuk 2. Ulusal Çocuk K¼lt¼r¼ Kongresi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1999, s.506.
- İnan, A.N. , Çocuk Hakları Beyannamesi İlkelerinin T¼rk Hukuk Sistemine Etkisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fak¼ltesi Dergisi, Cilt: 1 Sayı: 1, 1995, İstanbul
- Karataş, H¼seyin, "İşçilik Hakları Bakımından İş Kanunu- Basın İş Kanunu Karşılaştırması",1993.
- Karataş, Kasım, "Çocuk İşg¼c¼ Sorunu: Nedenleri, Sonuçları ve Çöz¼m Önerileri" Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Y¼ksek Okulu Dergisi, C:XI, No:12-13, Ankara,1993, s. 83-107.
- K¼ktaş, Arif, Uluslararası Hukuk Işığında zel Korunmaya İhtiyacı Bulunan Grupların (Çocuklar/Engelliler) Hakları, İşçileri Bakanlığı Genel Yayın No:685, Ankara 2011.
- Kriter Dergisi, "80 Milyon Avrupalı Yoksulluk Sınırının Altında" Kriter T¼rkiye-AB İlişkileri Haber-Yorum Dergisi, İstanbul, No:44, Şubat 2010, s.30-33.
- K¼ntay, Esin, "İstanbul'da Sokak Çocukları Sorunu: Genel Değerlendirme", 21.Y¼zyıl Karşısında Çocuk ve Genç, İstanbul, MS Matbaası, 2000, s.124.

- Metin, Yüksel, “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı”, Ankara, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C:57, No:4.
- Oğuşgil, Atilla, “Avrupa Birliği Sosyal Politikası Kapsamındaki Risk Gruplarına Polis Desteği: İstanbul Şükrü Balcı Polis Meslek Yüksekokulu Örneği”, Polis Bilimleri Dergisi, C:XI, No:1, Ankara 2009.
- Onursal, Betül : "Çağdaş Çocuk Hakları Sisteminde Türkiye'nin Konumu", Yeni Türkiye, İnsan Hakları II, Temmuz-Ağustos 1998. No:22, s.1147-1148.
- Orhan, Serdar, Koruyucu Sosyal Politikalar ve Sokak Çocuklarının Sosyal Rehabilitasyonu, Birinci Sosyal Hizmetler Şurası, Gökçe Ofset, Ankara 2004.
- Polat, Oğuz, "Kadın ve Şiddet", Türkiye’de Kadın Sorunları Paneli, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları, No:6 Yayına Hazırlayan: Bihterin Vural Dinçkol, İstanbul, 2009.
- Russell, Diana E.H., “The Incidence and Prevalence of Intrafamilial and Extrafamilial Sexual Abuse of Female Children”, Published in Child Abuse and Neglect, 1983, p.56-63.
- T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği’nin işleyişi Hakkında Antlaşma, Ankara, Ofset Fotomat, Aralık 2011.
- Tackett, Kathryn Klinler, “The Health Effects of Child Abuse: Four Pathways by Which Abuse Can influence Health”, Child Abuse Neglect, 26, 2002, p.715-719.
- Taner, Yasemen, Gökler, Bahar, “Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri”, Hacettepe Tıp Dergisi, No:35, 2004, s.82-86.
- Tıraşçı, Yaşar, Gören, Süleyman, “Çocuk İstismarı ve İhmali”, Dicle Tıp Dergisi, C:34, No:1, 2007, s.70-74.
- Tiryakioğlu, B. (1991). Çocukların Korunmasına İlişkin Milletler Arası Sözleşmeler ve Türk Hukuku. Ankara: Başbakanlık A.A.K. Bilim Serisi.

Topuzoğlu, Aşkın Yaşar, “Çocuk Hakları Sözleşmesi Tarihçe- Tanıtım”, Mağdur Çocukların Hukuksal Konumu, İstanbul Yayınları, İstanbul 2004, s.17-19.

UNICEF, Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi ile Türk Hukuk Mevzuatı Karşılaştırmalı Analizi, UNICEF, t.y., s. 17.

Veli Duyan, Sosyal Hizmet ve Çocuk Hakları, BM Sözleşmesi Profesyonel El Kitabı, Sosyal Hizmet Uzmanları Demeyi Genel Merkezi, Yayın No:07, Ankara, Eylül 2004, s. 10.

Zeytinoğlu, Sezen, "Sokakta Çalışan Çocuklar ve Sokak Çocukları", Çocukların Kötü Muameleden Korunması 1. Ulusal Kongresi 12-14 Haziran 1989, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara,1989, s. 241–250.

İnternet Kaynakları

A Report of the Social Protection Committee, , The social dimension of the Europe 2020 Strategy. [http://www.google.com.tr/search? q=The+](http://www.google.com.tr/search?q=The+), Erişim 20.04.2015.

An EU Agenda for the Rights of the Child. Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, Brussels, http://ec.europa.eu/iustice/policies/children/docs/com_2011_60_en.pdf. E.T 29.04.2015.

Çocuk Haklarını Koruyan Bağımsız Kurumlar. UNICEF Innocenti Digest, o8. <http://dosva.humanistburo.org/humdosva/Cocuk%20Haklarini%20Koruvan%20Bagimsiz%20Kurumlar.pdf> E.T: 04.05.2015

Demirkollu, C. (2007) Ayrımcılığa İlişkin Ulusal ve Uluslar arası Düzenlemeler, Yüksek Lisans Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İzmir Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (2004), Türkiye'nin Üyeliğinin AB'ye Muhtemel Etkileri, www.dpt.gov.tr

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=327>. 12.02.2015

<http://atud.org.tr/kutuphane/cinselistismarakarsivrapakonseyi.pdf>, 10.02.2015

<http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key.documents/2009/tr.rapport.2009en.pdf>, 01.05.2015

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=422&langId=en>, 09.05.2015

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=422&langId=en>, 09.05.2015

<http://mfa.gov.tr/>, Çocuk Hakları Konusunda Türkiye'de Yapılan Çalışmalar, http://www.mfa.gov.tr/cocuk-haklari-konusunda-turkiye_de-yapilan-calismalar.tr.mfa, E.T. 12.05.2015. <http://president.az/azerbaiian/population/> E.T 29.04.2015

<http://sedatergenc.blogcu.com/ab-fonlari-ipa-vagma-vok/8279509>. 02.02.2015

<http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=61>, 24.04.2015

<http://web.firat.edu.tr/shmyo/edergi/CiltDortsayioniki/FSHD51-65.pdf>. 02.05.2015

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_üerleme_rap_2009.pdf , 06.04.2015

http://www.abgs.gov.tr/files/ABIliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011ilerleme_raporutr.pdf, 05.02.2015

<http://www.abgs.gov.tr/files/ABIliskileri/AdaylikSureci/Kob/TurkiyeKatOrtBelg2007.pdf>, 05.04.2015

<http://www.avmpa.info.ü7Files/ABVEKadin.pdf>, 09.05.2015

<http://www.avmpa.info.ü7Files/ABVEKadin.pdf>, 09.05.2015

http://www.badev.org/proie_detay.asp?turid=1, 27.03.2015

<http://www.bilisimdereisi.org/s127/pdf/10-13.pdf>., 21.01.2015

http://www.isguvenligi.net/mevzuat/ab_isig_direktifi.pdf. 26.03.2015

<http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/TCEUlusaleyemplam.pdf>, 01.04.2015

<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/eucocukhaklari.htm>. 01.02.2015

<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4804.html>. 04.01.2015

Polat. O. (2012). ‘Avrupa Birliği Ortak Çocuk Hakları Stratejisi’, www.soosyalhizmetler.org ,E.T: 12.05.2015

T.B.M.M. Çocukları Sokağa Düşüren Nedenlerle Sokak Çocuklarının Sorunlarının Araştırması Komisyonu Raporu, (Çevrimiçi) <http://www.shcek.gov.tr/birincibolum.aspx>, 02.04.2015.

www.ikogretim-online.org.tr/vol10say3/v10s3m24.doc, 02.05.2015

www.victimsupport.org.uk/vs_england_wales/coping_with_crime/effects_of_crime/index.php, 21.03.2015

Tezler

Aktürk, S., “Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de Çocuk Hakları Ve Güvenliği”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, Hatay.

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İzmir Könezoğlu, B. (2006) Aile ve Ailenin Korunması, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel (Medeni) Hukuk Anabilim Dalı: Ankara

Gün, Servet, Yoksulluk Döngüsü Bağlamında Sokakta Çalışan Çocuklar,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2010.

Hakan Acar, “Çocuk Hakları Sözleşmesinde Yer Alan Kimi Haklar Açısından Sokakta ve Hizmet Sektöründe Çalışan Çocuklar”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2000, s.5.

Kobat, İ.B. (2009). Ulusal Ve Uluslararası Hukukta Çocuk Hakları Işığında Çocuk Suçluluğu Ve Nedenleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Konuk, B. (2008) Avrupa Birliği Hukukunda Kadın Erkek Eşitliği, Yüksek Lisans Tezi,

Könezoğlu, B. (2006) Aile ve Ailenin Korunması, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Soysal Aktürk, Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de Çocuk Hakları ve Güvenliği, Mustafa Kemal Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Hatay, Mayıs 2006.